

Diplomová práce

Pověst jako didaktický materiál na 1. stupni ZŠ

Studijní program:

M7503 Učitelství pro základní školy

Studijní obor:

Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Autor práce:

Klára Pazderková

Vedoucí práce:

PhDr. Věra Vykoukalová, Ph.D.

Katedra primárního vzdělávání

Liberec 2023

Zadání diplomové práce

Pověst jako didaktický materiál na 1. stupni ZŠ

<i>Jméno a příjmení:</i>	Klára Pazderková
<i>Osobní číslo:</i>	P18000784
<i>Studijní program:</i>	M7503 Učitelství pro základní školy
<i>Studijní obor:</i>	Učitelství pro 1. stupeň základní školy
<i>Zadávající katedra:</i>	Katedra primárního vzdělávání
<i>Akademický rok:</i>	2021/2022

Zásady pro vypracování:

Cíl práce: Vytvořit celistvý projekt s tématem pověstí českých hradů a zámků pro žáky 1. stupně ZŠ rozvíjející dovednosti práce s textem.

Postup práce:

1. Studium odborné literatury k tématu;
2. Shromáždění pověstí a dalších podkladů;
3. Úprava textů a příprava didaktického materiálu;
4. Realizace vybraných částí v praxi;
5. Stanovení závěrů a doporučení pro praxi.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

tištěná/elektronická

Jazyk práce:

Čeština

Seznam odborné literatury:

- BRASSEUR, Philippe. *1001 her s knížkou: jak udělat z dítěte skutečného čtenáře*. Praha: Portál, 2021. ISBN 978-80-262-1754-1.
- ČERNÁ, Olga. *Čtení není žádná nuda: náměty k rozvíjení čtenářské gramotnosti a radosti ze čtení*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0720-7
- *Čtenářská gramotnost jako vzdělávací cíl pro každého žáka* [online]. Praha: Česká školní inspekce, 2010 [vid. 14. 11. 2021]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/artefact/file/download.php?file=78120>
- DAVID, Petr a Vladimír SOUKUP. *Za strašidly na hrady a zámky: 50 rodinných výletů*. Vyd. 2. Praha: Ikar, 2012. ISBN 978-80-249-1961-4.
- DAVID, Petr a Vladimír SOUKUP. *Za strašidly na hrady a zámky 2*. Praha: Ikar, 2007. ISBN 978-80-249-0908-0.
- MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X.
- PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. 6., Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0367-4.

Vedoucí práce:

PhDr. Věra Vykoukalová, Ph.D.
Katedra primárního vzdělávání

Datum zadání práce:

4. listopadu 2021

Předpokládaný termín odevzdání: 1. dubna 2023

L.S.

prof. RNDr. Jan Píček, CSc.
děkan

PhDr. Jana Johnová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 25. listopadu 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má diplomová práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

Poděkování

Velké poděkování patří paní PhDr. Věře Vykoukalové, Ph.D. za odborné vedení trpělivost, čas a cenné rady. Dále chci poděkovat všem kastelánkám, kastelánům a pracovníkům informačních center hradů a zámků za vstřícnost a materiály, které mi poskytli. Mé poděkování patří všem pedagogům za rady, doporučení a možnost ověření některých pověstí ve třídách na 1. stupni ZŠ. V neposlední řadě děkuji své rodině a všem, kteří mě podporovali během studia.

Anotace

Cílem předkládané diplomové práce je představit didaktický materiál pověstí k vybraným hradům a zámkům v České republice. Jednotlivé pověsti jsou upraveny tak, aby byly srozumitelnější pro žáky na 1. stupni ZŠ. Didaktický materiál podporuje rozvoj čtenářské gramotnosti u žáků různými aktivitami k pověstem, které mohou napomoci v prohloubení motivace ke čtení. Pro pedagogy jsou u každé pověsti uvedeny obecné informace, např. pro který ročník je vhodná daná pověst, a metodické doporučení, jakým způsobem lze pracovat s danou pověstí. Celkově je možné didaktický materiál využít jako projekt po dobu studia na 1. stupni ZŠ.

Klíčová slova

Pověst, text, didaktický materiál, čtenářská gramotnost, metody, aktivity, žák 1. stupně ZŠ

Abstract

The aim of this diploma thesis is to present the didactic material of legends for selected castles and chateaus in the Czech Republic. The individual legends are adapted to make them more comprehensible for pupils at the first level of primary school. The didactic material supports the development of reading literacy in pupils by various activities on the tales, which can help in deepening the motivation to read. Teachers are given general information for each story, e.g. for which grade the story is suitable, and methodological recommendations on how to work with the story. Overall, the didactic material can be used as a project for the duration of studies at elementary school level 1.

Keywords

Legend, text, didactic material, literacy, methods, activities, pupils of elementary school

OBSAH

Úvod.....	11
1. CÍL A STRUKTURA PRÁCE.....	12
1.1. Cíl práce	12
1.2. Struktura práce	12
2. POVĚST JAKO LITERÁRNÍ ÚTVAR.....	14
2.1. Pověst	14
2.2. Legenda.....	16
2.3. Mýtus (báje)	16
2.4. Pohádka.....	17
3. PRÁCE S REÁLIEMI V KONTEXTU ŠKOLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ.....	18
3.1. Představení vybraných míst a reálií.....	18
3.2. Kurikulární podpora	23
4. OSOBNOST ŽÁKA 1. STUPNĚ ZÁKLADNÍ ŠKOLY.....	25
4.1. Věkové zvláštnosti žáka 1. stupně ZŠ	25
4.2. Čtenářská gramotnost v období 1. stupně ZŠ.....	26
4.3. Rozvoj čtení a čtenářství v období 1. stupně ZŠ	27
4.4. Metody práce s textem vhodné v období 1. stupně ZŠ.....	29
5. METODIKA PRÁCE.....	33
5.1. Výběr reálií pro účely práce	33
5.2. Výběr a úprava textového materiálu.....	35
5.3. Principy tvorby aktivit a úkolů k pověstem.....	40
5.4. Celkový postup prací.....	41
6. DIDAKTICKÝ MATERIÁL Z POVĚSTÍ	43
6.1. Souhrnná metodická doporučení pro práci s pověstmi a aktivitami.....	43
6.2. Představení jednotlivých pověstí.....	44
6.2.1. Pověst Vodník	45
6.2.2. Pověst Zvon Zikmund	47

6.2.3.	Pověst Hrad pražský	48
6.2.4.	Pověst Čertova brázda	50
6.2.5.	Pověst Samaritánka	52
6.2.6.	Pověst Ohnivý myslivec	53
6.2.7.	Pověst Černý rytíř u Lednice a pověst Kostlivec na třínohém vraníkovi	54
6.2.8.	Pověst Kdo je Štrakakal?.....	56
6.2.9.	Pověst O loketském zvonu	57
6.2.10.	Pověst Jak vrchní Ulrich po smrti jezdil.....	58
6.2.11.	Pověst Jak vrchní Ulrich strašil	60
6.2.12.	Pověst Skály ze slz	62
6.2.13.	Pověst o hradu Kosti.....	63
6.2.14.	Pověst O panně a Babě.....	64
6.2.15.	Pověst Stařena Jalna	65
6.2.16.	Pověst Poklad na Troskách.....	67
6.2.17.	Pověst Nelítostná Grula.....	69
6.2.18.	Pověst O sovím králi a soví princezně	70
6.2.19.	Pověst Zakletý zámek.....	72
6.2.20.	Pověst Založení Bouzova	73
6.2.21.	Pověst Rašín na ohnivém býkovi	76
6.2.22.	Pověst Ohradním pokladu	78
6.2.23.	Pověst Půtu nikdo nevysvobodí.....	79
6.2.24.	Pověst Přízrak Blanky z Valois	81
6.2.25.	Pověst Černý rytíř na zámku Děčín.....	82
6.2.26.	Pověst Proč se odstěhovali skřítkové	84
6.2.27.	Pověst Konec vodníků v Kroměříži	86
6.3.	Závěrečné shrnutí	87
7.	PLNĚNÍ CÍLŮ, DISKUSE A NÁMĚTY DO PRAXE.....	90
7.1.	Splnění cílů.....	90

7.2. Diskuse	91
Závěr.....	93
Zdroje a citace	94
1. PŘÍLOHA – Článek k pověsti Zvon Zikmund.....	97
2. PŘÍLOHA – Původní pověsti.....	98

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Komparace vybraných literárních útvarů	14
Tabulka 2: Přehled pověstí k vybraným hradům/zámkům z krajů ČR.....	34
Tabulka 3: Komparace pověstí dle tématu	35
Tabulka 4: Komparace pověstí podle výskytu reálných míst a dle kouzelných atributů	36
Tabulka 5: Komparace pověstí z hlediska jazykového vyjádření a výskytu přímé řeči.....	37
Tabulka 6: Komparace pověstí podle interakce se čtenářem a koncepcí příběhu	38
Tabulka 7: Přehled pověstí rozdělených do jednotlivých ročníků	41
Tabulka 8:Obecné informace o aktivitách k pověstem	87

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek: 1 Ukázka mapy s vybranými místy.....	18
Obrázek 2: Ukázka mapy pro žáky s vybranými místy.....	33
Obrázek 3: Ukázka práce žáků 3. ročníku.....	46
Obrázek 4: Ukázka práce žáka 4. ročníku	50
Obrázek 5: Ukázka práce žáka 5. ročníku	60
Obrázek 7: Ukázka práce žáků 2. ročníku.....	85

Úvod

Diplomová práce je věnována pověstem z krajů České republiky. Jejím cílem je vytvoření sborníku pověstí upravených pro žáky v druhém až pátém ročníku základní školy, ke kterým se vztahují úkoly a aktivity rozvíjející čtenářskou gramotnost.

S pověstmi jsem se seznámila už jako dítě. S rodiči a prarodiči jsem často cestovala po České republice a při tom jsme navštěvovali hrady a zámky. O nich jsme se během prohlídky s průvodcem dozvídali různé pověsti. Před návštěvou vybraného zámku jsme si vzájemně četli pověst, která se k němu vztahovala. Toto nadšení z čtení pověstí bych ráda přenesla na děti pomocí didaktického materiálu v této práci.

Myslím si, že pověsti, které jsem získala a upravila, by mohly děti zaujmout nejen zajímavým obsahem, ale i aktivitami a pracovními listy, které se k jednotlivým pověstem vztahují. Díky vytvořené mapě České republiky s vyznačenými obrázky konkrétních hradů a zámků by si děti mohly pomyslně cestovat od jedné památky k druhé. Tím získají představu, kde se jaké sídlo nalézá a také zajímavé informace o vybraných hradech a zámcích. Celkově jsem kladla důraz na motivovanost dětí, tj. každá aktivita k pověsti je zpracovaná jinou formou. Účelem didaktického materiálu je rozvíjet u žáků čtenářskou gramotnost a propojování souvislostí.

Do své práce jsem získala pověsti z různých zdrojů. Většina pověstí byla nalezena v knihách, další pak na internetových portálech. Několik pověstí jsem obdržela z dopisování pomocí emailů s některými paními kastelánkami/pány kastelány a informačními centry. Objevuje se zde i jedna pověst, již jsem přepsala z vyprávění. Tyto pověsti jsem upravovala tak, aby jim lépe porozuměli žáci na prvním stupni základní školy.

Dále se v práci nalézají různé příklady metod, které rozvíjejí čtenářskou gramotnost a zároveň mohou být pro žáky formou zábavy a radosti z přečteného textu. A tato radost z objevování nového a dovednost nové poznatky využít v praxi by měly být základním principem vzdělávání.

1. CÍL A STRUKTURA PRÁCE

1.1. Cíl práce

Hlavním cílem této práce bylo vytvořit celistvý projekt s tématem pověstí českých hradů a zámků pro žáky 1. stupně ZŠ rozvíjející dovednosti práce s textem. Pro vytvoření této práce byl hlavní cíl rozpracován do tří dílčích cílů:

Dílčí cíl 1: Vytvořit textový materiál obsahující vybrané pověsti upravené pro využití v praxi na 1. stupni základní školy.

Dílčí cíl 2: K jednotlivým textům pověstí přiřadit vhodné aktivity rozvíjející práci s textem i další dovednosti a některé z nich ověřit v praxi, zdůraznit motivační faktor.

Dílčí cíl 3: Formulovat doporučení, jak s pověstmi jako textovým materiálem pracovat v praxi.

Způsob naplnění cílů a dalších informací k plnění cílů je podrobně popsáno v kapitole 7.1.

1.2. Struktura práce

V první kapitole je představen hlavní cíl práce a dílčí cíle práce. Dále je zde popsáno, čím se zabývají další kapitoly a co lze v nich nalézt.

Druhá kapitola pojednává především o literárním pojmu pověst. Vysvětluje ho, uvádí jeho znaky a ukazuje, jaké jsou různé druhy pověstí. Jsou zde také objasněny i další literární pojmy blízké pověsti, mezi které je zařazena pohádka, legenda a mýtus.

Vybraná místa a reálie patřící k pověstem představuje třetí kapitola. Ke každému hradu, nebo zámku je zmíněno to, kde se v České republice památka nachází. Následně jsou ke každé památce krátce napsané obecné a zajímavé informace, které mohou čtenáři kulturní sídlo více přiblížit.

Čtvrtá kapitola je zaměřená na práci s reáliemi v kontextu školního vzdělávání. Sem spadá kurikulární podpora, v níž je popsána oblast Člověk a společnost z Rámcově vzdělávacího programu 2021. Dále je tady také představený pojem památková edukace, a jaké možnosti s sebou může přinášet do výuky. Do této kapitoly spadají i věkové zvláštnosti žáka na 1. stupni základní školy. Proto jsou zde popsány konkrétní jevy typické pro toto období. V neposlední řadě se čtvrtá kapitola vysvětluje pojem rozvoj čtenářské gramotnosti, poté pak rozvoj čtení a čtenářství a jak by se mělo přistupovat k dítěti, které se stává čtenářem. Také se

zde nacházejí metody pro práci s textem, jež mohou čtenáře podporovat a motivovat ke čtení. Zároveň je vhodné tyto metody uplatňovat při používání didaktického materiálu pověstí.

V páté kapitole je popsána metodika práce. Na začátku je představená mapa hradů a zámků, která je tvořená přímo k didaktickému materiálu pověstí. Pak je zde vysvětleno, jak postupně byly získávány pověsti pro didaktický materiál. Text pověstí je upraven, aby byl pro žáky lépe pochopitelný, ovšem jeho obsah zůstal zachován. Následně jsou pověsti porovnávány z různých hledisek (například dle tématu, výskytu reálných míst a dle kouzelných atributů, jazykového vyjádření a výskytu přímé řeči, interakce se čtenářem a koncepce příběhu). Tato kapitola zahrnuje i principy tvorby aktivity a úkolů k pověstem, jak jsou aktivity uspořádány a také jak probíhal celkový postup práce.

Šestá kapitola představuje didaktický materiál pověstí. Ten zahrnuje 28 pověstí, které jsou rozpracovány do 27 aktivit (jedna z aktivit obsahuje dvě pověsti). Kromě již zmíněných pověstí obsahuje každá aktivita také pracovní list, obecné informace a metodické doporučení. Také se tu nachází celkový souhrn doporučení pro práci s tímto materiálem.

Sedmá kapitola je věnována plnění hlavního a dílčích cílů práce a jsou zde diskutovány zjištěné jevy a postřehy z praxe, součástí je přehledná tabulka shrnující pověsti a k nim přidělené aktivity.

V závěru celé této práce je popsáno, co autorce práce přinesla. Také je zde stručně zmíněné, jak autorka postupovala a co během práce bylo potřeba řešit. Zmíněné je i důraz, který jsem kladla na propojení čtení a čtenářské gramotnosti s pověstmi týkajícími se kulturních památek.

2. POVĚST JAKO LITERÁRNÍ ÚTVAR

Tato kapitola se zabývá především významem pověsti, nalézá se zde objasnění pojmu pověst v literárním kontextu, rysy, pojetí a další informace.

Pro úplnost jsou zde zařazeny informace o některých dalších literárních útvarech (pohádka, legenda, báje), které jsou pověstem blízké svojí formou i běžně vnímanými obsahy. Vzájemná formální i námětová blízkost je v rámci běžné populace častou příčinou záměny těchto jednotlivých útvarů a žánrů v rámci laické veřejnosti. Z tabulky níže lze vyčíst některé rozdíly i shody mezi jednotlivými literárními útvary.

Tabulka 1: Komparace vybraných literárních útvarů

Literární útvar	Pověst	Legenda	Mýtus/báje	Lidová pohádka
žánrové zařazení	epika			
forma psaného textu	veršovaná i prozaická			
autor textu	Vyskytuje se známý i neznámý	Z části známý/ neznámý	Neznámý	Neznámý
postavy	Na čtenáře má působit, že postavy skutečně existovaly, ale jejich existence nejsou vždy podloženy, vyskytují se také nereálné (kouzelné) postavy, např. postavy s nadpřirozenými schopnostmi.			Postavy nejsou historicky identifikovány, vyskytují se reálné i kouzelné postavy.
děj	Na čtenáře má působit jako popis událostí, které se skutečně staly, vyskytuje se děj reálný i neuvěřitelný.			Nevyskytuje se reálný děj.

2.1. Pověst

Dle Pavery a Všeticky (2002, s. 287) termín pověst může být použit pro více významů. Označuje například:

- žánr lidového vyprávění, které má obvykle prostou stavbu, je jednoduše psaný, tj. „bez odboček“, celý text je psán, jakoby to bylo spolehlivě přesně podle skutečnosti, může se v něm vyskytnout nadpřirozeno;
- dále lze tento pojem uchopit jako označení v 19. století pro „prostonárodní pověsti“, historické novely, pohádky a prózy ze současnosti;
- jako další pojetí tohoto významu je termín v ruské literární vědě, jenž značí vyprávění v rozsáhlejší pojetí;
- dále pak epický prozaický žánr, jehož rozsah je větší než novela a menší než román. V Čechách by pro tento termín byla synonymem „románová novela“;

– během 1. poloviny 19. století tento výraz posloužil paralelně s pojmem povídka aj.

Pověst podle D. Mocné, J. Peterky a kol. (2004, s. 509) znamená kratší vyprávění, které má folklorní původ. Tento prozaický žánr může být fantasticky zabarvený. Většinou se váže k reálnému předmětu, místu, kraji, osobnosti nebo události. Příběh bývá představován jako ověřený, že se doopravdy stal. Často obsahuje podivuhodné události, kouzelné či zázračné motivy. Děj se odehrává v reálném prostředí, což napomáhá k tomu, aby bylo vyprávění věrohodnější. Z některých pověstí se lze dozvědět informace o jejich původu (jsou uváděny na začátku v úvodu, nebo v závěru). Samotný děj nebývá složitý, nezdítko se odehrává na jednom místě během krátkého časového úseku, jednoduchá zápletky a méně postav. V závěru se vyskytuje zpravidla poučení nebo překvapivý konec.

Pověst se liší od mýtu tím, že není posvátná a není v ní spojitost se symbolickými významy. Na rozdíl od pohádky se v pověsti většinou nevyskytují stereotypní formule, je psána jednodušším jazykem, dobro nemusí zvítězit a reálný svět je jasně oddělen od imaginárního. (Mocná, D., Peterka, J. a kol., 2004, s. 509–511)

Metodický list Pověst (littera.uhk.cz) říká, že na místě, které je spojované s nadpřirozenými bytostmi, se stalo něco zlého. Oproti tomu v pohádce mají tyto bytosti za úkol symbolizovat vnitřní duševní sílu nepodléhající plynutí času. Navíc je hned jasné, zda se jedná o zlou či dobrou kouzelnou bytost. (Metodický list Pověst)

Vlašín Š. a kol. (1977, s. 292) pověsti dělí na:

a) Místní pověsti, které se pojí s konkrétním místem. Tím může být například hrad, studánka, kostel... Vysvětlují jeho vznik, eventuálně vysvětlují jeho tajemství. Většinou je v nich původ popsán naivním způsobem. Metodický list Pověst (littera.uhk.cz) tyto pověsti dále rozčleňuje na architektonické, etymologické, etiologické, genealogické, legendární a heraldické čili erbovní;

b) Historické pověsti, které mohou obsahovat odraz sociální, politické, právní a náboženské poměry v dřívějších dobách. Tedy se zde mohou obsahovat téma války, života měst apod. Do českých historických pověstí spadají ve většině „staré pověsti české (Jiráskův pojem). Mezi ně se řadí i staré pověsti české;

c) Pověsti o původu neboli etiologické vysvětlují vznik země, člověka, zvířat, rostlin a věcí. Jsou úzce spjaty s pověstmi místními;

d) Pověsti legendární objasňují lidové vysvětlení umělých legend a náboženských látek;

- e) Pověsti erbovní a rodové (heraldické) vysvětlují původ městských a šlechtických erbů;
- f) Pověsti o lidech vypráví o osudech lidí a jejich povolání. Často jsou na hraně s povídkou ze života, která je orientovaná na osoby s pro ně typickou tělesnou nebo duševní vlastností;
- g) Pověsti démonické, také nazývány jako pověrečné povídky. Ty utváří širokou skupinu lidové prózy. Charakteristické je pro ně vypravování o nějaké nadpřirozené bytosti např. čarodějnice, hejkal, víla, smrtka...

V dnešní pedagogické praxi je více zaměřováno na dějovou linii pověstí. Ta je důležitá pro pochopení, o čem pověst vypráví. Je dobré se zaměřovat i na uměleckou výstavbu pověsti. Tou mohou být různá přirovnání, hodnotící a ozdobná epiteta, lidová rčení atd. (Metodický list Pověst)¹

2.2. Legenda

Znamená životopis osoby považované za svatou. Může být veršovaný nebo prozaický, většinou je v něm obsaženo líčení zázraků. Celková délka legend je různorodá. V křesťanských legendách se vypráví především o životě a smrti těch, kteří za své skutky na zemi byli odměněni tím, že se dostali do nebe. (Mocná, D., Peterka, J. a kol., 2004, s. 337)

Pavera L. a Všeticka F. (2002, s. 199) vysvětlují význam legendy ve své knize Lexikon literárních pojmů jako základní žánr hagiografické literatury. Už v 2. století po Kristovi vznikala krátká vyprávění o životě a mučednické smrti křesťanů, kteří byli pronásledováni v římské říši a zemřeli za vyznání ke své víře. Jejich příběhy pak byly čteny o svátcích a o výročních dnech.

2.3. Mýtus (báje)

Jedná se o takzvané: „*Symbolické vyprávění vyjadřující víru v plnost a celistvost nadčasového řádu.*“ (Mocná, D., Peterka, J. a kol., 2004, s. 400)

Většinou se jedná o pravdivý příběh, ve kterém je skrytý symbolický význam. U mýtu je autor neznámý, případně se ví jen o vypravěči. Má také svoji sociální hodnotu, která se zakládá na tom, že vypravěč i posluchač společně procítí spojení společného souhlasu s vyprávěním a osobní prožitek. Pokud se mýtus vypráví po generace, stává se z něj poselství. Mýtus se

¹https://littera.uhk.cz/wp-content/uploads/2012/04/Metodicky-list_povest.pdf

tváří nadpřirozeně a tajemně díky své ukryté symbolice a poselství. (Justoň, Z., Nakonečný, M., 2017)

2.4.Pohádka

Podle Mocné D., Peterky J. a kolektivu (2004, s. 472) se jedná o zábavný, většinou prozaický žánr, který pochází z lidové kultury a mívá fantastický příběh. Děj se odehrává v bezčasové věčnosti, v neurčitém prostředí, vytváří čarovný svět, který je odlišný od reálného světa a má svůj autonomní řád.

Pohádky vznikaly v průběhu historie a lidé si do nich vkládali kromě mytologických a magických prvků i své sny, touhy, názory a životní pravdy. Také je žánrem umělé, artistní literatury. (Pavera, L., Všetická, F., 2002, s. 280)

3. PRÁCE S REÁLIEMI V KONTEXTU ŠKOLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

3.1. Představení vybraných míst a reálií

V dalších podkapitolách jsou uvedena obecná fakta k místům, ke kterým se vážou pověsti vybrané pro účely této práce. Místa byla vybrána se zřetelem k jednotlivým 14 krajům ČR, tak aby každý kraj reprezentovala minimálně 1 pověst. Zdroje informací jsou většinou převzaty z knihy P. Dvořáčka (2000). Další informace byly získány z publikací od P. Čorného (1993), S. Scheinpflugové (2001), J. Boňka J. (2002) P. Davida a V. Soukupa (2003).

Seznam vybraných hradů a zámků

1. Arcibiskupský zámek Kroměříž	8. Hrad Svojanov
2. Hrad Bouzov	9. Hrad Trosky
3. Hrad Karlštejn	10. Pražský hrad
4. Hrad Kost	11. Zámek Děčín
5. Hrad Loket	12. Zámek Hluboká
6. Hrad Rábí	13. Zámek Lednice
7. Hrad Sovinec	14. Zámek Žďár nad Sázavou

Obrázek: 1 Ukázka mapy s vybranými místy²

² Mapa byla přejata z map google (<https://www.google.com/maps>)

Představení vybraných míst

Hrad Pražský

Toto sídlo se dodnes nachází v Praze, v hlavním městě České republiky. Původně zde bylo hradiště s názvem Praha. Zde také žil první doložený kníže z rodu Přemyslovců, kníže Bořivoj. Hradiště se rozkládalo na nynějším areálu Pražského hradu. Během 11. a 12. století se sídlo Přemyslovců měnilo v hrad. Pak nastala přestavba do románského stylu baziliky svatého Jiří, biskupského sídla a panovnického sídla. Praha je druhou nejstarší ze stávajících rezidencí v Evropě. (ČORNEJ, P., 1993, s. 7–8)

Zámek Hluboká

Tento zámek se nachází v okrese České Budějovice. Ve 13. století stál na jeho místě gotický královský hrad Frohnburg. Postupem času se tento hrad přestavoval do renesančního zámku. Dnešní podoba zámku pochází z 2. poloviny 19. století. Tato druhá přestavba byla provedena podle rodu Schwarzenberků na přání kněžny Eleonory. Tato stavba má 141 místností ve stylu anglické novogotiky. (Dvořáček, P., 2000, s. 55)

Zámek Lednice

V okrese Břeclav se nalézají rozsáhlé území zámeckých parků s názvem Lednicko-valtický areál. Je zde k vidění mnoho kulturních staveb včetně zámku Lednice. Dle zmínek o tomto zámku zde v roce 1222 stála tvrz. Za vlády knížete Hartmana z Lichtenštejna (1513–1562) na tomto místě byl vystaven zámek v renesančním slohu. Během další přestavby tato budova zanikla. Pouze se dochoval areál jízdárny a stájí. Vznikl zde barokní zámecký areál, jehož stavba trvala až do 18. století. Kromě samotného zámku se přetvářel i park do anglického krajinářského typu. V něm byly postaveny již zmíněné menší stavby např. minaret, Janův hrad, Chrám Tří grácií. V 19. století začala stavba rozsáhlého skleníku. Celkově je Lednicko-valtický areál výjimečný svou rozlohou a originalitou i v evropském měřítku, i proto spadá do památek UNESCO. (Dvořáček, P., 2000, s. 117)

Hrad Loket

V okrese Sokolov, kde dnes stojí hrad Loket, dříve stávalo slovanské hradiště. Během vlády Václava IV. patřil královský hrad Loket mezi nejpevnější hrady ve střední Evropě. Později bylo toto místo významné pro výrobu porcelánu. V 19. a 20. století hrad sloužil jako státní věznice. Dnes je hrad zpřístupněn pro veřejnost. (David, P., Soukup, V., 2003, s. 91)

Zámek Žďár nad Sázavou

Zámek se nachází na úpatí Zelené hory ve městě Žďár nad Sázavou. Dříve byl cisterciáckým klášteřem, který před dobou husitů býval mezi nejbohatšími na Moravě. Během husitských válek byl vypálen a pak i opuštěn. Za opata V. Vejmluvy byl však opraven a barokně přestavován. Koncem 18. století klášter vyhořel a byl předělán na zámek. Významnou barokní stavbou na zámku je prelatura, dům opata, postavená od J. B. Santiniho. Dnes může být zámek Žďár známý pro Muzeum knihy, již zmíněnou osobnost J. B. Santiniho nebo pro historii cisterciáckého řádu. (David, P., Soukup, V., 2003, s. 277)

Hrad Kost

V okrese Jičín se nachází gotický hrad Kost. Jeho zakladatelem v 14. století byl Beneš z Vartemberka. Z období husitských válek se vyprávějí pověsti o tom, že hrad Kost chtěl dobýt Jan Žižka. Ve skutečnosti však tento vojevůdce nikdy hrad neobléhal. Kost zkoušel dobýt dvakrát Jiří z Poděbrad, ale nikdy se mu to nepodařilo. Hrad byl v průběhu času několikrát přestavován a dvakrát se na něm objevil požár. Díky přestavbám vznikl šelmberský palác, bylo opevněné podhradí, přistavěna správní budova a mladší části hradu. Dodnes můžeme na první pohled vidět renesanční sgrafita, kterými je zdobená mladší část hradu. (Dvořáček, P., 2000, s. 95)

Hrad Trosky

Tento hrad byl založen ve 14. století Čeňkem z Vartemberka. Trosky jsou známé tím, že se nachází v Českém ráji na dvou čedičových skaliskách. Na nich jsou vystavené dvě věže s názvem Pana a Baba. Tento hrad vlastnilo plno významných panovníků, například král Václav IV. a Ota z Bergova. Posledním vlastníkem hradu byl Albrecht z Valdštejna. Během třicetileté války hrad sloužil jako pevnost a na konci války byl vypálen. Pak hrad dlouho chátral. V 19. století byl opraven a poté zpřístupněn návštěvníkům. (Dvořáček, P., 2000, s. 215)

Hrad Sovinec

Původně byl hrad Sovinec sídlem moravského rodu Hrutoviců. Hrad pamatuje třicetiletou válku i dalších bojů. V 19. století zde byl zřízen řádový chlapecký seminář a později lesnická škola. Během okupace měl hrad funkci vězení. Dnes je hrad Sovinec částečně opraven a je veřejnosti zpřístupněn. (Dvořáček, P., 2020, s. 110)

Hrad Bouzov

Za doby pánů z Bouzova měl hrad spíše obrannou a strážní funkci. Na tomto sídle se prostrídaly různé české a moravské rody a poté dostal tuto stavbu do vlastnictví Řád německých rytířů. Během období nacistické okupace se stal hrad sídlem přepadového oddílu SS, který vypálil nedalekou obec Javoříčko. Roku 1896 velmistr Řádu německých rytířů arcivévoda Evžen zahájil rozsáhlou přestavbu, tak že hrad i dnes působí jako mohutné sídlo v novogotickém a v novorenesančním stylu. Bouzov je také známý tím, že se zde natáčely filmové pohádky např. O princezně Jasněnce a létajícím ševci. (Dvořáček, P., 2000, s. 18–19)

Hrad Svojanov

Tomuto hradu se dříve říkalo knížecí hora, ale později byl nazván Svojanov podle tamější vesnice. Nejvýznamnějším pánem Svojanovu byl Záviš z Falkenštejna se svojí manželkou uherskou princeznou Alžbětou. Po popravě Záviše patřil hrad království. Dvakrát vyhořel a pak byl přestavěn do empírového stylu. Na začátku 19. století tu byla založena továrna na zpracování grafitu. Dnes je možné jít na prohlídku hradu s průvodcem, nebo se zde ubytovat. (Dvořáček, P., 2020, s. 116)

Hrad Rábí

V okrese Klatovy se nachází jeden z největších hradů zpřístupněných veřejnosti. Tím je hrad Rábí. Nejstarší údaj o tomto sídle je z 14. století a to ten, že hrad patřil Půtovi Švihovskému z Rýzmburka. V době husitů zde pobývali katolíci. Hrad také sloužil jako úkryt cenností z dalekého okolí. Během bojů byl hrad dvakrát dobýván a Žižka tu přišel o své druhé oko. Rod Rýzmburků zde pak provedl pozdně gotickou přestavbu hradu, čímž se stal hrad velkolepým sídlem v Čechách. Když tento rod prodal Rábí, nastala pro hrad doba úpadku. Začal být zanedbaný a během třicetileté války byl vydrancován. Dnes je zřícenina hradu zpřístupněna veřejnosti. (Dvořáček, P., 2000, s. 184)

Hrad Karlštejn

Karlštejn patří mezi nejcennější evropské hrady a v Čechách je nejvýznamnějším hradem. Leží nedaleko od Prahy a poblíž kolem něj protéká řeka Berounka. Byl postaven římským císařem a českým králem Karlem IV. pro funkci uchování pokladů. Nejdůležitějším místem na hradě je kaple sv. Kříže ve Velké věži. V ní se nachází soubor 129 deskových obrazů Mistra Theodorika, který je největším na světě. Také se v této kapli nacházejí repliky českých korunovačních klenotů. (Boněk, J., 2007, s. 35–37)

Zámek Děčín

Tento barokní zámek se nachází v okrese Děčín. Původně zde stál kamenný hrad, který se pak dostal do držení rodu Vartemberků. Poté se na sídle vystřídaly další šlechtické rody. Jedním z nich byli rytíři z Bünau, kteří hrad přestavili na renesanční zámek. Přestavba probíhala v 2. polovině 16. století. Postupem času vznikl na zámku obranný prvek s názvem Dlouhá jízda (příjezdová cesta měřící 292 m obklopená sedmimetrovými zdmi) a také koncem 17. století zde byla založena Růžová zahrada. Během 19. století zde sídlil hraběcí rod Thun-Hohensteinu, který významně podporovali vědu i kulturu a zval k sobě významné osobnosti (např. Dobrovský, Jungman, Palacký, Chopin). (Dvořáček, P., 2000, s. 37)

Arcibiskupský zámek v Kroměříži

Původně na místě dnešního moravského zámku Kroměříž Románský dvorec. Ten se dostal do majetku církve a později místo něj dal biskup Bruno ze Schaumburku postavit gotický hrad. Postupem času byl však upravován na rezidenci. V období 16. století byla na sídle provedena renesanční přestavba na tříkřídlovou budovu s nádvořím. Během třicetileté války byla stavba poničena a následovně opět probíhala přestavba na barokní zámek. V této době byla založena i významná sbírka obrazů, která dnes patří hned po Národní galerii k nejcennějším obrazárnám v České republice. Zámek Kroměříž je známý i pro to, že zde 1848 až 1849 zasedal 1. Ústavodárný rakouský říšský sněm. Dále tady také proběhlo jednání císaře Františka Josefa I. S ruským carem Alexandrem I. (Scheinpflugová, S., 2001, s. 186–188)

3.2. Kurikulární podpora

Podle Rámcově vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (MŠMT, 2021, s. 52) by se měl žák na základní škole setkat se vzdělávací oblastí Člověk a společnost, které zahrnuje dva vzdělávací obory Dějepis a Výchovu k občanství. Tato vzdělávací oblast navazuje z hlediska svého obsahu na oblast Člověk a jeho svět, také přesahuje i do jiných vzdělávacích oblastí včetně do společenskovědní části vzdělávacího oboru Zeměpis nacházející se ve vzdělávací oblasti Člověk a příroda. (MŠMT, 2021, s. 44–45)

Do vzdělávacího oboru Výchova k občanství spadají následující témata učiva:

- a) naše škola
- b) naše obec
- c) region
- d) kraj
- e) naše vlast
- f) kulturní život
- g) lidská setkání
- h) vztahy mezi lidmi
- i) zásady lidského soužití

Některé z těchto pojmů může žák poznat již na 1. stupni základní školy v rámci vzdělávacího oblasti Člověk a jeho svět. Z jeho tematického okruhu Místo, kde žijeme se žáci učí poznávat své nejbližší okolí, učí se vnímat vztahy a souvislosti ve svém místě bydliště. Také jsou vedeni k pochopení organizace života v rodině, ve škole, v obci a ve společnosti. Tematický okruh Lidé a čas se zaměřuje motivaci žáků k zájmu o minulost, o kulturní bohatství regionu i celé České republiky. (MŠMT, 2021, s. 44–45)

V publikaci Památky nás baví (Havlůjová, H., Hudec, P. a Indrové, M., 2015, s. 45–46) se nachází objasnění pojmu památková edukace. Autoři zde píší, jak je vhodné dětem představovat kulturní dědictví. To se dělí do třech složek na krajinné dědictví, hmotné kulturní dědictví a nehmotné kulturní dědictví. Všechny se vzájemně prolínají. Do pojmu krajinné dědictví náleží například proměna kulturní krajiny z hlediska historie, pečování o historické zahrady a parky. Pod pojmem hmotné kulturní dědictví spadají nemovité památky. To znamená, že sem lze zařadit umělecké a historické předměty, lidové stavitelství, muzejní a sběratelské artefakty. Nehmotné kulturní dědictví se zabývá problematikou uchování paměti dějin, znalostí a dovedností tanců a hudby, lidových zvyklostí a tradic,

literatury a jazyka. Velkým záměrem památkové edukace jsou procesy, které napomáhají ochraňovat a zachovávat kulturní dědictví.

Primární edukace v prostředí dějin má obecně za cíl podporovat utváření pozitivního vztahu dětí ke kulturně historickému dědictví. Žákům 1. stupně základní školy může svět kulturních památek a odkazů připadat tajuplný, což by je mohlo lákat k vlastnímu objevování. (Havlůjová, H., Hudec, P. a Indrové, M., 2015, s. 66)

Podle Copelanda, T. a kol. (2016, s. 13) památková edukace přináší unikátní a vzácné pozůstatky z historie. Ty se snaží objasnit a přiblížit jejich smysl současné době prostřednictvím slovního vyjádření, obrázků a činností v praxi. Také památková edukace přináší zamyšlení nad lidským bytím jak v současnosti, tak i v minulosti. To napomáhá ohodnotit lidskou snahu. Celkově památková edukace ukazuje možnosti, které se vynoří díky přemýšlení nad minulostí jako zdroji změny do budoucna.

4. OSOBNOST ŽÁKA 1. STUPNĚ ZÁKLADNÍ ŠKOLY

4.1. Věkové zvláštnosti žáka 1. stupně ZŠ

Období školního věku může být chápáno jako oficiální vstup do společnosti. Také se značí jako fáze píce a snaživosti. Čas, po který dítě navštěvuje základní školu, se člení na tři etapy:

Raný školní věk (od 6–7 let do 8–9 let)

Začíná nástupem do školy. Pro dítě to přináší změnu sociálního postavení. Dále u dítěte probíhají vývojové proměny projevující se převážně vzhledem ke vztahu ke škole.

Střední školní věk (od 8–9 let do 11–12let)

Toto období tvá po celý první stupeň základní školy, tedy než žák přejde na druhý stupeň a začne u něj fáze dospívání. Během tohoto času se u žáka projevují různé změny, které je možné pokládat za chystání se na dospívání.

Starší školní věk (od 11–12 let do 15 let přibližně)

Během tohoto období žák dokončí povinnou školní docházku. Jedná se také o období pubescence neboli první fázi dospívání.

Žáci 1. stupně spadají do etapy Raný školní věk a Střední školní věk. V tomto období má dítě potřebu pozitivního hodnocení za své výkony a také mít uznání u svých vrstevníků a ostatních. (Vágnerová, M., 2008, s. 236-237)

Na tělesném růstu dítěte závisí vývoj pohybových i ostatních schopností. Velmi se během tohoto období zlepšuje hrubá i jemná motorika a zlepšená koordinace u všech pohybů celého těla. Dále se vyvíjí smyslové vnímání což je znatelné v postojích, předchozí zkušenosti dítěte, v očekávání, ve vytrvalosti a soustředěnosti, také o zájem svých už rozvinutých schopností. Lez vidět výrazné pokroky ve všech oblastech vnímání, hlavně u zrakového a sluchového jsou znatelné pokroky. Dítě důkladně vše zkoumá, je pozornější, stává se i dobrým kritickým pozorovatelem. Věci prozkoumává po částech včetně detailů. Vzniká u něj schopnost pozorování. (Langmeier, J., Krejčířová, D., 2006, s. 120–121)

Mladší školáci mají rozvinutější myšlení, které se projevuje používáním strategie uvažování. Ta dodržuje základní zákony logiky a vlastnosti poznávané reality. (Vágnerová, M., 2008, s. 241–246) Problematikou se zabývá také J. Piaget (1970, s. 72–96), který ve své Psychologii

dítě vymezuje tuto etapu jak období mezi 6.–7. rokem, které trvá do 11.–12. roku a nazývá ho fází konkrétních logických operací.

Podle školského hlediska spadají do této zmíněné fáze žáci prvního stupně základní školy. Tito žáci se zaměřují na poznávání skutečného světa a rádi vycházejí ve svém uvažování ze svých vlastních zkušeností. (Vágnerová, M., 2008, s. 241–246)

V tomto období pro dítě nejsou významným vzorem pouze rodiče, ale také stávají se jimi i učitelé a spolužáci. Podle nich se pak dítě učí vytvářet své vlastní způsoby jednání a chování. Na začátku školní docházky se u dítěte stává morálka autonomní, tedy samo chápe určité chování jako správné a nesprávné, aniž by mu to někdo z dospělých řekl. Mezi svými vrstevníky se dítě vzdělává v lepším porozumění názorů a potřebám jiných lidí, tím získává schopnost sociálního porozumění. Postupně si také žák osvojuje sebepojetí a sebehodnocení z rolí, které přijímá při vstupu do školy. Zároveň u dítěte vzniká lepší seberegulace, tedy dokáže se cíleně zaměřovat na příklad na školní věci a při tom odložit na určitou dobu bezprostřední uspokojení svých potřeb. Oproti předškolnímu věku, kdy mělo dítě za nejdůležitější činnost hru, má školní dítě vedle hry skutečnou práci. Je schopné vykonávat úkoly, které přímo nevyplývají z potřeb dítěte, ale jsou prováděny za určitým cílem. (Langmeier, J., Krejčířová, D., 2006, s. 130–141)

4.2. Čtenářská gramotnost v období 1. stupně ZŠ

Na pojem gramotnost lze nahlížet vícero způsoby. Jedním z nich je na něj nahlížet jako na schopnost číst a psát. Naopak z druhého pohledu lze gramotnost chápat jako schopnost efektivně využívat psané texty v různých situacích v běžném životě. Této schopnosti se říká funkční gramotnost. (Metelková Svobodová, R., Švrčková, M., 2010, s. 10)

V Pedagogické encyklopedii (Průcha, J., 2009, s. 223) je tento pojem definován jako *„schopnost ovládat různé druhy komunikace a početních úkonů za účelem využívání textových informací v rozmanitých životních situacích.“* (Průcha, J., 2009, s. 223)

Gramotnost je ovlivněna intelektuálními schopnostmi, které předurčuje vnější, sociálně–kulturní prostředí, výchova a vzdělání. Cílem vzdělávacího procesu je získání gramotnosti, ovšem postupně se gramotnost stane nástrojem k dalšímu vzdělávání. (Průcha, J., 2009, s. 226)

Rozvíjení počáteční čtenářské gramotnosti obvykle začíná v prvním ročníku základní školy, kdy žák utváří dovednosti čtení a psaní. Ovšem její úplné počátky byly již dříve, kdy si dítě osvojovalo mluvenou řeč. Pro lepší porozumění psaného textu a pochopení souvislostí mezi obsahy textu a vlastními zkušenosti napomáhá dítěti rozšiřování slovní zásoby a nabývání nových znalostí o světě. (Metelková Svobodová, R., Švrčková, M., 2010, s. 12–13)

Průcha, J. a kol. (2013, s. 42) vysvětluje čtenářskou gramotnost jako souhrn vědomostí a dovedností člověka. Ty mu poskytnou možnost pracovat s písemnými texty, které se obvykle nacházejí v lidském životě. Jedná se o texty, kterým je třeba rozumět. K tomu je zapotřebí dovedností jako je vyhledávání v textu, zpracovávání textu, porovnávání získaných informací z textů, dokázat vystihnout slovně obsah a další.

Autorka Vykoukalová, V., a Wildová, R. ve své publikaci (2013, s. 33–34) uvádějí faktory, které ovlivňují čtenářskou gramotnost. Do základních faktorů aktuální kvality čtenářské gramotnosti jedince autorky zařazují:

- a) Fyziologické dispozice
- b) Ontogenetický vývoj
- c) Charakter textu a informací
- d) Společenské vědomí
- e) Sociální prostředí oficiální
- f) Sociální prostředí soukromé
- g) Momentální stav a rozpoložení
- h) Psychické a mentální dispozice

Celkově všechny faktory na sebe vzájemně působí svojí součinností a podmíněností. To, jak působí a jaké to přinese důsledky je ovšem u každého velmi individuální. (Vykoukalová, V., Wildová, R., 2013, s. 33–34)

4.3. Rozvoj čtení a čtenářství v období 1. stupně ZŠ

Vzhledem k zaměření diplomové práce, bude krátce zmíněn také faktor čtení a čtenářství v kontextu žáka 1. stupně základní školy.

Za čtenáře je považovaná osoba ta, která si vlastním přičiněním vytváří význam textu a zvládá dobře využívat čtenářské taktiky. Obecně má kladný vztah ke čtení a umí se zamyslet nad přečteným textem. (Metelková Svobodová, R., Švrčková, M., 2010, s. 14)

Pennac D. ve své publikaci *Jako román* (2004, s. 13–20) vysvětluje, jak by se mělo přistupovat ke čtení. Jedinec by neměl být nucen k této činnosti, ani by mu čtení nemělo být zakazováno. Autor se zde zamýšlí nad otázkou, jakou zvolit motivaci ke čtení. Porovnává tuto činnost se sledováním televize, které je pasivní oproti čtení. V knize je poukázáno na vhodnost předčítat žákům, kteří neradi čtou. Když uslyší část zajímavé knihy, nebudou chtít čekat na další hodinu, aby slyšeli pokračování, ale sami si uvědomí, že si ji mohou dočíst doma. Při tom je třeba postupně odbourat strach z toho, že čtení může trvat dlouho, nemusí se přesně rozumět obsahu. (Pennac, D., 2004, s. 74–83)

Pennac D. se kromě čtení zabývá i samotnými čtenáři, kterým sepsal nezadatelná práva čtenáře a vysvětluje je ve své již zmíněné publikaci. (Pennac, D., 2004, s. 101–117) Tato práva zaujala autorku Černou O., která s nimi souhlasí a zmiňuje se o nich v knize *Čtení není žádná nuda*. (2004, s. 9–16)

Podle Černé O. (2014, s. 8–16) by se děti měly naučit mít radost ze čtení. Tím, že budou rády číst, tak si zároveň budou rozšiřovat slovní zásobu, zafixují si gramatická pravidla, budou se snažit porozumět textu a hledat v něm to, co je důležité. Pokud je čtení textu bude bavit, děj a postavy si lépe zapamatují a mohou s těmito informacemi dále pracovat. Autorka v knize komentuje „Desatero“ autora Pennaca D.³ ze svého pohledu knihovnice a doporučuje se jím řídit. Jednotlivé položky Desatera jsou:

1. Právo nečíst
2. Právo přeskakovat stránky
3. Právo knihu nedočíst
4. Právo číst tutéž knihu znovu
5. Právo číst cokoli
6. Právo na bovarysmus (choroba přenosná textem)
7. Právo číst kdekoli
8. Právo jen tak listovat
9. Právo číst nahlas
10. Právo mlčet

³ Daniel Pennac – francouzský spisovatel

4.4. Metody práce s textem vhodné v období 1. stupně ZŠ

Vzhledem k tomu, že se práce zaměřuje na čtenářskou gramotnost, jsou zde uvedeny metody, které lze využít při práci s didaktickým materiálem z pověstí. Některé z nich jsou v metodickém doporučení přímo zmíněné, jiné vyplývají ze souvislosti doporučeného postupu práce s danou pověstí. Zejména jsou to metody Čtení s předvídáním, Skládankové čtení, Literární dopisy a Brainstorming.

Na začátku každé aktivity je vhodné žáky motivovat. K tomu může pomoci například metoda Brainstorming. Od Pettyho G. je již zmíněná metoda uvedena v knize *Moderní vyučování* (2013, s. 234–236), kde autor také vysvětluje její používání. Při její aplikaci vznikne plno nápadů, které jsou postupně zapisovány na tabuli, nebo velkou čtvrtku papíru. Všichni se podílí na tom, aby byly nápady kvalitní a jakékoli. Na začátku je však potřeba žákům vysvětlit, jak tato metoda funguje a uvést jim vhodný příklad. Důležité je také přesně dané téma vymežit. Zapisování nápadů by mělo být ponecháno žákům a ti by se při tom měli střídát, přičemž poznámky by se měly psát čitelně a takovým způsobem, aby na ně všichni dobře viděli. Když by žáci v práci začali ochabovat, nechá se zařadit malý odpočinek a poté znova pokračování v aktivitě. V závěru se společně vyberou ty nejlepší nápady. Poté se zvolí dva zajímavé nápady a proběhne o nich diskuse.

Pro ujasnění čteného textu mohou napomoci různé vizuální metody, které jsou také zmíněné v publikaci od Pettyho G. (2013, 370–375). Mezi tyto metody patří mentální mapy a grafická znázornění shrnující jedno dané téma, zobrazení uvádějící hlavní body a další, které lze využít nejen při čtení.

Také internetový portál *Inkluzivní škola4* vysvětluje metodu Klíčových vizuálů, která napomáhá k dosažení obsahových i jazykových cílů. Tím, že informace třídí do přehledné struktury, tak zároveň žákovi pomáhá, aby lépe pochopil pojmy a vztahy mezi nimi. Dále klíčové vizuály napomáhají k rozvíjení slovní zásoby, ke zvýšení pochopení obsahu, ke snadnějšímu projevu o obsahu, dohlíží porozumění jazyku a obsahu, přispívají k vhodnému uspořádání úkolů.

⁴⁴(<https://inkluzivniskola.cz/>) Internetový portál podporující rodiny, které mají migrační zkušenosti ve vzdělávání a začlenění se do společnosti v Česku. Nabízí metodickou podporu a poradenství pro řešení specifických potřeb dětí s jiným mateřským jazykem. (inkluzivniskola.cz)

Při tvorbě klíčových materiálů je třeba začít prozkoumání textem, aby byla pochopena základní myšlenka autora. Poté najít v první části textu podstatné myšlenky, které by si žáci měli po skončení hodiny pamatovat. Je vhodné vyhledat slova a větné struktury, které by mohly být pro žáky nesrozumitelné, a vysvětlit je. V dalším kroku je třeba se znova vrátit ke klíčovým myšlenkám a určit o co se v nich jedná. Následuje vymýšlení, tvoření a ověření grafických pomůcek, které pomohou porozumět textu. Znova se pak zopakují předchozí tři kroky s každou částí textu. Po prošetření celého textu se zhotoví jeden složený klíčový vizuál, jenž může mít vícero využití. (inkluzivniskola.cz)

V příručce Čtenářská gramotnost jako vzdělávací cíl pro každého žáka (ČŠI, 2010) se nalézají další metody. Jednou z nich je Čtení s otázkami. Při seznámení s touto metodou ji vyučující žákům vysvětlí a ukazuje příklady, jak je vhodné klást otázky k textu. Dále zkouší vymýšlet otázky žák a učitel mu k nim poskytuje zpětnou vazbu. Žáci se pak rozdělí do dvojic, domluví se, kterou část budou číst a poté si ji každý přečte potichu sám. Po přečtení určeného úseku textu začne jeden žák klást otázky svému partnerovi. Otázky jsou dvojího typu: a) s odpovědí nalézající se přímo v textu b) související s textem, ale odpověď se v textu přímo nenachází. Pokud žák neví odpověď, může říci svůj předpoklad. Po vyčerpání všech otázek zrekapituluje odpovídající žák celou čtenou část. Opět se dvojice domluví na dalším čtení následující části a pak se role žáků otočí. Touto metodou se žáci učí se vymyslet a zformulovat otázky k textu a také na ně odpovědět a přemýšlet nad čteným textem. To jim pomůže porozumět textu. (ČŠI, 2010, s. 22)

Všechny tři fáze čtení propojuje metoda Čtení s předvídáním. Žáci čtou samostatně text, který je rozdělen na části. Před začátkem čtení každé části zkouší žáci předvídat, o čem by se v textu mohli dozvědět. Vyučující se snaží žáky směřovat k odůvodňování svých předpovědí. Také pedagog může dát žákům vodítka, která jim s předvídáním mohou pomoci. Například žákům poví název povídky, kdy a kde se děj odehrává, nebo si nachystá nějaká klíčová slova z textu, ...Po přečtení nadcházející části následuje reflexe k tomu, jak žáci předvídali, zda se jim jejich domněnky splnily, případně v čem se v předvídání spletli. Je důležité žákům vysvětlit, že i nesprávný odhad není chybný, pokud měl dobrý důvod. Před dalším čtení části opět probíhá předvídání. (ČŠI, 2010, s. 25–26)

Během čtení a po přečtení společného textu se může použít metoda Debata s autorem, kdy žáci přemýšlí o tom, co jim autor chtěl textem sdělit a proč. Také přemýšlí nad tím, jakým způsobem jim to autor v textu formuloval. Žáci kladou určitý typ otázek a společně diskutují

o vhodných odpovědích. To žákům napomáhá rozvíjet porozumění textu. Nejedná se zde o to, aby žáci vyhledávali v textu informace, ale aby chápali rozdíl mezi čtením s vyhledáváním určitých informací a „čtením jako budováním významu“. V průběhu četby žáci hned reagují na text prostřednictvím debatování nad dotazy. Vyučující četbu zastaví po určité části a v ten moment následují dotazy a poté diskuse nad tím, co si žáci přečetli. Dotazy mají za účel žáky motivovat a navnadit k zamyšlení se nad významem textu a tvoření vlastních názorů na text. (ČŠI, 2010, s. 27–28)

Další metodou při četbě společného textu je Skládankové čtení. Kratší text je rozčleněn na tři části, a i žáci se rozdělí na tři skupiny. Každá skupina obdrží pouze jednu část textu, s kterou žáci pracují. Společně pak žáci ve skupině přemýšlí, o čem by asi mohl být obsah zbylých dvou částí. Během toho společně vnímají obsah a stavbu své části textu. V závěru si žáci navzájem porovnávají své výtvořky, všímají si i původní verze celého textu. Vysvětlují své odhady ohledně částí, textu, které neměli a společně hledají skryté souvislosti. (ČŠI, 2010, s. 21)

Po přečtení textu, úryvku či knížky se může zařadit metoda Literární dopisy. Žáci se domluví, s kým budou tvořit dvojici. V ní jeden druhému napíše krátké osobní sdělení o tom, co četl (děj, jaké tam byly postavy, ...), jaký z toho má čtenářský zážitek. Před zařazení této metody mohou žáci číst stejný, ale i odlišný text. Také může proběhnout více korespondencí po celou dobu čtení. Metoda vede žáka k zodpovědnosti za porozumění textu a aktivizuje ho při četbě. (ČŠI, 2010, s. 19)

V časopise Kritické lístky 6 se v článku Šest užitečných rad při prezentaci od Zajícové J. (2016, s. 4) nalézají rady, jak dobře prezentovat. Je vhodné si s dětmi povědět, jak takové prezentování vypadá, zda zažily někoho prezentovat nebo samy prezentovaly. Dále si děti mohou zkusit vybavit, co se jim při prezentování by ocenily a co naopak je nudilo a nelíbilo se jim. Autorka zde uvádí šest rad, které napomáhají k dobrému prezentování:

- a) Mluv dostatečně hlasitě
- b) Dívej se lidem do očí
- c) Mluv dostatečně pomalu
- d) Snaž se mluvit plynule a souvisle
- e) Používej melodii hlasu
- f) Buď sebevědomý

Žáci se pak rozdělí do dvojic a jeden z dvojice losuje lísteček, na němž je napsaná krátká část textu a poznámka ohledně toho, jakou jednu radu nemá dodržovat. Druhý žák pak hádá, která rada ze šesti rad byla vynechána. Tyto rady mohou děti uplatnit při jakémkoli prezentování a také se mohou pokusit si své výstupy vzájemně hodnotit podle toho, které rady byly dodržovány. (Zajícové, J., 2016, s. 4)

V práci byl také využit způsob zpracování textu komparací, která umožňuje přehledně srovnávat vybrané jevy, nejde však o samostatnou metodu.

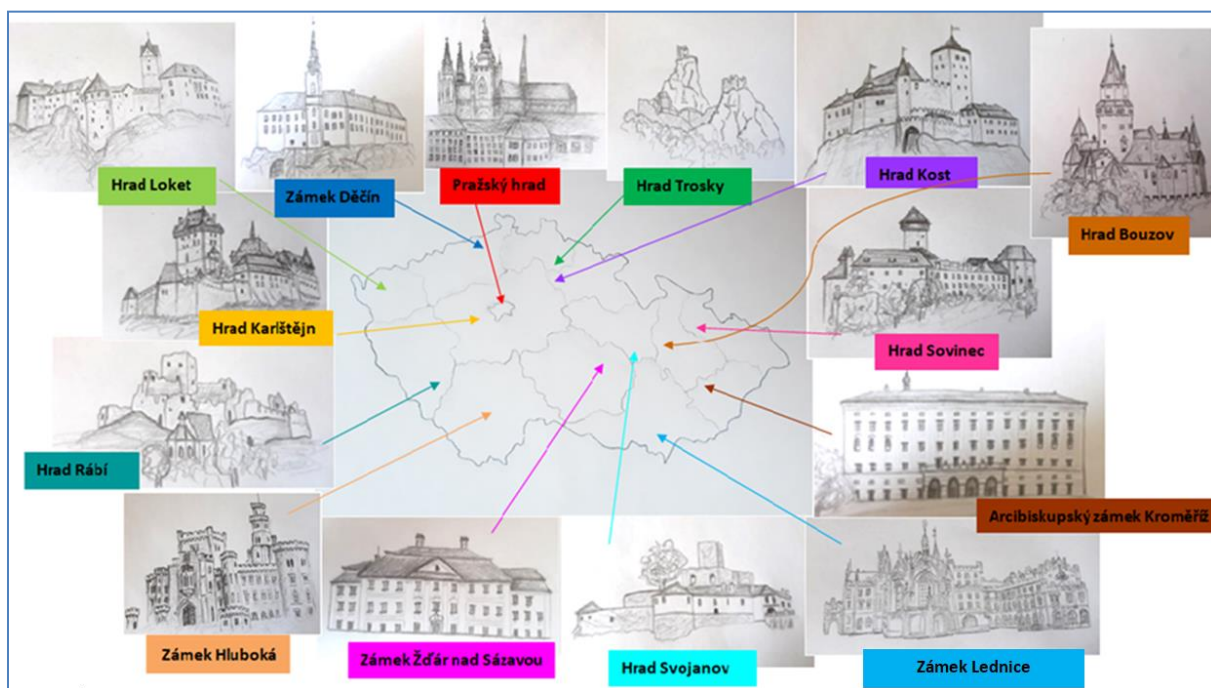
5. METODIKA PRÁCE

5.1. Výběr reálií pro účely práce

Žáci, kteří se seznámí s celým projektem, poznají neobvyklou formou pověsti z vybraných hradů a zámků z každého kraje České republiky.

Z důvodu větší přehlednosti a motivace pro žáky byla k tomuto projektu vytvořena mapa České republiky se zakreslenými hrady a zámky (viz obr. 1).

Žáci si tak mohou lépe utvořit představu, kde se daná stavba nachází. Je vhodné nechat mapu dětem stále na očích, aby se ji mohly prohlížet kdykoliv budou chtít. Vzájemně si žáci mohou dávat i hádanky, kde se jaký hrad a zámek nachází, a podle šipek si své odpovědi zkontrolovat.

Obrázek 2: Ukázka mapy pro žáky s vybranými místy⁵

⁵zdroj: autorka DP

Zvolení vhodných objektů

Z každého kraje byly vytipovány nejznámější nebo nejnavštěvovanější hrady a zámky. Z nich byl vybrán dle úsudku autorky DP jeden, který byl použit pro účely DP a k němuž byly získávány pověsti (v počtu jedna až tři v závislosti na možnostech a nabídce).

Materiál celkově tedy obsahuje 28 různých pověstí z celé České republiky. Většina pověstí byla načerpána z literatury od Davida P. a Soukupa V. Jedna pověst pochází z literatury od Josefa Pavla a další pověsti byly získány z online dopisování s některými informačními centry a kastelány hradů a zámků. V neposlední řadě se v tomto souboru nachází i přepsaná pověst z vyprávění účastníka prohlídky hradu.

Ke každé stavbě byly vybrány pověsti. Pro lepší přehled jsou uvedeny zde v tabulce. Porovnávány byly pověsti v původním znění, tedy před úpravou textu vzhledem k dětským čtenářům.

Tabulka 2: Přehled pověstí k vybraným hradům/zámkům z krajů ČR

Kraje dle abecedy	Zámek/hrad/stavba	Pověsti
Hlavní město Praha	Pražský hrad	Hrad pražský Vodník Zvon Zikmund
Jihočeský kraj	Zámek Hluboká	Čertova brázda Ohnivý myslivec Samaritánka
Jihomoravský kraj	Zámek Lednice	Černý rytíř u Lednice Kostlivec na třínohém vraníkovi
Karlovarský kraj	Hrad Loket	Kdo to je Štrakakal? Pověst O loketském zvonu
Kraj Vysočina	Zámek Žďár nad Sázavou	Jak vrchní Ulrich po smrti jezdil Jak vrchní Ulrich strašil
Královéhradecký kraj	Hrad Kost	Pověst o hradu Kosti Skály ze slz
Liberecký kraj	Hrad Trosky	O Panně a Babě Poklad na Troskách Stařena Jalna
Moravskoslezský kraj	Hrad Sovinec	Nelítná Grula O sovím králi a soví princezně
Olomoucký kraj	Hrad Bouzov	Zakletý zámek Založení Bouzova
Pardubický kraj	Hrad Svojanov	O hradním pokladu Rašín na ohnivém býkovi
Plzeňský kraj	Hrad Rábí	Půtu nikdo nevysvobodí
Středočeský kraj	Hrad Karlštejn	Přízrak Blanky z Valois
Ústecký kraj	Zámek Děčín	Černý rytíř na zámku Děčín Proč se odstěhovali skřítkové
Zlínský kraj	Arcibiskupský zámek v Kroměříži	Konec vodníků v Kroměříži

5.2. Výběr a úprava textového materiálu

Většina pověstí musela být pro žáky upravena tak, aby text byl žákům bližší a lépe pochopitelnější, ale obsah byl zachován. Všechny tyto pověsti byly upraveny dle následujících kritérií:

- a) Respektování věkových zvláštností žáků prvního stupně základní školy (délka textu, složitější formulace, slova zastaralá, nářečí apod.)
- b) Setkání s méně známými pověstmi
- c) Různorodost textu z hlediska zamýšlených úkolů a aktivit
- d) Rozmístění objektů (Hrady a zámky byly vybrány ze všech krajů České republiky s tím, že bylo přihlédnuto k jejich významnosti v daném kraji.
- e) Jak jsou pověsti zpracované

V následující tabulce jsou pověsti porovnávány podle toho, jaké mají hlavní téma, zda se v pověsti vyskytují postavy podílející se na příběhu. Častými tématy jsou poklad, strašidla, láska, lidský osud.

Tabulka 3: Komparace pověstí dle tématu

Hrad	Pověst	Hlavní téma	Postavy důležité v příběhu:
Pražský hrad	Vodník	Voda na Pražském hradě	Vodník Pakl
	Zvon Zikmund	Způsob zavěšení zvonu	Dcera krále Ferdinanda I. Habsburského
	Hrad pražský	Sláva Prahy	Kněžna Libuše, Karla IV., T. G. Masaryk
Zámek Hluboká	Čertova brázda	Trest za krutost	Správce de Bossi
	Samaritánka	Pramen	Ondřej Ungnad ze Suneku
	Ohnivý myslivec	Spasení ohnivého myslivce	Myslivec
Zámek Lednice	Černý rytíř u Lednice	Jednání ve strachu	Myslivec
	Kostlivec na třínohém vraníkovi	Strašidlo	kostlivec na třínohém vraníkovi
Hrad Loket	Kdo to je Štrakakal?	Vzhled a chování skřítky	Skřítek Štrakakal
	Pověst O loketském zvonu	Podmínka	Duchové, lidé
Zámek Žďár nad Sázavou	Jak vrchní Ulrich po smrti jezdil	Spatření jízdy ducha Ulrycha	Vypravěč, tatínek
	Jak vrchní Ulrich strašil	Zjevení Ulrycha	Nebožtík muž, tetka Matulová, Ulrich
Hrad Kost	Skály ze slz	nešťastná láska	Duch nešťastně zamilovaného mladíka
	Pověst o hradu Kostí	Obléhání hradu	Jan Žižka
Hrad Trosky	O Panně a Babě	Vztah mezi příbuznými	Paní Markéta, vnučka Barbora
	Stařena Jalna	Varování osudu	Stařena Jalna, pan Ota, dcera Barbora

	Poklad na Troskách	Poklad	Mniši
Hrad Sovinec	Nelítočná Grula	Čarodějnice, smutný osud, smrt	Grula a syn, Jan Kobylka z Kobylího a jeho manželka, selka se svou matkou
	O sovím králi a soví princezně	Láska dvou lidí	Mladík a dívka
Hrad Bouzov	Zakletý zámek	Zkouška, lest na tovaryše	Tři tovaryši
	Založení Bouzova	Poklad	Kníže Búz, pocestný
Hrad Svojanov	Rašín na ohnivém býkovi	Strašidla	Nadpřirozené bytosti
	O hradním pokladu	Poklad	Baron Stillfried
Hrad Rábí	Půtu nikdo nevysvobodí	Krutý pán	Pán Půta
Hrad Karlštejn	Přízrak Blanky z Valois	Hradní přízraky	Čerti, ovčák, vojáci, Bílá paní (přízrak Blanky z Valois)
Zámek Děčín	Černý rytíř na zámku Děčín	Chamtivý, nečestný pán?	Černý rytíř
	Proč se odstěhovali skřítkové	Lidská chamtivost	Rybář
Arcibiskupský zámek v Kroměříži	Konec vodníků v Kroměříži	Vodnická škola	Vodník

Bylo zjišťováno, zda v jednotlivých pověstech jsou reálná zmíněná místa, ke kterým se pověsti vztahují. Ve většině případů byly tyto informace dohledány. Dále se často v pověstech vyskytovaly nadpřirozené bytosti, kouzelné věci, nebo nevysvětlitelné jevy. I to bylo nalezeno a pro lepší přehled je zde uvedena tabulka s výsledky zjištění.

Tabulka 4: Komparace pověstí podle výskytu reálných míst a dle kouzelných atributů

Kraj/hrad	Pověst	A/N	A/N	A/N	
Pražský hrad	Vodník	A	Pražský hrad	A	Vodník
	Zvon Zikmund	A	Praha, chrám sv. Víta	N	
	Hrad pražský	A	Praha	N	
Zámek Hluboká	Čertova brázda	A	Stará obora	A	Ďábel
	Samaritánka	N		A	Zázračný pramen vody
	Ohnivý myslivec	N		A	Ohnivý myslivec
Zámek Lednice	Černý rytíř u Lednice	A	zámek Lednice	A	Zjevení černého rytíře na třínohém koni
	Kostlivec na třínohém vraníkovi	A	Zámek Lednice, lednický park, Minaret, Maurská vodárna, zřícenina antického akvaduktu	A	Kostlivec jedoucí na třínohém koni
Hrad Loket	Kdo to je Štrakakal?	A	Ulice pod hradem Loket	A	Skřítek Štrakakal
	Pověst O loketském zvonu	A	řeka Ohře, lokeťané	A	Duchové
Zámek Žďár nad Sázavou	Jak vrchní Ulrich po smrti jezdil	A	Klášter, les u Březiny	A	Zmizení kočáru Ulricha
	Jak vrchní Ulrich strašil	A	Starý dvůr, Zelená hora, Klášter	A	Ohnivé koně
Hrad Kost	Skály ze slz	A	Údolí Plakánek	N	
	Pověst o hradu Kostí	N		N	
Hrad Trosky	O Panně a Babě	A	Trosky	N	

	Stařena Jalna	A	Trosky	A	Stařena Jalna
	Poklad na Troskách	A	Trosky	N	
Hrad Sovinec	Nelítostná Gula	A	Hrad Sovinec, kopec Slunečná, ves Tylov	A	Naplnění předpovědi od Gruly, nevysvětlitelný děj s vodou z rybníka
	O sovím králi a soví princezně	N		A	Proměna člověka v sovu
Hrad Bouzov	Zakletý zámek	A	Hrad Bouzov, skála Zakletý zámek	A	Proměna zámku na jeskyni a dívek na zvířata
	Založení Bouzova	A	Bouzovský hrad	N	
Hrad Svojanov	Rašín na ohnivém býkovi	A	Hrad Svojanov, skála Juračka	A	Stříbrná kachna, obr, duchové, bílá paní, duch Rašina na ohnivém býkovi
	O hradním pokladu	A	Hrad Svojanov	A	Muži, baron Stillfried
Hrad Rábí	Půtu nikdo nevysvobodí	A	Rábí	A	Přízrak Půty, přízraky ďáblů na černých kozlech, prasatech a kohoutech
Hrad Karlštejn	Přízrak Blanky z Valois	A	Karlštejn	A	Čerti, duch ovčáka, pohyblivé ohnivé sudy, Bílá paní
Zámek Děčín	Černý rytíř na zámku Děčín	A	Labe, Děčín	A	Černý rytíř
	Proč se odstěhovali skřítkové	A	pod děčínským zámkem	A	Skřítkové, listy měnící se v zlato
Arcibiskupský zámek v Kroměříži	Konec vodníků v Kroměříži	A	Kroměříži	A	Vodnická škola, vodníci

Vysvětlivky: 3. sloupec: V pověsti je zmíněné místo, kde se pověst odehrává (zkr. A/N), A = nachází se, N = nenachází se, 4. sloupec: V pověsti se vyskytuje kouzelná postava/kouzelné atributy/ nadpřirozeno (zkr. A/N), A = vyskytuje se, N = nevyskytuje se

Jak je patrné z tabulky výše, pouze ve čtyřech pověstech není zmíněné konkrétní místo, k němuž se pověst váže, většina pověstí obsahuje kouzelná postava/kouzelné atributy/ nadpřirozeno.

Dále byly pověsti porovnány z hlediska formy zápisu, v jaké češtině jsou psány. Většina těchto pověstí byla psána spisovným jazykem s ojediněle se vyskytující přímou řečí.

Tabulka 5: Komparace pověstí z hlediska jazykového vyjádření a výskytu přímé řeči

Kraj/hrad	Pověst	Forma zápisu, jazykové vyjádření	A/N
Pražský hrad	Vodník	Spisovná čeština (hovorová)	N
	Zvon Zikmund	Spisovné, zastaralá forma češtiny	N
	Hrad pražský	Spisovné, zastaralá forma češtiny	N
Zámek Hluboká	Čertova brázda	Spisovná čeština	N
	Samaritánka	Spisovná čeština	N
	Ohnivý myslivec	Spisovné, zastaralá forma češtiny	N
Zámek Lednice	Černý rytíř u Lednice	Spisovná čeština	N
	Kostlivec na třínohém	Spisovná čeština	N

	vraníkovi		
Hrad Loket	Kdo to je Štrakakal?	Spisovné, zastaralá forma češtiny	N
	Pověst O loketském zvonu	Spisovná čeština	N
Zámek Žďár nad Sázavou	Jak vrchní Ulrich po smrti jezdil	Nespisovná čeština, nářečí	A
	Jak vrchní Ulrich strašil	Nespisovná čeština, nářečí	A
Hrad Kost	Skály ze slz	Spisovná čeština	N
	Pověst o hradu Kosti	Spisovná čeština	A
Hrad Trosky	O Panně a Babě	Spisovná čeština, nářeční slova	A
	Stařena Jalna	Spisovná čeština	N
	Poklad na Troskách	Spisovná čeština, starší nespisovné výrazy	N
Hrad Sovinec	Nelítostná Gula	Spisovná čeština	N
	O sovím králi a soví princezně	Spisovná čeština	N
Hrad Bouzov	Zakletý zámek	Spisovná čeština	A
	Založení Bouzova	Spisovná čeština	A
Hrad Svojanov	Rašín na ohnivém býkovi	Spisovná čeština	N
	O hradním pokladu	Spisovná čeština	N
Hrad Rábí	Půtu nikdo nevysvobodí	Spisovná čeština	N
Hrad Karlštejn	Prízrak Blanky z Valois	Spisovná čeština s knižními prvky	N
Zámek Děčín	Černý rytíř na zámku Děčín	Spisovná čeština s knižními prvky	N
	Proč se odstěhovali skřítkové	Spisovná čeština	A
Arcibiskupský zámek v Kroměříži	Konec vodníků v Kroměříži	Spisovná čeština	N

Vysvětlivky: 4. sloupec: Výskyt přímé řeči v pověsti (zkr. A/N), A =nachází se přímá řeč, N = nenachází se přímá řeč

Následující tabulka ukazuje, zda lze nalézt v každé z vybraných pověstí interakci se čtenářem. Toto působení může lépe čtenáře vtáhnout do děje. Ve většině pověstí však interakce se čtenářem nebyla nalezena. V posledním sloupci tabulky je přehled o tom, kolik motivů se v každé pověsti nalézají. Často se objevuje pouze jeden motiv pro jednu pověst.

Tabulka 6: Komparace pověstí podle interakce se čtenářem a koncepce příběhu

Kraj/hrad	Pověst	A / N	1/ 2
Pražský hrad	Vodník	N	1
	Zvon Zikmund	N	1
	Hrad pražský	N	1
Zámek Hluboká	Čertova brázda	N	1
	Samaritánka	N	1
	Ohnivý myslivec	N	1
Zámek Lednice	Černý rytíř u Lednice	N	1
	Kostlivec na třínohém vraníkovi	N	1
Hrad Loket	Kdo to je Štrakakal?	N	1
	Pověst O loketském zvonu	N	1
Zámek Žďár nad Sázavou	Jak vrchní Ulrich po smrti jezdil	N, (ich forma)	1
	Jak vrchní Ulrich strašil	A	2+

Hrad Kost	Skály ze slz	N	2+
	Pověst o hradu Kosti	N	1
Hrad Trosky	O Panně a Babě	N	1
	Stařena Jalna	Částečně ⁶	2 (navazující)
	Poklad na Troskách	N	1
Hrad Sovinec	Nelítostná Gula	N	1
	O sovím králi a soví princezně	N	1
Hrad Bouzov	Zakletý zámek	A	1
	Založení Bouzova	N	1
Hrad Svojanov	Rašín na ohnivém býkovi	N	2+
	O hradním pokladu	N	1
Hrad Rábí	Půtu nikdo nevysvobodí	N	1
Hrad Karlštejn	Přízrak Blanky z Valois	N	2+
Zámek Děčín	Černý rytíř na zámku Děčín	A	1
	Proč se odstěhovali skřítkové	A	1
Arcibiskupský zámek v Kroměříži	Konec vodníků v Kroměříži	A, (modální výrazy)	1

*Vysvětlivky: 3. sloupec: Interakce se čtenářem (zkr. A/N), A = obrací se na čtenáře, N= neobrací se;
4. sloupec: Koncepce příběhu: pouze 1 hlavní motiv / 2 a více motivů (zkr. 1/2+)*

Jak je také patrné z tabulky výše, skoro ve všech pověstech se nenalézá interakce se čtenářem a většina pověsti má nanejvýš jednu koncepci příběhu.

⁶Objevuje se pouze v závěru formou 1. os. pl.

5.3.Principy tvorby aktivit a úkolů k pověstem

Ze všech získaných pověstí bylo utvořeno 27 aktivit pro žáky z druhého až pátého ročníku základní školy. Každá aktivita se skládá z upravené pověsti, zhotoveného pracovního listu a metodického doporučení. Úkoly spojené s danou pověstí napomáhají k lepšímu pochopení obsahu pověsti a snaží se zaujmout žáky tak, aby je aktivita zajímala. S tím souvisí i způsob organizace, který je doporučen v obecných poznámkách u každé aktivity. Nalézají se zde aktivity s úkoly pro samostatnou práci, práci ve dvojicích i skupinovou práci.

Organizace celého projektu je různorodá, tedy se žáci během plnění aktivit z tohoto projektu učí jak samostatnosti, práci ve dvojicích, tak i práci ve skupinách. Celý projekt je převážně zaměřen na rozvíjení čtenářské gramotnosti a práci s textem různými metodami (viz kap. 4.5.).

Během tvoření aktivit bylo také dbáno na rozvoj:

- a) čtenářské gramotnosti (čtení s porozuměním, vyhledávání v textu, předvídání děje atd.)
- b) slovní zásoby
- c) znalosti reálií
- d) propojování již známých souvislostí
- e) krátkodobé paměti
- f) hledání souvislostí v čteném textu
- g) uvažování nad získanými informacemi z čteného textu
- h) fantazie
- i) logického myšlení

Některé aktivity byly ověřeny v praxi. Z hlediska časové náročnosti bylo možno vyzkoušet v praxi jen některé. Při výběru aktivity pro realizaci bylo přihlíženo:

- a) k předchozí činnosti žáků
- b) k potřebě ověření obtížností aktivit
- c) k časové dotaci
- d) k probranému učivu
- e) k atmosféře v dané třídě a únavě žáků

Každá aktivita má v obecných poznámkách napsáno, pro jaký ročník je vhodná. Tato informace je orientační, tedy pedagog může sám usoudit, jak má bystré děti a pak se může

rozhodnout, kterou konkrétní aktivitu ve své pedagogické práci využije. Návrh do poručeného zařazení pověstí dle náročnosti vztahujících se aktivit do jednotlivých ročníků 1. stupně:

Tabulka 7: Přehled pověstí rozdělených do jednotlivých ročníků

ROZDĚLENÍ POVĚSTÍ DO ROČNÍKŮ		
2.–3.	3.–4.	4.–5.
Kdo je Štrakakal? Konec vodníků v Kroměříži Ohradním pokladu O sovím králi a soví princezně Pověst o hradu Kosti Proč se odstěhovali skřítkové Přízrak Blanky z Valois Vodník Zvon Zikmund	Černý rytíř na zámku Děčín Čertova brázda O panně a Babě Poklad na Troškách Rašín na ohnivém býkovi Samaritánka Skály ze slz Založení Bouzova	Hrad pražský Jak vrchní Ulrich po smrti jezdil Jak vrchní Ulrich strašil Nelítostná Gula Ohnivý myslivec O loketském zvonu Pověst Černý rytíř u Lednice a pověst Kostlivec na třínohém vraníkovi Půtu nikdo nevysvobodí Stařena Jalna Zakletý zámek

5.4. Celkový postup prací

Nejdříve jsem vybrala z každého kraje jeden nejznámější hrad nebo zámek podle svého úsudku a podle informací, které jsem se při pátrání dozvěděla. Ke všem vybraným památkám jsem sháněla pověsti tím, že jsem hledala v knihách, internetových stránkách, psala emaily paním kastelánkám/pánům kastelánům, případně informačním centrům. Každý hrad a zámek měl své internetové stránky s kontakty, tedy podle nich jsem získala kontakty.

Odepsali mi, poskytli materiály nebo mi poradili, kde najít pověsti z hradu Svojanov, z Pražského hradu, ze zámku Žďáru nad Sázavou, z hradu Trošky, z hradu Loktu, ze zámku Lednice a z hradu Bouzov. Dále jsem také některé z památek navštívila a dozvěděla se další pověsti z vyprávění během prohlídky. Ze všech získaných pověstí jsem poté vybrala pověsti, které byly méně známé, zajímavé tématem a stylem psaní.

Během schraňování pověstí jsem si nakreslila mapu České republiky a k ní každý vybraný hrad a zámek. Některé obrázky jsou kreslené podle vlastních fotek, jiné podle fotek sehnanych z internetových stránek daného hradu/zámku.

Dalším krokem byla celková úprava pověstí a čtení různých knížek z oblasti čtenářská gramotnost a rozvoj čtení u žáků na 1. stupni ZŠ. To mi pomáhalo jako inspirace, co lze všechno vymyslet za aktivity s textem a které činnosti (např. technika volného psaní) mohou napomoci navodit atmosféru ke čtení. Během úpravy jsem pověsti mezi sebou porovnávala a sepisovala jednotlivé informace o nich do tabulek, které jsou v 4. kapitole rozepsané.

Ke každé upravené pověsti jsem napsala obecné poznámky (např. pro jaký je to ročník, cíl, ...), metodické doporučení a vytvořila jsem pracovní list pro děti. Některé z pověstí jsem ověřovala v praxi z hlediska toho, abych si ověřila vhodnost pověsti pro daný ročník, kdy jsem dbala na především na časovou náročnost a zda pro děti není text příliš obtížný, nebo lehký. Některé pověsti jsem vybrala i dle toho, co se právě žáci učili ve škole, nebo jaké téma zrovna probírali. Celkem jsem ověřila pověsti: Vodník, Hrad pražský, Jak vrchní Ulrich po smrti jezdil, Proč se odstěhovali skřítkové.

Součástí práce bylo také stanovení hlavního a dílčích cílů, pročítání odborné literatury a objasnění pojmů a představení obecných informací k vybraným zámkům a hradům.

6. DIDAKTICKÝ MATERIÁL Z POVĚSTÍ

Tato kapitola je věnována didaktickému materiálu pověstí. Nalézá se zde doporučení, jakým způsobem je možné s daným materiálem pracovat. Následně obsahuje celý didaktický materiál, tedy všechny aktivity s pověstmi, obecné informace k daným aktivitám, pracovní listy a metodická doporučení.

6.1. Souhrnná metodická doporučení pro práci s pověstmi a aktivitami

Bylo by velmi vhodné, aby pedagogický pracovník mohl s žáky postupně procházet od druhého ročníku až do pátého ročníku každou pověst z didaktického materiálu. Tímto by se žáci seznámili se všemi pověstmi hradů a zámků na mapě.

Už v prvním ročníku by se žáci mohli dozvědět, jak vypadá mapa jejich kraje a mapa České republiky. K tomu by směly posloužit puzzle, utvořené z obrázku kreslené mapy České republiky s vyznačenými hrady a zámky z didaktického materiálu (obrázek 2). Složené puzzle je vhodné vyvěsit ve třídě tak, aby se na ně žáci mohli kdykoliv podívat, případně místo puzzlů se může vyvěsit obrázek mapy České republiky. Druhým ročníkem by již začalo představování pověstí pomocí jednotlivých aktivit. Postupně by se k vyvěšené mapě ČR přiřazovaly obrázky jednotlivých hradů a zámků dle toho, s jakou pověstí se žáci již seznámili. Před čtením každé pověsti by žáci měli vědět, co to je pověst. Pokud je pověst psaná v nářečí, nebo se v ní nářečí vyskytuje, tak by měli i tomuto pojmu rozumět.

U každé aktivity k pověsti je napsané metodické doporučení, kde je vysvětleno, jak se může postupovat k jednotlivým úkolům. Během plnění úkolů by se pedagogický pracovník měl zaměřovat i nato, aby žáci měli možnost vyjádřit svůj názor a rozvíjet se ve formulování svých myšlenek a odpovědí k jednotlivým úkolům.

Na začátku každé aktivity s pověstí se mohou využít menší činnosti jako je Akční abeceda z knížky 1001 her s knížkou od Brasseur P., nebo doporučované aktivity před četbou z knihy Čtete si i společně (Anon, 2019), kterými jsou například Pátrání po písmenkách, vyvozování děje podle názvu.

Během čtení je vhodné žákům klást průběžné otázky týkající se textu. Žákům se nechá doporučit, aby si při čtení zkusili vybavit barvu hlasu, jakou mohou mít postavy z příběhu. Po přečtení se také může žákům nechat čas pro rozebrání toho, co se z textu dozvěděli a mohli si

to zkonzultovat se svým kamarádem. Vzájemně si tak žáci mohou vysvětlit, jak tomu sami porozuměli. (ČŠI, 2010)

Po četbě by mohla být zařazovat metoda volného psaní, která může posloužit jako reflexe k přečtenému textu. Také lze zařazovat různé testy podobné testům z knihy Čtení není žádná nuda (Černá O., 2004) pro ujasnění toho, zda děti vědí, o čem četly a pamatují si důležité informace z děje.

Pro žáky je vhodné zařazovat metody při čtení takové, které jim pomohou lépe pochopit text. Jednou z takových metod je i metoda klíčových vizuálů podle internetového portálu Inkluzivní škola⁷. Při této metodě žáci používají vizuální pomůcky, a tím snadněji si spojí informace do kontextu.

Na konci tohoto projektu je vhodné debatovat s žáky o tom, co si zapamatovali z čtení pověstí a aktivit, dále by si také žáci měli zkusit doplnit do slepé mapy ČR hrady a zámky, které znají z těchto pověstí.

6.2. Představení jednotlivých pověstí

Dále budou představeny jednotlivé pověsti prostřednictvím tabulky s obecnými informacemi, které stručně popisují práci s pověstí (část A). Pro přehlednost jsem vložila ke každému pracovnímu listu příslušnou upravenou pověst a pracovní list. Každý pracovní list obsahuje různé úkoly (část B). Pedagog může využít metodická doporučení, která se částečně vztahují k pracovním listům, podporují zájem žáka o čtení pověstí a snaží se rozvíjet jeho čtenářskou gramotnost (část C). U pověstí ověřených v praxi se nacházejí poznámky z realizace a obrázky vyplněných pracovních listů (část D).

⁷ <https://inkluzivniskola.cz/>

6.2.1. Pověst Vodník

A. Obecné informace

Název pověsti	Vodník	
Cíl práce s textem	Rozvíjet dovednost předvídat (ak. 1), porozumět textu (ak. 2), rozvíjet fantazii a slovní zásobu (ak. 3)	
Aktivity a organizace	Klíčová slova: Praha, vodník, hrad, pozdrav, zeď (ústně)	společně
	Doplňování sloves (pracovní list)	individuálně
	Návrh vyprávění o vodníkovi (ústně)	společně
Doporučený ročník	2.–3.	
Předpokládaný čas	30–35 min.	
Pomůcky	tužka, pracovní list, napsaná chybějící slova (na tabuli, po třídě, nebo na pracovním listě s neúplnou pověstí)	

B. Pověst a ukázka pracovního listu

Vodník

V Praze na pražském hradě se dodnes říká, že zde bydlí jeden ze dvou pražských vodníků. Tito vodníci ale nežijí ve vodě. Tento se jmenuje Pakl a hlídá vodu na Pražském hradě. Měří asi 60 centimetrů, prochází se po hradě a podivně se usmívá. Neodpovídá na pozdrav, a pokud byste se pokusili ho sledovat, tak vám zmizí v některé z vlhkých zdí hradu. (Pražské legendy, pověsti a strašidla, 2021)

Pracovní list

(k pověsti Vodník)

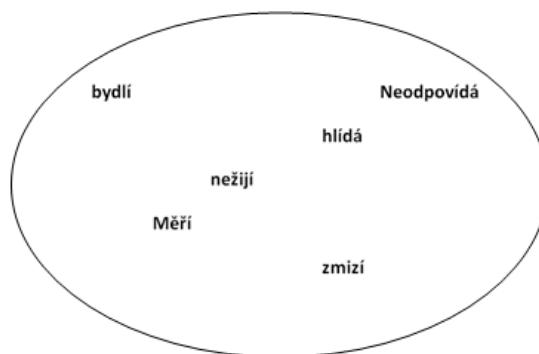
Třída:

Jméno:

Doplň do textu chybějící slova:

V Praze na pražském hradě se dodnes říká, že zde jeden ze dvou pražských vodníků, kteří ale ve vodě. Tento se jmenuje Pakl a vodu na Pražském hradě. asi 60 centimetrů, prochází se po hradě a podivně se usmívá. na pozdrav, a pokud byste se pokusili ho sledovat, tak vám v některé z vlhkých zdí hradu. (Pražské legendy, pověsti a strašidla, 2021)

Nabídka slov:

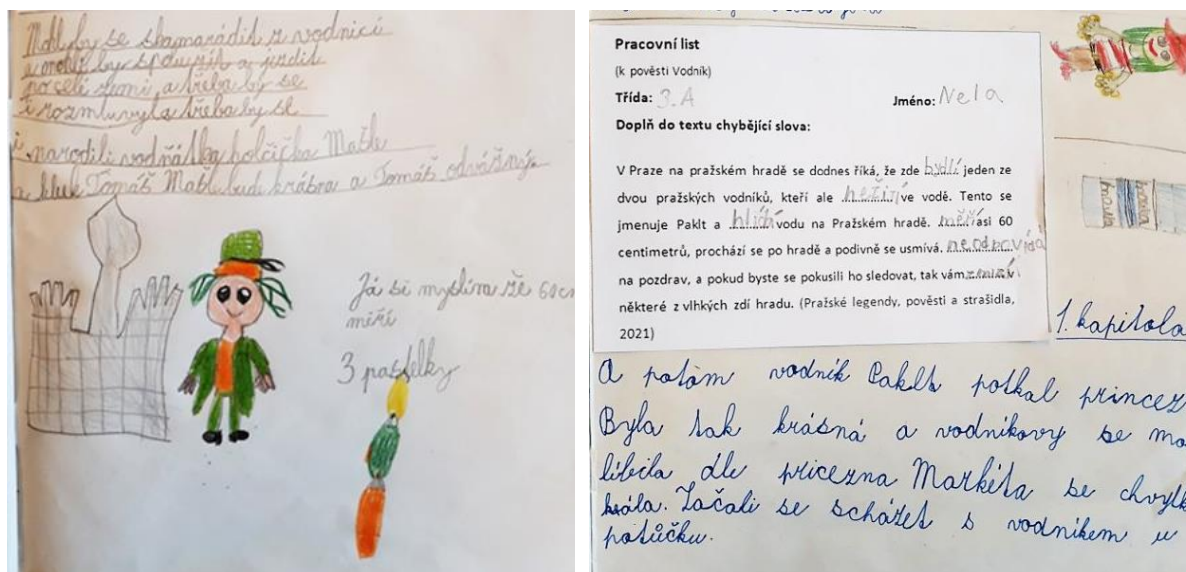

C Metodické doporučení

Vyučující napíše na tabuli slova: Praha, vodník, hrad, pozdrav, zeď. Žáci dle těchto slov vymýšlí nápady, o čem bude asi pověst. Každý z žáků obdrží pracovní list a společně si přečtou pověst s vynechanými slovy. Každý sám pak doplní do pověsti vynechaná slova z nápovědy. Poté si společně povědí, o čem četli, co se z pověsti dozvěděli. Mohou výšku vodníka připodobnit k 4 krabicím mlíka postaveným na sobě (vyučující jim to může předvést), nebo dalším věcem, které by mohly být podobně vysoké. Dále pak žáci navrhnou vyprávění o vodníkovi na téma, co by mohl prožít vodník Pakl.

D Poznámky k realizaci v praxi

Ověřování probíhalo na ZŠ v 3. ročníku (22 žáků) v hodině Rozvoj čtenářské gramotnosti, kterou žáci měli vždy po příchodu z bazénu. Proto byla i vybrána tato pověst Vodník. Žáci během jednotlivých aktivit pracovali s nadšením (hlásili se, vymýšleli zajímavé nápady). Bylo vidět, že je činnost zaujala. Všichni žáci si v závěru aktivity nakreslili vodníka do sešitu a k němu nějaký/é předmět/y ve stejné velikosti jako byl vysoký vodník z pověsti.

Obrázek 3: Ukázka práce žáků 3. ročníku

6.2.2. Pověst Zvon Zikmund

A. Obecné informace

Název pověsti	Zvon Zikmund	
Cíl práce s textem	Rozvíjet dovednost číst s porozuměním (ak. 1), rozvíjet vyhledávání informací v textu a logické myšlení a propojování (ak. 2), rozvíjet představivost (ak. 3), rozvíjet jemnou motoriku (ak.4)	
Aktivity a organizace	1) ukázka malého zvonku	Společně
	2) čtení pověsti	Společně
	3) otázky 1 a 2 z pracovního listu	individuálně
	4) Návrh o vzniku jména zvonu	individuálně
	5) pletení provázku	individuálně /ve dvojicích
Doporučený ročník	2.–3.	
Předpokládaný čas	25–35 min.	
Pomůcky	pověst, tužka, pracovní list, nůžky, vlna	

B. Pověst a ukázka pracovního listu

Zvon Zikmund

V Praze v chrámu sv. Víta ve věži visí velký zvon. Lidé si ho pojmenovali zvon Zikmund. Říká se o něm, že když naše země bude v nebezpečí, tomuto zvonu pukne srdce.

Vypráví se, že dlouho nikdo nedokázal zvon Zikmund pověsit do věže. Každý provaz totiž praskl, jak byl zvon těžký.

Nakonec to vymyslela dcera krále Ferdinanda I. Habsburského. A víte jak? Ona i další děvčata si ostříhaly vlasy a z nich upletly silný provaz. Na ten provaz lidé zvon zavěsili a visí na něm takto už po staletí. (Pražské legendy, pověsti a strašidla, 2021)

Pracovní list

(k pověsti Zvon Zikmund)

Třída:

Jméno:

Úkoly:

- Co znamená, že pukne srdce zvonu? (vyber jednu odpověď)
 - Zvon se rozezní
 - Zvon je živý, má opravdové srdce, které se rozpúlí
 - Zvon se rozbil tím, že praskla pohyblivá část uprostřed zvonu.
 - Zvon má na sobě namalované srdíčko a někdo na něj střílel pukem z hokeje.
- Z jakého materiálu je podle pověsti provaz, na kterém visí zvon Zikmund? (najdi v textu a podtrhni)
- Zkuste tipnout, jak bylo puknutí zvonu Zikmund spojeno s J. A. Komenským, tříletou válkou o polské dědictví a povodní 2002?

C. Metodické doporučení

Vyučující ukáže žákům malý zvonek tak, aby si ho každý mohl prohlédnout. Žáci si společně přečtou pověst. Poté každý žák dostane pracovní list a splní první dva úkoly. Společně si pak všichni projdou, jaké měly být správné odpovědi. Vyučující žákům vysvětlí, co znamená pojem „puklo srdce zvonu“ (viz příloha 1) a poté jim převede vlastními slovy článek s názvem Zikmundovi puklo srdce. Společně si žáci odpoví na poslední otázku v pracovním

listu. V závěru si všichni zkusí uplést provázek z nastříhané vlny, nebo utvořit jednoduchý zvonek z papírového kalíšku a korálkem na provázku uprostřed. Žáci si mohou vypomáhat ve dvojicích.

6.2.3. Pověst Hrad pražský

A. Obecné informace

Název pověsti	Hrad pražský	
Cíl práce s textem	Upevnit již známé informace o Praze a zapamatovat si alespoň 2 nové informace o Praze (ak.1), rozvíjet čtení s porozuměním (ak. 2), seznámit se s psaní římských čísel (ak. 3 a 4)	
Aktivity a organizace	1) Informace o Praze (ústně)	společně
	2) čtení pověsti a práce s textem (pracovní list)	individuálně
	3) panovníci s římskými čísly (pověst)	společně
	4) hádanky s římskými číslicemi (z druhé strany pracovního listu)	ve dvojicích
Doporučený ročník	4.–5.	
Předpokládaný čas	35–45 min.	
Pomůcky	pověst, pracovní list k pověsti, tužka, obrázky Prahy, případně mapa ČR	

B. Pověst a ukázka pracovního listu

Hrad pražský

Pražský hrad stavělo mnoho lidí. Mezi nimi se na stavbě podíleli i slavní stavitelé Karla IV., Matyáš z Arrasu a Petr Parléř. **Byly to celé věky, počínaje úsvitem dějin**, které budovaly tuto **chloubu Prahy** i celé země. **Celé české dějiny** nám můžou stručně povědět pražské zdi, věže, pomníky, sály a chrámy.

Také si pamatují na kněžnu Libuši, která založila **hrad na ostrohu**, zvaném Opyš. Její potomek kníže Vratislav dal vystavět **románský kostel** svatého Jiří. I. **Karel IV., Otec vlasti**, se podílel na stavbách v Praze a dal vystavět **velkolepou gotickou stavbu** chrámu svatého Víta.

Také v tomto městě najdeme starobylé věže nad Jelením příkopem – Bílá věž, Mihulka, Černá věž. Ty vzpomínají na **chrabrého krále** Přemysla Otakara II.

Vladislav II. **po sobě zůstavil** rozsáhlý vladislavský sál.

Pracovní list
(k pověsti Hrad pražský)

Třída: _____ **Jméno:** _____

Pospoj to, co se k sobě hodí:

<p>1. </p> <p>2. </p> <p>3. Matyáš z Arrasu a Petr Parléř</p> <p>4. Hrad býval srdcem Čech</p> <p>5. hrobový klid</p> <p>6. T. G. Masaryk</p> <p>7. Libuše</p>	<p>A. Pražský hrad</p> <p>B. bývalé centrum dění v Čechách</p> <p>C. slavní stavitelé Karla IV.</p> <p>D. úplné ticho</p> <p>E. Karel IV.</p> <p>F. náš první prezident</p> <p>G. prorocká kněžna</p>
--	---

Hrad jako královské sídlo **býval srdcem České země**. Až za posledních Habsburků **srdce to ochořelo**. **Praha byla odstrčena** jako ta Popelka v pohádce. Chodby plnil hrobový klid prázdného hradu. Sály a síně vypadaly, jako by někdo hrad zaklel.

Až den **vzkříšení naší národní samostatnosti a svobody** se jako by dotkl čarovným proutkem i Pražského hradu. Probudil Hrad k novému rušnému životu. Do jeho síní vstoupil prezident svobodné vlasti T. G. Masaryk, aby tu zahájil novou šťastnější dobu českých dějin. V níž, **bohdá**, dočká se Praha slávy. Tu jí věštila prorocká kněžna Libuše! (J. Pavel, 2000., s. 7–8)

C. Metodické doporučení

Vyučující může žákům ukázat na mapě, kde se Praha nachází, a něco o ní říct např. kdo tam žil, nebo tam žije. Potom začne brainstorming, každý žák řekne jednu informaci o Praze (každý jinou informaci). Žáci mají před sebou obrázky Prahy (Pražský hrad, Karlův most, Univerzitu Karlovu, Katedrála sv. Víta). Kdo by nevěděl, nebo si nebyl jistý, může říct to, co vidí na obrázku. Obrázky mohou být promítnuty jako koláž na interaktivní tabuli, nebo mohou žáci sedět v půlkruhu tak, aby na obrázky všichni viděli.

Poté si společně žáci přečtou pověst – je potřeba, aby se vyučující s žáky k pověsti po přečtení vrátil ještě jednou a probral tučně označená spojení (jde o poměrně těžké neznámé fráze a starší vyjádření) a vysvětlili si, co které znamená.

Poté si každý sám vypracuje pracovní list. Následuje společná kontrola odpovědí. (Ti rychlejší mohou nejdříve porovnávat odpovědi mezi sebou.) V závěru si žáci zkusí najít v pověsti další panovníky, kteří mají ve svém jméně římské číslice (jako má Karel IV.). Než žáci začnou hledat, vyučující s žáky zopakuje (žákům připomene) princip římských číslic.

Navzájem si pak vymyslí hádanky s římskými čísly ve dvojicích. Napíšíou jakékoli římské číslo a dají ho své dvojici. Ten ho má za úkol napsat v arabských číslicích (tak, jak jsou žáci zvyklí psát číslice).

D Poznámky k realizaci v praxi

Ve 4. ročníku ZŠ (16 žáků) vyšlo ověření pověsti na celou vyučovací hodinu. Žáky aktivity zaujaly a všichni aktivně pracovali. Připomněli si římská číslice a všimli si, že v pověsti jsou potřebná k označení panovníků. V pověsti je obsaženo mnoho informací a na konci hodiny během reflexe každý žák řekl jinou informaci, kterou si zapamatoval, nebo která ho zaujala. Paní učitelce chyběl v pověsti poutavý příběh, který by více pověst oživil. Sama mi však po hodině řekla, že ji žáci překvapili, jak aktivně pracovali.

Pracovní list
 (k pověsti Hrad pražský)
 Třída: 4.A
 Pospoj to, co se k sobě hodí:

Iméno: _____

1.

2.

3. Matyáš z Arrasu a Petr Parléř
 4. Hrad býval srdcem Čech
 5. hrobový klid
 6. T. G. Masaryk
 7. Libuše

A. Pražský hrad
 B. bývalé centrum dění v Čechách
 C. slavní stavitelé Karla IV.
 D. úpíne ticho
 E. Karel IV.
 F. náš první prezident
 G. prorocká kněžna

Hrad pražský
 Resty to jenom slavní stavitelé Karla IV., Matyáš z Arrasu a Petr Parléř. Kniha stavební hrad pražský. Bylo to celé věky, předčínaje současným dějům, které budovaly tuto zřetelnou Prahu i celé země. Měl cíl a věst, pomník, slávy a chrámu jeho vpravení, do kamenné, masivní novoty. Jiná jsou stručně vypsaná také česká dějiny.
 Vznikla se do nich kněžna Libuše, která zabilila hrad na ostrohu, svatém Oty, i vlně vzrostl, její potomek, od něhož má původ románský kostel svatého Jiří, trůnící pak Karla IV., Otec vlasti, jení položil základ k velikolepé stavbě gotické, k chrámu svatého Víta. Starobrné věže nad letenským přístupem – bílá věž, Mělník, Černa věž – připomínají nám chrabrého krále Přemysla Otakara II., z Daliborky hladi k nám století patnácté. A vtepré ukazují nám umění minulých věků sochy, portály, římsy, sloup, věže a slávy hradi.
 Vladislav II. jeho vězeň, trauinu gametru vřítaví po sobě rozzáhlí sá vladislavský, jehož sláva v našich dobách znovu ožila, Ferdinand I. Letohrádek Belvedere, Rudolf II. Sáti „německý“ zvaný, určený pro sbírky umělecké.
 Hrad jako brávové sídlo býval srdcem země české. Až za posledních Habsburků srdece to ocholelo. Praha byla odstřena jako ta Popelka v pohádce, hrobový klid plnil chodby prázdnoho hradu, jeho slávy a slávy, jako by to byl hrad zakletý.
 Teprve den vzkříšení naší národní samostatnosti a svobody došlo se čarovným proutem i pražského hradu a protodil jej k novému, rušnému životu. Do jeho síní vstoupil prezident svobodné vlasti T. G. Masaryk, aby tu zahájil novou šťastnější dobu českých dějin, v níž, bohda, dočká se Praha slávy, kterou jí věčila prorocká kněžna! (I. Pavel, 2000, s. 7–8)

Obrázek 4: Ukázka práce žáka 4. ročníku

6.2.4. Pověst Čertova brázda

A. Obecné informace

Název pověsti	Čertova brázda	
Cíl práce s textem	Správně usuzovat o části textu, předvídat (ak.1), pochopit poselství textu a přemýšlet o souvislostech s textem (ak. 2), umět formulovat své názory (ak. 3)	
Aktivity a organizace	1) Skládankové čtení	ve skupinách
	2) Vyzovování odpovědí k otázkám (pracovní list)	ve skupinách
	3) Debata na téma dnešní doba–dřívější doba (ústně)	společně
Doporučený ročník	3.–4.	
Předpokládaný čas	15–25 min.	
Pomůcky	pověst, tužka, pracovní list	

B. Pověst a ukázka pracovního listu

Čertova brázda

Je to už hodně dávno, kdy na zámku Hluboká dělal správce de Bossi. Byl zlý a krutý. Za jeho působení se poddaným nežilo dobře. I když pracovali velmi těžce, tak správce de Bossi jim platil velmi málo. Často trpěli hladem a bídou.

Podle toho, jak byl správce de Bossi nemilosrdný, se začalo povídat, že se asi spolčil s ďáblem. Když správce de Bossi zemřel, tak ho prý ďábel zapřáhl do spřežení a vyoral s ním hlubokou strouhu.

V místě, kde se to stalo je les s názvem Stará obora. Lidé si strouhy všimli a nazvali ji „Čertova brázda“. (V. Flassig Vrablová, 2021)

Pracovní list

(k pověsti Čertova brázda)

Třída:

Jména členů skupiny:

Odpovězte na otázky:

1. Co znamená, že se někdo **spolčil s ďáblem**? (slovní spojení je vyznačené v textu)

2. Dostal správce de Bossi zasloužený trest za své chování?

3. Kdo jsou **poddaní**?

C. Metodické doporučení

Žáci jsou rozděleni do třech skupin. Jedna skupina dostane 1. Část pověsti (1. odstavec po slovo bídou) a 2. skupina obdrží 2. odstavec pověsti a 3. Skupina 3. odstavec pověsti. Zde se využije metoda skládkového čtení. Žáci si společně daný úsek přečtou a pak přemýšlí, co by mohlo být před textem a jak by text mohl pokračovat. Poté si skupinky sdělí, o čem četli a co si myslí, že bylo před textem a co mohlo následovat. Dále pak skupiny dostanou pracovní listy a celou pověst. Po doplnění pracovních listů si všichni společně povědí, co tam napsali. Zamyslí se nad rozdíly mezi dnešní dobou a dobou, která byla dřív. Společně si poví rozdíly a i to, co obě doby mohly mít stejné. (př. poddaní – zaměstnanci).

6.2.5. Pověst Samaritánka

A. Obecné informace

Název pověsti	Samaritánka	
Cíl práce s textem	Rozvoj ve vyhledávání významů neznámých slov (ak. 3), rozvoj ve vyhledávání na mapě a práce s mapou (ak. 4)	
Aktivity a organizace	1) Brainstorming (Dobrá voda)	společně
	2) čtení pověsti	ve dvojici
	3) hledání významu Samaritánka, vymyšlení příčiny léčivé vody (pracovní list)	ve dvojici
	4) hledání lázní na mapě a zámku Hluboká (ústně)	společně
Doporučený ročník	3.–4.	
Předpokládaný čas	30–35 min.	
Pomůcky	pověst, pracovní list, tužka, zařízení s připojením na internet, výkladový slovník, případně mapa ČR s vyznačenými lázněmi	

B. Pověst a ukázka pracovního listu

Samaritánka

Povídá se, že na zámku Hluboká vyvěral pramen, kterému se říkalo „Dobrá voda“. Během častých povodní se voda ve studních naplnila špinavou vodou, z které plno lidí ochořelo. Pramen ale zůstával i nadále nezakalený. Majitel zámku Hluboká Ondřej Ungnad ze

Pracovní list

(k pověsti Samaritánka)

Třída: **Jména dvojice:**

Úkol:

Přečti si pověst a pomocí zařízení s připojením na internet, nebo literatury najdi, co znamená Samaritánka.

Samaritánka znamená: _____

Zkus vymyslet, co způsobilo, že byla voda léčivá.

Sunek, zde nechal vybudovat kapličku, kterou nazval Samaritánka. Až mnohem později si lidé mezi sebou začali povídat, že kdo se napil ze Samaritánky, tak se pak zázračně uzdravil. (V. Flassig Vrablová, 2021)

C. Metodické doporučení

Před čtení může být zařazena motivační brainstorming na téma Dobrá voda, o čem by asi mohla být tato pověst. Každá dvojice zvlášť (ve dvojici jeden šeptá a druhý poslouchá, po větách se střídají ve čtení). Po přečtení pověsti začnou žáci plnit úkoly v pracovním listě. Své odpovědi si pak dvojice vzájemně představí. V závěru žáci společně hledají na mapě další místa, kde se vyskytuje léčivá voda (lázně) a ukážou si, kde je zámek Hluboká.

6.2.6. Pověst Ohnivý myslivec

A. Obecné informace

Název pověsti	Ohnivý myslivec	
Cíl práce s textem	Rozvíjet paměť (ak. 1), rozvíjet práci s textem a s etymologickým slovníkem (ak. 2), rozvíjet fantazii a umět vysvětlit svoji myšlenku (ak. 3)	
Aktivity a organizace	1) hledání slov po třídě	ve skupinách
	2) práce s textem a s etymologickým slovníkem (pracovní list)	ve skupinách
	3) brainstorming (poslední otázka z pracovního listu)	společně
Doporučený ročník	4.–5.	
Předpokládaný čas	20–30 min.	
Pomůcky	pověst, pracovní list, etymologické slovníky, tablet/počítač, lístečky se slovy: pytláci, nepárat se, nahánět strach, ověnčen plameny, výměnkář, spasit, vzápětí	

B. Pověst a ukázka pracovního listu

Ohnivý myslivec

Tato pověst vypráví o hajném, který se s pytláky nijak nepáral. Také ale naháněl strach obyčejným lidem, kteří kvůli němu nechodili do lesa ani na hříbky nebo lesní plody. Myslivce jednoho dne zabil blesk. Ovšem myslivec se lidem zjevoval v lese i o své smrti. Byl ověnčen plameny a strašil toho, koho potkal. Jednoho dne se do lesa vydal starý výměnkář, který vykřikl: „Spas, Bože, mne i jeho!“ Vzápětí plameny uhasly, myslivec se proměnil v bílou holubičku a letěl k nebi. Od této doby ho již nikdo neviděl. (V. Flassig Vrablová, 2021)

Pracovní list

(k pověsti Ohnivý myslivec)

Třída:

Jména členů skupiny:

1. Napiš všechna slova z lístečků do tabulky:

	Opsaná slova z lístečků	Významy slov/slovních spojení
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		

2. Najdi tato slova v pověsti a zakroužkuj je:

Tato pověst vypráví o hajném, který se s pytláky nijak nepáral. Také ale naháněl strach obyčejným lidem, kteří kvůli němu nechodili do lesa ani na hříbky nebo lesní plody. Myslivce jednoho dne zabil blesk. Ovšem myslivec se lidem zjevoval v lese i o své smrti. Byl ověnčen plameny a strašil toho, koho potkal. Jednoho dne se do lesa vydal starý výměnkář, který vykřikl: „Spas, Bože, mne i jeho!“ Vzápětí plameny uhasly, myslivec se proměnil v bílou holubičku a letěl k nebi. Od této doby ho již nikdo neviděl. (V. Flassig Vrablová, 2021)

3. Napiš do tabulky k opsaným slovům jejich synonyma

4. Co mohla znamenat bílá holubička?

C. Metodické doporučení

Žáci si utvoří stejně početné skupiny (může je rozřadit vyučující). Vyučující roznese po třídě lístečky se slovy tak, aby je žáci našli. Ve skupině se domluví, kdo bude zapisovačem

(Zapisovač píše, ale nehledá po třídě lístečky, může však radit ostatním z jeho skupiny.) Ostatní chodí po třídě, musí si zapamatovat slova z lístečků a říct je zapisovateli (ten po třídě nechodí). Když má zapisovač všechna slova napsaná, celá skupinka společně řeší další úkoly (hledá zapsaná slova v textu pověsti a pak hledá jejich význam). Na závěr si všichni společně povědí, jak si s úkoly poradili a přemýšlí, co by mohla znamenat bílá holubička, za co by se mohl proměnit místo bílé holubičky.

6.2.7. Pověst Černý rytíř u Lednice a pověst Kostlivec na třínohém vraníkovi

A. Obecné informace

Název pověsti	Pověst Černý rytíř u Lednice a pověst Kostlivec na třínohém vraníkovi	
Cíl práce s textem	Vzájemně se naslouchat při čtení ve skupinách a domluvit se, kdo co bude číst (ak. 1), rozvíjet porozumění textu a převyprávět čtený text (ak. 2), hledání rozdílů a podobností mezi pověstmi (ak. 3)	
Aktivity a organizace	1) čtení pověsti	ve skupinách
	2) převyprávění pověsti vlastními slovy druhé skupině	ve skupinách
	3) porovnávání pověstí	společně
Doporučený ročník	4.–5.	
Předpokládaný čas	20–30 min.	
Pomůcky	pověst Černý rytíř u Lednice a pověst Kostlivec na třínohém vraníkovi, pero, pracovní list	

B. Pověsti a ukázka pracovního listu

Černý rytíř u Lednice

Mladý myslivec se zdržel v sousední vesnici na návštěvě a vracel se o půl noci domů. Na kraji Lednice u vchodu do zámeckého parku za sebou uslyšel cválání koně. Otočil se a uviděl jezdce, jehož tvář byla zakryta širokým černým kloboukem tak, že nebyl k poznání. Kůň však měl jen tři nohy. Chlapce se zmocnil veliký strach a dal se na útěk, ale jezdec se hnal za ním. Cesta vedla kolem rybářského domku se zahrádkou, myslivec tedy rychle otevřel branku

a vběhl do zahrady v domnění, že jezdec bude pokračovat rovně. Ten ale obrátil koně a chystal se branku rovněž přeskočit. Myslivec v hrůze strhl pušku a na strašidelné zjevení vystřelil. V tom pocítil prudký závan ledového vzduchu a uslyšel, jako by do zámeckého rybníka spadl veliký balvan. Jezdec ale zmizel. Toto zjevení viděli v Lednici i mlynář a lovcí. Postavu muže v černém plášti s tváří zakrytou širokým kloboukem potkáváme na zámku a v okolí dodnes. (Archiv zámek Lednice. 2021)

Pracovní list

(k pověstem Černý rytíř u Lednice a Kostlivec na třínohém vraníkovi)

Třída:

Jména členů skupiny:

Úkol: Přečtěte si pověst, pak ji přepište vlastními slovy. (Svoji pověst pak budete vyprávět druhé skupině.)

Přepsaná pověst:

Kostlivec na třínohém vraníkovi

Na lednickém zámeckém parku je řada pozoruhodných staveb s poněkud exotickým až tajemným kouzlem. Minaret nám připomíná atmosféru islámských zemí, Maurská vodárna je ve stylu středověkého Španělska či romantická zřícenina antického akvaduktu. V době, kdy se park zahalí do tmy, k nim přibývá ještě jedna zvláštnost – strašidlo budící hrůzu a děs. Přesně o půlnoci se tu totiž zjevuje přízrak černého rytíře. Nejprve je z dálky slyšet dusot koně, který se neustále přibližuje, pak se ze tmy vynoří postava jezdce v širokém černém plášti, z něhož svítí jen umrlčí lebka. Vraník, na kterém sedí, má pouze tři nohy. Kostlivec se chvíli rozhlíží kolem, pak se rozjede k blízkému Zámeckému rybníku, zahalenému v lehkém mlžném oparu, a vstoupí do vody. Jde stále dál od břehu, noří se hlouběji, až nakonec zmizí i s koněm pod hladinou. Lidé jej nejčastěji považují za ducha některého z pánů zdejšího již zaniklého hradu, který tak musí i po smrti pykat za své hříchy. (P. David, V. Soukup, 2012, s. 127)

C. Metodické doporučení

Žáci si společně ve skupině pověst přečtou, pak si ji převypráví vlastními slovy (mohou ji přepsat na pracovní list vlastními slovy). Ve skupině si rozdělí, kdo jakou část příběhu poví, tak aby se v mluvení všichni prostřídali, a poté ho převypráví druhé skupině. Společně si pak

celá třída znovu přečte obě pověsti a snaží se najít, v čem se pověsti shodují a v čem jsou odlišné. Informace o pověstech se můžou psát na tabuli, aby žáci viděli, co už bylo řečeno.

6.2.8. Pověst Kdo je Štrakakal?

A. Obecné informace

Název pověsti	Kdo je Štrakakal?	
Cíl práce s textem	Rozvíjet fantazii a slovní zásobu (ak. 1), naslouchat čtenému textu a sledovat text při čtení (ak. 2), vyjádřit své myšlenky a nápady a poté je prezentovat ostatním (ak. 3 a 4), rozvoj slovní zásoby, dovednosti vysvětlení svých názorů (ak 5)	
Aktivity a organizace	1) brainstorming (téma skřítek)	společně
	2) čtení pověsti	společně
	3) kreslení skřítky s popisem (pracovní list)	individuálně
	4) představení skřítků	společně
	5) brainstorming (témata jednání skřítky a hygiena s upravováním vlasů)	společně
Doporučený ročník	2.–3.	
Předpokládaný čas	30–40 min.	
Pomůcky	pověst, papír a pastelky, tužka (případně další malé papírky, lepidlo a nůžky), pracovní list	

B. Pověst a ukázka pracovního listu

Kdo je Štrakakal?

V ulicích pod hradem Loket se občas objevuje skřítek, kterému se říká Štrakakal. Skřítek Štrakakal, neboli hrůzný chlapík je rozčuchaný, v jedné ruce drží kartáč, v druhé knihu. Jak spatří nějaké neučesané a neumyté děcko, začne je pronásledovat. Utíká za ním tak dlouho, dokud ho nechytí. To pak knihou takové dítko bije do zad, přeríkává mu z knihy, jak by měli být lidé upravení a kartáčem se je pokouší učesat.

(P. David, V. Soukup, 2012, s. 135)

Pracovní list
(k pověsti Kdo je Štrakakal?)

Třída: _____ **Jméno:** _____

C. Metodické doporučení

Na tabuli je napsané slovo skřítek a žáci říkají své nápady, jaký by mohl skřítek být. Vyučující přečte žákům celou pověst a žáci ho pozorně poslouchají/ Žáci si společně přečtou pověst tak, že se střídají po větě. Poté každý žák nakreslí postavu Štrakakala dle toho, co si z čtení zapamatoval. Okolo své nakreslené postavy Štrakakala dopíše další poznatky z poslechu čtení. Z druhé strany pracovního listu si žáci napíší své nápady, co mohl mít

Štrakakal napsáno v knížce a proč tomuto skřítkovi vadí neučesané děti a další nápady. Společně si pak žáci v kruhu ukážou nakreslené skřítky s popisky. Ten, kdo ukazuje skřítku, přečte nejdříve ostatním popisky u skřítky a poté přečte i to, co si napsal na druhou stranu pracovního listu. V závěru si žáci společně povědí, proč je důležité se mýt a česat vlasy.

6.2.9. Pověst O loketském zvonu

A. Obecné informace

Název pověsti	O loketském zvonu	
Cíl práce s textem	Naslouchat čtenému textu a sledovat text při čtení (ak. 1), porozumět významu obou pověstí (ak. 2), přemýšlet nad informacemi z textu, rozvoj fantazie, připomenout možnosti způsobů sdělení (ak. 3 a 4)	
Aktivity a organizace	1) Poslech pověsti O blanických rytířích a čtení pověsti O loketském zvonu	poslech společně, čtení ve skupinách
	2) hledání podobnosti mezi pověstmi	ve skupinách
	3) vymýšlení sdělení, jak pomoci duchům a lidem	ve skupinách
	4) představení nápadů	společně
Doporučený ročník	4.–5.	
Předpokládaný čas	20–30 min.	
Pomůcky:	Tato pověst a pověst o blanických rytířích, pracovní list, tužka	

B. Pověst a ukázka pracovního listu

O loketském zvonu

Říká se, že na hradě Loktu se zjevují záhadní muži oblečení v černém, kteří vypadají jako duchové. Každou noc, když odbije půlnoc, odvázejí v černém kočáru do řeky Ohře stříbrný zvon. Přestanou strašit, až se Lokeťané přestanou hádat a budou na sebe navzájem hodní! (Archiv zámku Loket., 2021.)

O Blanických rytířích

Je známo, že lidé do dnes věří, že až bude nejhůře v české zemi, svatováclavské vojsko pomůže. Stane se to, až se rozvodní pramen u skály a až se zazelená uschlý dub na vršku hory.

Pak vpadnou nepřátelská vojska do České země tak, že by celou zemi roznesla na kopytech svých koní.

Tu se však hora Blaník sama od sebe otevře, vyjede z ní kníže sv. Václav na bílém koni a povede své silné a statečné vojsko k vítězství nad nepřáteli. Pak nastane tisíciletý mír. Všichni žijí se sjednocení a budou milovat svůj český jazyk a svou vlast.

(A. Hroník, 2021)

Pracovní list
(k pověsti O loketském zvonu)

Třída:
Jména členů skupiny:

1. Přečtěte si pověst:
O loketském zvonu
Říká se, že na hradě Loktu se zjevují záhadní muži oblečení v černém, kteří vypadají jako duchové. Každou noc když odbije půlnoc, odvázejí v černém kočáru do řeky Ohře stříbrný zvon. Přestanou strašit, až se Lokeťané přestanou hádat a budou na sebe navzájem hodní! (Archiv zámku Loket., 2021)

2. Napište v čem je podobná pověst O loketském zvonu s pověstí O Blanických rytířích:

C. Metodické doporučení

Žáci se rozdělí do stejně početných skupin. Vyučující přečte žákům pověst O Blanických rytířích. Potom si žáci ve skupinkách přečtou pověst na pracovním listě (potichu, s ohledem na ostatní skupiny). Společně se pak domluví, na odpovědi k otázce a také si společně ve skupince rozhodnou, kdo odpověď napíše. Skupiny si vzájemně přečtou to, co vymyslely. V závěru se žáci popřemýšlí, proč musí černí duchové strašit a odvážet zvon a jak by se dalo lidem pomoci, aby se nehádali. Každá skupina svůj vymyšlený nápad představí v takové podobě, jakoby ho chtěli sdělovat lidem, nebo duchům, nebo oběma (dopis, písnička, hlášení v rozhlase, telefonát, ...).

6.2.10. Pověst Jak vrchní Ulrich po smrti jezdil

A. Obecné informace

Název pověsti	Jak vrchní Ulrich po smrti jezdil	
Cíl práce s textem	Snažit se porozumět pověsti v nářečí (ak. 1), Číst s porozuměním a hledat souvislosti slov nářečních se slovy běžnými (ak. 2 a 3), procvičit paměť (ak.4)	
Aktivity a organizace	1) poslech pověsti v nářečí	společně
	2) přemýšlení nad významem slov z nářečí	společně
	3) doplňování slov do textu	ve skupinách
	4) hádanky s nářečními slovy	společně
Doporučený ročník	4.–5.	
Předpokládaný čas	20–30 min.	
Pomůcky	pověst, tužka, pracovní list	

B. Pověst a ukázka pracovního listu

Jak vrchní Ulrich po smrti jezdil

Jednou jsme pařili v lese v Březině plátno, **dyš** jel kolem kočár od Kláštera s párem koní **s párem koňma**. Přijel k vesnici **k dědině**, obrátil se k lesu a **zasejc** ke Klášteru a pak zase od Kláštera po silnici zpátky okolo lesa. Pak znova pryč ke Klášteru. Po třetí, když jel, zas přijel k vesnici a zas k lesu. Já byl ještě chlapcem a povídal jsem: „Tatínku, vždyť on **kady** projíždí, tam jede přesně rovně.“ A tatínek povídá: „Kdo ví, kudy ho nosí čert. Přijel ke splavu tak rychle, jako by chtěl s sebou vzít i náš dům, a **do vody zink!**“ Voda vystříkla široko daleko. **To ti vylil hlubáň!** Ráno půjdeš na ryby,“ řekl mi tatínek. Od splavu přišel takový vítr do lesa, až **dříví se vohejbalo** až k zemi a větve padaly vedle ohně.

Museli **sme se zebrat** utéct **dom**. Ráno, když jsme přišli; bylo všude uklizeno, čisto **jako dyž vymete**, nic nebylo poškozeno. V tom kočáře určitě jezdil vrchní Ulrich. (V. Šacha, 1990, s. 81)

Pracovní list

(k pověsti Jak vrchní Ulrich po smrti jezdil)

Třída:

Jména členů skupiny:

Doplňte tyto slova do pověsti:

když vymete, k dědině, zasejc, s párem koňma, do vody zink, kady, dyš, sme, se zebrat, To ti vylil hlubáň!, dříví se vohejbalo, dom

Pověst:

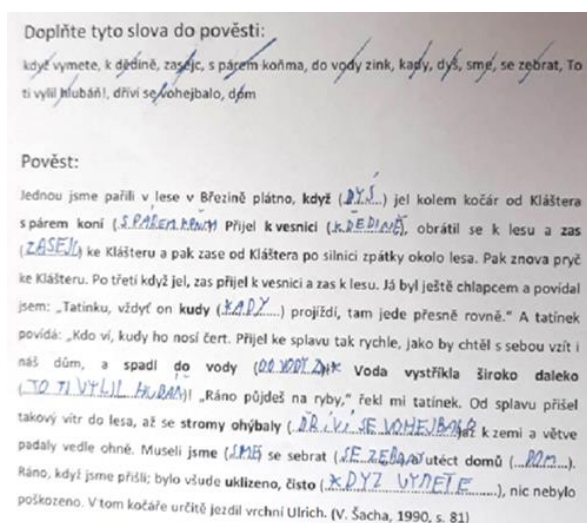
Jednou jsme pařili v lese v Březině plátno, **když** (.....) jel kolem kočár od Kláštera **s párem koní** (.....). Přijel **k vesnici** (.....), obrátil se k lesu a **zas** (.....) ke Klášteru a pak zase od Kláštera po silnici zpátky okolo lesa. Pak znova pryč ke Klášteru. Po třetí když jel, zas přijel k vesnici a zas k lesu. Já byl ještě chlapcem a povídal jsem: „Tatínku, vždyť on **kudy** (.....) projíždí, tam jede přesně rovně.“ A tatínek povídá: „Kdo ví, kudy ho nosí čert. Přijel ke splavu tak rychle, jako by chtěl s sebou vzít i náš dům, a **spadl do vody** (.....)!“ **Voda vystříkla široko daleko** (.....)!“ **Ráno půjdeš na ryby,**“ řekl mi tatínek. Od splavu přišel takový vítr do lesa, až se **stromy ohýbaly** (.....) až k zemi a větve padaly vedle ohně. Museli **jme** (.....) se zebrat (.....) a utéct **domů** (.....). Ráno, když jsme přišli; bylo všude **uklizeno, čisto** (.....), nic nebylo poškozeno. V tom kočáře určitě jezdil vrchní Ulrich. (V. Šacha, 1990, s. 81)

C. Metodické doporučení

Žáci se rozdělí do stejně početných skupin. Vyučující přečte žákům původní verzi pověsti. Vyučující napíše na tabuli slova z nápovědy a žáci společně přemýšlí, co asi jednotlivá slova mohou znamenat. Poté každá skupina obdrží pracovní list, kde si znova přečte pověst (již upravenou bez nářečí, pro snadnější čtení). Do pověsti se pokusí dopsat nářeční slova z nabídky tak, aby dávala smysl. Nakonec si skupiny představí, co jak doplnily a vyučující jim upřesní, jak to mělo být a co slova znamenají, pokud jim žáci nerozuměli. V závěru si žáci vzájemně povědí, kdo už slyšel nějaké slova z nářečí a od koho (postava z pohádky, příbuzní, ...). Kdo si zapamatoval nářeční slovo z pověsti, tak ho může ostatním říct, aby hádali, co toto slovo znamená (hádanky s nářečními slovy).

D Poznámky k realizaci v praxi

Celkově celé ověření pověsti v 5. ročníku ZŠ (20 žáků) trvalo 25 minut. Někteří zdatnější čtenáři měli velmi brzy doplněná slova z nářečí, asi 2 žáci měli s doplňováním problémy, protože byl pro ně text těžký. Ti, co byli rychlí, tak poté chodili vypomáhat svým kamarádům, kteří o to požádali. Práce s textem se většinou líbila a slova z nářečí jim přišla zajímavá, některé dokonce rozesmála. Každá skupina pracovala samostatně, případně si však žáci mohli chodit pro radu od jiné skupiny. V závěru si společně žáci řekli dojmy ze své práce, co je zaujalo a jak se jim dařilo.

Obrázek 5: Ukázka práce žáka 5. ročníku

6.2.11. Pověst Jak vrchní Ulrich strašil

A. Obecné informace

Název pověsti	Jak vrchní Ulrich strašil	
Cíl práce s textem	Snažit se porozumět pověsti v nářečí (ak. 1), rozvíjet orientaci v textu (ak. 2), rozvíjet práci se slovníkem (ak. 2), rozvíjet fantazii a vhodné zařazení přímé řeči do vyprávění (ak. 3)	
Aktivity a organizace	1) poslech originální pověsti v nářečí	společně
	2) čtení upravené pověsti a práce s pracovním listem	ve skupinách
	3) vlastní příběh se zakomponovanou přímou řečí	ve skupinách
Doporučený ročník	4.–5.	
Předpokládaný čas	45 min.	
Pomůcky	Upravená pověst pro každou skupinku, tužka, výkladový slovník nářečí (elektronické zařízení s internetem), pracovní list	

B. Ukázka pracovního listu

Jak vrchní Ulrich strašil

To jednou teta Matulová vypravovala, že když její nebožčík muž jezdil s koňmi, tak projížděl kolem Starého dvora. Tenkrát silnice nebyla. Pokaždé s sebou vozil ve vozu srp a večer si užal trochu trávy na krmení. Jednou jel pryč na celý den.

Dyž přijížděl ke Starému dvoru a vedle cesty bylo plno jetele, slezl z vozu a začal ho kosit. Najednou se ohlídl a viděl, že jsou koně vystrašené. Podíval se, co se s koňmi děje, a viděl, že vot kláštera jede něco osvětleného. Přestal kosit jetel a sotva vyskočil na vůz. Koně se začaly spínat tak, že je sotva udržel.

V tom proti němu přijížděl kočár tažený ohnivými koňmi. A jak přijížděl k jeho koňom, koně frkaly a chtěly utíkat. Najednou se mu koně splášili a utíkaly ke Klášteru. Kočár s ohnivými koňmi pak zmizel. Muž přijel celý rozděšený od Kláštera domů a sotva seskočil z vozu, zavolal na mě. „Ženo, pojď ven! Je se mnou zle!“ Já jsem vyběhla, zděšené koně jsem zavedla do maštale, a hledala jsem svého muže. Von ležel na posteli a já se ho snažila probudit a povídala jsem, co se mu přihodilo? Celý byl přestrasenej, že jsem ho sotva vzbudila. On mi pak řekl, co se mu přihodilo.

Tenkrát umřel vrchní Ulrich z Kláštera. Mezi lidmi se povídalo, že v noci straší a jezdí v kočáře taženým ohnivými koňmi. (V. Šacha, 1990, s. 80–82)

Pracovní list

(k pověsti Jak vrchní Ulrich strašil)

Třída:

Jména členů skupiny:

1. Do tabulky napiš slova v nářečí z pověsti.

Nářeční slova - Jejich význam	
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

2. Kdo vypráví pověst? Napiš jméno vypravěče: _____

C. Metodické doporučení

Vyučující na začátku aktivity vysvětlí, co je to nářečí, kde by žáci mohli nářečí slyšet. Poté žákům přečte originální pověst v nářečí pro představu. Žáci si pak ve stejně početných skupinách přečtou znovu upravenou pověst a společně zkusí v pověsti hledat slova v nářečí. Pomocí výkladového slovníku nářečí k nim zjistí jejich význam a zapíší si to do pracovního listu. Poté si celá třída zkontroluje nalezená slova a jejich významy. Dále si žáci zkusí najít v textu přímou řeč a odpovědět na otázku z pracovního listu. V závěru činnosti si každá skupinka nachystá krátké vypravování (nejlépe podle skutečné události), do něhož zkusí zakomponovat přímou řeč podobně jako je v pověsti. Skupinky si příběhy vzájemně sdělí.

6.2.12. Pověst Skály ze slz

A. Obecné informace

Název pověsti	Skály ze slz
Cíl práce s textem	rozvíjet vyhledávání v textu (ak. 1), rozvíjet fantazii a tvoření rýmů (ak. 2), pokusit se recitovat (ak. 3)
Aktivity a organizace	1) přečtení pověsti a hledání slov se začínajícím písmenem P (společné čtení) ve dvojicích
	2) tvoření básničky ve dvojicích
	3) recitování básničky ve dvojicích
Doporučený ročník	3.–4.
Předpokládaný čas	20–30 min.
Pomůcky	tužka, pracovní list

B. Pověst a ukázka pracovního listu

Skály ze slz

Říká se, že kousek u hradu Kosti v údolí Plakánku můžeme potkat ducha nešťastně zamilovaného mladíka. Všechny skály kolem tohoto údolí prý vyrostly z jeho slz. Za jeho trápení mohl přísný pán z nedaleké tvrze Střehomi. Měl jednu dceru, o kterou se ucházeli urození mužové zblízka i zdaleka, ale dívka milovala chudého neurozeného mladíka. Otec od té doby pannu střežil tak, že se mladí lidé již nikdy neseťkali. Mládenec se žalem utrápil.

Toto místo se mohlo nazývat Plakánek i podle toho, že zde bydlela jedna rodina, která se živila pálením dřevěného uhlí v milířích. Měli neustále od kouře usazené oči, jako by často plakali, a tak se jim říkalo Plakánkové. (P. David, V. Soukup, 2012, s. 110. – 111.)

Pracovní list

(k pověsti Skály ze slz)

Třída: **Jména dvojice:**

1. Vyhledejte v pověsti všechna slova začínající na písmeno P a zakroužkujte je.

Pověst:

Říká se, že kousek u hradu Kosti v údolí Plakánku můžeme potkat ducha nešťastně zamilovaného mladíka. Všechny skály kolem tohoto údolí prý vyrostly z jeho slz. Za jeho trápení mohl přísný pán z nedaleké tvrze Střehomi. Měl jednu dceru, o kterou se ucházeli urození mužové zblízka i zdaleka, ale dívka milovala chudého neurozeného mladíka. Otec od té doby pannu střežil tak, že se mladí lidé již nikdy neseťkali. Mládenec se žalem utrápil.

Toto místo se mohlo nazývat Plakánek i podle toho, že zde bydlela jedna rodina, která se živila pálením dřevěného uhlí v milířích. Měli neustále od kouře usazené oči, jakoby často plakali, a tak se jim říkalo Plakánkové. (P. David, V. Soukup, 2012, s. 110. – 111.)

2. Utvořte krátkou básničku, ve které se objeví alespoň 3 zakroužkovaná slova z pověsti.

C. Metodické doporučení

Společné přečtení pověsti, zde vyučující případně vysvětlí slova, kterým žáci nerozumí. Poté se žáci rozdělí do dvojic. Obdrží pracovní list a pracují ve dvojicích. Žáci tvoří básničku s podle toho, co se dozvěděli z pověsti. Do pracovního listu si vymyšlenou básničku zapíší, ale aby ji mohli recitovat ostatním, tak se ji naučí nazpaměť. Na závěr si žáci představí své básničky.

6.2.13. Pověst o hradu Kostí

A. Obecné informace

Název pověsti	Pověst o hradu Kostí	
Cíl práce s textem	Rozvíjet čtení s porozuměním a hledání v textu (ak. 1), přesně přepsat a vymyslet význam přirovnání (ak. 2), rozvoj dlouhodobé paměti, fantazie (ak. 3)	
Aktivity a organizace	1) Přečtení pověsti a hledání přirovnání	(Čtení společně) samostatně
	2) přepsání přirovnání a napsání jeho významu	samostatně
	3) přemýšlení nad dalšími přirovnáními	společně
Doporučený ročník	2.–3.	
Předpokládaný čas	20–30 min.	
Pomůcky	Pověst, tužka, pracovní list	
Doporučení pro organizaci	Samostatná práce	

B. Pověst a ukázka pracovního listu

Pověst o hradu Kost

Pověst vypráví o tom, jak se hrad Kost snažil dobýt slavný husitský vojevůdce Jan Žižka z Trocnova. Lidem na hradu už pomalu docházely potraviny a síla. Když už se chtěli husitům vzdát, jednoho vojáka napadl dobrý nápad. Ostatní si ho vyslechli a hned začali chystat naoko hostinu. Poslední kus masa spolu se soudkem vína shodili z hradeb pro husity, aby jim ukázali, že mají jídla dost a vysmívají se husitům. To husity rozzlobilo, sbalili a od hradu odtáhli. Jan Žižka pouze poznamenal, „že hrad je tvrdý jako kost a kost patří psu.“ (J. Glet, 2019)

Pracovní list (k Pověsti o hradu Kostí)	
Třída: _____	Jméno: _____
1. Najdi v části pověsti přirovnání a podtrhni ho	
Pověst vypráví o tom, jak se hrad Kost snažil dobýt slavný husitský vojevůdce Jan Žižka z Trocnova. Lidem na hradu už pomalu docházely potraviny a síla. Když už se chtěli husitům vzdát, jednoho vojáka napadl dobrý nápad. Ostatní si ho vyslechli a hned začali chystat naoko hostinu. Poslední kus masa spolu se soudkem vína shodili z hradeb pro husity, aby jim ukázali, že mají jídla dost a vysmívají se husitům. To husity rozzlobilo, sbalili a od hradu odtáhli. Jan Žižka pouze poznamenal, „že hrad je tvrdý jako kost a kost patří psu.“ (J. Glet, 2019)	
2. Napiš další přirovnání, které znáš:	

C. Metodické doporučení

Celá třída si společně přečte pověst. Poté si společně povědí, co mají žáci dělat za úkoly. Každý žák hledá v pověsti přirovnání. Kdo přirovnání najde dřív, napíše, jeho význam pak může vzpomínat, jaká jsou jiná další přirovnání, a zapíše si je do pracovního listu. V závěru si

společně celá třída poví, jaké se mělo najít v pověsti přirovnání a jaká existují další přirovnání, případně se mohou žáci pokusit o vymyšlení svého přirovnání.

6.2.14. Pověst O panně a Babě

A. Obecné informace

Název pověsti	O panně a Babě	
Cíl práce s textem	Rozvíjet čtení a porozumění textu (ak. 1), přemýšlet nad významy zvýrazněných slov a slovních spojení (ak. 1), rozvíjet fantazii a slovní zásobu (ak 2), rozvíjet vyjádření svých nápadů (ak. 3)	
Aktivity a organizace	1) přečtení pověsti a práce s pracovním listem	samostatně
	2) tvoření příběhů	ve skupinách
	3) vyprávění příběhů	společně
Doporučený ročník	3.–4.	
Předpokládaný čas	20–30 min.	
Pomůcky	pověst, tužka, pracovní list	

B. Pověst a ukázka pracovního listu

O Panně a Babě

V dobách, kdy Trosky patřily pánům z Bergova, sídlili na hradě dvě příbuzné. Stará paní Markéta pobývala ve věži s názvem Baba, její vnučka Barbora měla komnaty ve věži zvané Panna. I když byly příbuzné, neměly se rády. Stará Bergovna se věřila v učení Husovo, a vnučka byla katolička. Každý den si dělaly nějakou schválnost.

Mladá Barbora celé dny vysedávala u okna ve věži, protože vyhlížela svého milého. Ten vojančil v daleké cizině. Jednou přijel posel se zlou zprávou. Ženich poslal své nevěstě poslední dopis a pak byl v bitvě zabit. Zoufalá dívka se s tím nedokázala smířit. Proto vyskočila z okna do propasti pod sebou. Paní Markéta jen bezmocně sledovala smrtelný pád své vnučky.

Až po skonu své jediné příbuzné si stará Bergovna uvědomila, jak jí Barbora chybí. „To neměla dělat, to jsem přece já měla jít na věčnost,“ bědovala. Sama žít nedokázala a brzy se také vypravila za svojí vnučkou na onen svět. (P. David, V. Soukup, 2012, s. 195)

Pracovní list

(k pověsti O Panně a Babě)

Třída:

Jméno:

1. Přečtěte si pověst

Pověst O panně a Babě

V dobách, kdy Trosky patřily pánům z Bergova, sídlili na hradě dvě příbuzné. Stará paní Markéta pobývala ve věži s názvem Baba, její vnučka Barbora měla komnaty ve věži zvané Panna. I když byly příbuzné, neměly se rády. Stará Bergovna se věřila v učení Husovo, a vnučka byla katolička. Každý den si dělaly nějakou schválnost.

Mladá Barbora celé dny vysedávala u okna ve věži, protože vyhlížela svého milého. Ten vojančil v daleké cizině. Jednou přijel posel se zlou zprávou. Ženich poslal své nevěstě poslední dopis a pak byl v bitvě zabit. Zoufalá dívka se s tím nedokázala smířit. Proto vyskočila z okna do propasti pod sebou. Paní Markéta jen bezmocně sledovala smrtelný pád své vnučky.

Až po skonu své jediné příbuzné si stará Bergovna uvědomila, jak jí Barbora chybí. „To neměla dělat, to jsem přece já měla jít na věčnost,“ bědovala. Sama žít nedokázala a brzy se také vypravila za svojí vnučkou na onen svět. (P. David, V. Soukup, 2012, s. 195)

2. Přifaďte slova ke správným významům

Slova z textu:	Významy slov:
1. sídlili:	a) zemřít
2. komnaty:	b) být na vojně
3. katolička:	c) naříkat, lamentovat
4. vojančil:	d) bydleli
5. jít na věčnost:	e) záhroří
6. bědovala:	f) hezky zařízený pokoj
7. onen svět	g) žena, která vyznává křesťanství, které patří k římskokatolické církvi

C. Metodické doporučení

Žáci si již před prací s pověstí povídali o hradu Trosky. Každý žák obdrží pověst, přečte si ji a zkusí přiřadit slova ke správným pojmům. Poté si to mohou žáci konzultovat ve dvojicích, nebo porovnávat s těmi, co mají už přiřazeno. Od vyučujícího se pak dozvědí správné řešení. Žáci si utvoří skupiny a zkusí ze zvýrazněných slov a slovních spojení utvořit svůj příběh. V závěru si mohou žáci vzájemně příběhy povědět.

6.2.15. Pověst Stařena Jalna

A. Obecné informace

Název pověsti	Stařena Jalna	
Cíl práce s textem	Rozvíjet fantazii a vyjadřování svých názorů (ak. 1), správně seřadit části textu (ak. 2), sdělit ostatním svůj postup práce s textem (ak. 3), říct vlastními slovy podstatu děje (ak. 3)	
Aktivity a organizace	1) usuzování podle názvu pověsti	samostatně
	2) plnění pracovního listu	ve skupinách
	3) debata	společně
Doporučený ročník	4.–5.	
Předpokládaný čas	20–30 min.	
Pomůcky	pracovní list, nůžky	

B. Pověst a ukázka pracovního listu

Stařena Jalna

Od nepaměti sloužila u všech majitelů hradu stařena Jalna. Pečovala vždy o děti pánů hradu, ale často i o drobotinu služebnictva, když některému zemřela matka, nebo rodiče na ně neměli čas kvůli práci. Používala rostliny proti nemocem a na rány. Tato pověst se stala za doby Oty z Bergova, kdy jeho dceři Barboře byly tři roky. Při nedělní bohoslužbě v kapli na skále se ztratila tříletá Barbora. Služebnictvo prohledávalo celý prostor paláce i všechna schodiště. Pak sloužící Martin objevil nahoře ve věži otevřený otvor mezi trámy, který jinak sloužil při případné obraně hradu. Martin zburcoval celý hrad. Všichni si mysleli, že Barborka asi spadla ze skály k bráně.

Jako první doběhl otec Barborky k zavřené bráně. Všichni byli velmi překvapeni, když našli u úpatí skály nezraněnou Barborku v náruči stařeny Jalny. Nikdo si nevěděl, jak se stařena Jalna sem dostala. Strážní přísahali, že od časného rána nebyla ještě brána otevřena. Ale stařena nechtěla, vysvětlit, co se stalo.

Od té doby lidé tvrdili, že stařena je nejen vědma a čarodějnice, ale že umí také létat, a tím zachránila padající Barborku.

Tuto příhodu si mnoho lidí vysvětlovalo jako osudové varování pro Otu z Bergova. Ten byl známý tvrdou výchovou své dcerky a hrubým jednáním se svými poddanými. Jediná Jalna našla odvahu otevřeně odsuzovat jednání svého pána, za to, že přepadl a vyloupil Opatovický klášter.

Ota se ale nezměnil, a tak se po dvaceti letech od této události jeho osud naplnil. Velká a nenaplněná láska, která skončila smrtí milého na bojišti, přivedla Barboru opět na vrchol vysoké skály.

Když se dívala k obzoru, nedokázala překonat touhu po setkání se svým milým a skočila ze skály do propasti. Jalna těžce nesla, že nezabránila naplnění osudu. Když viděla, jak Ota se obtížně vyrovnává se smrtí své dcerky, pokusila se mu pomoci. Podala mu kouzelný nápoj, po kterém Ota začal vše vidět jinými očima. Smířil se s tragickým osudem svého dítěte, uvědomoval si chudobu svých poddaných a snažil se zlepšit jejich život... (L. Tomáš, 2001, s. 25)

Pracovní list

(k pověsti Stařena Jalna)

Třída:

Jména členů skupiny:

Úkol: Vystříhejte jednotlivé díly pověsti (jsou odděleny mezerou) a seřaďte je správně pod sebe:

Jako první doběhl otec Barborky k zavřené bráně. Všichni byli velmi překvapeni, když našli u úpatí skály nezraněnou Barborku v náruči stařeny Jalny. Nikdo si nevěděl, jak se stařena Jalna sem dostala. Strážní přísahali, že od časného rána nebyla ještě brána otevřena. Ale stařena nechtěla, vysvětlit, co se stalo.

Když se dívala k obzoru, nedokázala překonat touhu po setkání se svým milým a skočila ze skály do propasti. Jalna těžce nesla, že nezabránila naplnění osudu. Když viděla, jak Ota se obtížně vyrovnává se smrtí své dcerky, pokusila se mu pomoci. Podala mu kouzelný nápoj, po kterém Ota začal vše vidět jinými očima. Smířil se s tragickým osudem svého dítěte, uvědomoval si chudobu svých poddaných a snažil se zlepšit jejich život...

(L. Tomáš, 2001, s. 25)

Od té doby lidé tvrdili, že stařena je nejen vědma a čarodějnice, ale že umí také létat, a tím zachránila padající Barborku.

Tuto příhodu si mnoho lidí vysvětlovalo jako osudové varování pro Otu z Bergova. Ten byl známý tvrdou výchovou své dcerky a hrubým jednáním se svými poddanými. Jediná Jalna našla odvahu otevřeně odsuzovat jednání svého pána, za to, že přepadl a vyloupil Opatovický klášter.

Ota se ale nezměnil, a tak se po dvaceti letech od této události jeho osud naplnil. Velká a nenaplněná láska, která skončila smrtí milého na bojišti, přivedla Barboru opět na vrchol vysoké skály.

Stařena Jalna

Od nepaměti sloužila u všech majitelů hradu stařena Jalna. Pečovala vždy o děti pánů hradu, ale často i o drobotinu služebnictva, když některému zemřela matka, nebo rodiče na ně neměli čas kvůli práci. Používala rostliny proti nemocem a na rány. Tato pověst se stala za doby Oty z Bergova, kdy jeho dceři Barboře byly tři roky. Při nedělní bohoslužbě v kapli na skále se ztratila tříletá Barbora. Služebnictvo prohledávalo celý prostor paláce i všechna schodiště. Pak sloužící Martin objevil nahoře ve věži otevřený otvor mezi trámy, který jinak sloužil při případné obraně hradu. Martin zburcoval celý hrad. Všichni si mysleli, že Barborka asi spadla ze skály k bráně.

C. Metodické doporučení

Na začátku si každý sám zkusí představit děj podle názvu pověsti, o čem by mohla být pověst (co se stařenou Jalnou může dít). Kdo z žáků bude chtít, může svůj názor říct ostatním. Žáci se pak rozdělí do stejně početných skupin a pracují s pracovním listem. Když žáci pověst poskládají, tak vyučující /někdo z žáků přečte celou pověst tak, jak jdou správně její jednotlivé části. V závěru proběhne debata nad tím, jakou žáci zvolili strategii ve skládání jednotlivých částí. Také si žáci zkusí sami svými slovy říct, o čem byla pověst a co by vyzdvihli, že bylo nejdůležitějším bodem v pověsti.

6.2.16. Pověst Poklad na Troskách

A. Obecné informace

Název pověsti	Poklad na Troskách	
Cíl práce s textem	Rozvíjet fantazii a slovní zásobu (ak. 1 a 3), rozvíjet práci s textem, vyhledávání informací v textu (ak. 2), podporovat kladné vztahy ve třídě (ak. 2 a 3)	
Aktivity a organizace	1) Myšlenková mapa na téma poklad	společně
	2) Čtení pověsti a práce s pracovním listem	samostatně/ ve dvojicích
	3) Dramatická hra Živý obraz	společně
Doporučený ročník	3.–4.	
Předpokládaný čas	30–40 min.	
Pomůcky	Pověst, tužka, pracovní list, prostor ve třídě	

B. Pověst a ukázka pracovního listu

Poklad na Troskách

Ve starých kronikách se nachází zmínka o minulé slávě hradu Trosky. Jednou se mniši z kláštera v Kartouzích dozvěděli, kde je ukryt poklad na Troskách. Za to, že mniši poskytlí poslední pomazání jednomu umírajícímu, dozvěděli se od něj tajemství. Prý se v jeho rodině od nepaměti povídá, že za druhou branou na Troskách je ukrytý bohatý poklad. Proto se mniši nachystali a za deštivého podvečera vydali na hrad. Bratr Petr, který dokázal v podzemí nalézt vodu, určil místo, kde budou kopat. Ve zdivu odkryli metrový otvor a našli bohatý poklad. Mniši však udrželi v tajemství a nikdy neprozradili, zda to byl poklad z kláštera nebo kořist švédských vojáků z třicetileté války. (L. Tomáš, 2001, s. 33)

Pracovní list

(k pověsti Poklad na Troskách)

Třída:

Jméno:

1. Přečtěte si pověst

Ve starých kronikách se nachází zmínka o minulé slávě hradu Trosky. Jednou se mniši z kláštera v Kartouzích dozvěděli, kde je ukryt poklad na Troskách. Za to, že mniši poskytlí poslední pomazání jednomu umírajícímu, dozvěděli se od něj tajemství. Prý se v jeho rodině od nepaměti povídá, že za druhou branou na Troskách je ukrytý bohatý poklad. Proto se mniši nachystali a za deštivého podvečera vydali na hrad. Bratr Petr, který dokázal v podzemí nalézt vodu, určil místo, kde budou kopat. Ve zdivu odkryli metrový otvor a našli bohatý poklad. Mniši však udrželi v tajemství a nikdy neprozradili, zda to byl poklad z kláštera nebo kořist švédských vojáků z třicetileté války. (L. Tomáš, 2001, s. 33)

2. Odpovězte na otázky k pověsti:

- a) Kde se nachází zmínka o minulé slávě?
- b) Kdy se mniši vydali na hrad?
- c) Co mniši našli ve zdi, když odkryli metrový otvor?

C. Metodické doporučení

Na začátku aktivity mohou žáci společně vypisovat myšlenkovou mapu ke slovu poklad. (Na tabuli píšou všechno, na co si vzpomenou.) Poté si každý sám přečte pověst a zkusí odpovědět na otázky k textu, případně si dvojice sedící spolu mohou radit. Poté následuje společné zkontrolování odpovědí. V závěru si žáci mohou zahrát dramatickou hru Živý obraz, kdy půjdou do vyznačeného prostoru ve třídě utvoří nějakou polohu a řeknou co jsou za věc, nebo postavu. Postupně by se měla do živého obrazu zapojit celá třída.

6.2.17. Pověst Nelítostná Gula

A. Obecné informace

Název pověsti	Nelítostná Gula	
Cíl práce s textem	Rozvíjet slovní zásobu a vyjadřování svých myšlenek (ak. 1 a 2), Rozvíjet porozumění textu a fantazii (ak. 2)	
Aktivity a organizace	1) povídání asociací na téma čarodějnice	společně
	2) plnění úkolů v pracovním listu	samostatně
	3) představování pokračování příběhů a poté strašidel	společně
Doporučený ročník	4.–5.	
Předpokládaný čas	30–40 min.	
Pomůcky	Pověst, pracovní list, tužka	

B. Pověst a ukázka pracovního listu

Nelítostná Gula

O hradu Sovinci vypráví řada strašidelných historek, v okolí se to přímo hemží rusalkami, divými muži, trpaslíky a dalšími nadpřirozenými bytostmi. Přímo na hradě, častěji však v podhradí, je prý občas možné zahlédnout starou shrbenou ženu v plachetce se žhnoucíma očima a sukovicí v ruce. Zjevuje se znenadání a stejně rychle i mizí. Je to přízrak Gruly, za života považované za čarodějnici. Zнала lečjaká kouzla a čáry. Když se jí zachtělo, dovedla člověka přimrazit, že se nedokázal pohnout z místa, věděla, jak uhranout krávy a páchala i další zlo.

V době, kdy žila, vládl na Sovinci Jan Kobyłka z Kobylího, člověk spravedlivý a k poddaným milostivý. Vedl spořádaný a bohabojný život, plně se věnoval rodině a podnikání.

V jednom ze svých hamrů, což je ocelářská a kovářská dílna, zaměstnával syna staré Gruly. Byl to lenoch, povaleč a opilce, který trávil víc času v hospodě než v práci. Proto mu jednou odmítl vyplatit mzdu, pro kterou si přišla Gula. Ta ho za to proklela: až prý zase pojedje lovit na kopec Slunečnou, přejede bludný kořen, zapomene na rodinu a zcela propadne své touze. Pak se stalo, jak Gula řekla. Když pán o pár dní později vyrazil na lov na Slunečnou, zabloudil a přijel do vsi Tylov.

Pracovní list

(k pověsti Nelítostná Gula)

Třída:

Jméno:

1. Zvýrazni část pověsti, kde je popisovaná Gula (kdo to je, co dělá,...)

O hradu Sovinci vypráví řada strašidelných historek, v okolí se to přímo hemží rusalkami, divými muži, trpaslíky a dalšími nadpřirozenými bytostmi. Přímo na hradě, častěji však v podhradí, je prý občas možné zahlédnout starou shrbenou ženu v plachetce se žhnoucíma očima a sukovicí v ruce. Zjevuje se znenadání a stejně rychle i mizí. Je to přízrak Gruly, za života považované za čarodějnici. Zнала lečjaká kouzla a čáry. Když se jí zachtělo, dovedla člověka přimrazit, že se nedokázal pohnout z místa, věděla, jak uhranout krávy a páchala i další zlo.

V době, kdy žila, vládl na Sovinci Jan Kobyłka z Kobylího, člověk spravedlivý a k poddaným milostivý. Vedl spořádaný a bohabojný život, plně se věnoval rodině a podnikání. V jednom ze svých hamrů (= ocelářské a kovářské dílny) zaměstnával syna staré Gruly, lenocha, povaleče a opilce, který trávil víc času v hospodě než v práci. Proto mu jednou odmítl vyplatit mzdu, pro kterou si přišla Gula. Ta ho za to proklela: až prý zase pojedje lovit na kopec Slunečnou, přejede bludný kořen, zapomene na rodinu a zcela propadne své touze... (P. David, V, Soukup, 2007, s. 138. - 139)

2. Jak by mohla pověst pokračovat?

3. Popiš své vymyšlené strašidlo

Zde požádal o trochu mléka a při tom se seznámil s půvabnou selkou Rózou. Hned se do ní zamiloval. Od té doby ji často navštěvoval. To se ale časem dozvěděla jeho manželka. Jednoho dne, kdy pan Jan odjel na zemský sněm, vydala se do Tylova. Tady obvinila Rózu a její matku za čarodějnictví. Obě nevinné ženy byly odsouzeny k smrti a poté utopeny v rybníce. Druhý den se prý hladina rybníka začala nejdříve vařit a pak se vylila a zaplavila celé okolí. Lidé si mysleli, že je to znamení toho, že v ní zahynuly dvě nevinné duše...

Když se Jan o všem dozvěděl, už nikdy s manželkou nepromluvil. Ta se trápila a brzy zemřela. Jan do smrti litoval, že čarodějnici Grule tehdy nedal těch pár grošů pro syna. (P. David, V. Soukup, 2007, s. 138–139)

C. Metodické doporučení

Na tabuli je napsané slovo čarodějnice a žáci říkají své asociace, které je napadnou na toto slovo. (Jaká je čarodějnice.) Vyučující jim pak rozdá pracovní list, kde si žáci přečtou část pověsti a plní úkol. Kdo bude mít úkoly splněné dřív, může si dočíst celou pověst. Pak si žáci vzájemně představí svá strašidla, která popisovali. Rychlíci mohou přemýšlet, na jakém sídle jejich strašidlo přebývá.

6.2.18. Pověst O sovím králi a soví princezně

A. Obecné informace

Název pověsti	O sovím králi a soví princezně	
Cíl práce s textem	Rozvíjet čtení textu, přičemž dbát na přesnost čtení (ak. 1), hledat daná slova v textu (ak. 2), rozvíjet fantazii (ak. 3)	
Aktivity a organizace	1) čtení textu	společně
	2) hledání daných slov v textu	samostatně (případně si žáci mohou vzájemně pomoci)
	3) rozšiřování pověsti	samostatně
Doporučený ročník	2.–3.	
Předpokládaný čas	20–30 min.	
Pomůcky	Pracovní list, pero	

B. Pověst a ukázka pracovního listu

O sovím králi a soví princezně

Byl jednou **jeden** mládenec, **kteřý** byl zakletý do sovího krále. Vždycky se musel proměňovat v noci v sovu a přes den se **stal člověkem**. V nedaleké vesnici žila dívka, která se do tohoto mladíka zamilovala, tím se stala soví princeznou a zůstala s ním žít. Mezi lidmi se povídalo, že se **často** spolu **procházeli** po **okolních lesích** a do dnes jsou v těch lesích jejich duše. 8

Pracovní list			
(k pověsti O sovím králi a soví princezně)			
Třída:		Jméno:	
1. Opište do tabulky vyznačená slova z pověsti. Každé slovo napiš do jednoho okýnka tabulky.			
2. Z opsaných slov vznikne příběh, který zkuste dopsat dle sebe pod tabulku na linky.			
Byl jednou jeden mládenec, kteřý byl zakletý do sovího krále. Vždycky se musel proměňovat v noci v sovu a přes den se stal člověkem . V nedaleké vesnici žila dívka, která se do tohoto mladíka zamilovala, tím se stala soví princeznou a zůstala s ním žít. Mezi lidmi se povídalo, že se často spolu procházeli po okolních lesích a do dnes jsou v těch lesích jejich duše. 1			
1.	2.	3.	4.
5.	6.	7.	8.
9.	10.	11.	a...
<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>			

ústní zdroj			

C. Metodické doporučení

Celá třída si společně přečte pověst. Poté paní učitelka přečte žákům zadání úkolů v pracovním listě a případně jim ukáže názorný příklad, aby žáci lépe pochopili zadání z pracovního listu. Žáci zkusí samostatně vyplnit pracovní list, mohou si případně vzájemně poradit. Poté si společně přečtou příběh, který všem vznikl v tabulce. Žáci si libovolně tento příběh přepíší dle vlastní fantazie tak, aby hlavní myšlenka a postavy zůstaly. Kdo bude chtít, tak ho přečte ostatním.

⁸ústní zdroj

6.2.19. Pověst Zakletý zámek

A. Obecné informace

Název pověsti	Zakletý zámek	
Cíl práce s textem	Znát znaky pohádky a pověsti (ak. 1), rozvíjet práci s textem (ak. 2), rozvíjet používání svých dosavadních poznatků (ak. 2 a 3)	
Aktivity a organizace	1) myšlenková mapa (rozdíl mezi pověstí a pohádkou)	společně
	2) pracovní list (čtení pověsti a hledání rozdílů)	ve dvojicích
	3) diskuze o slovních spojeních z pověsti, které se mohou objevit i v pohádkách	společně
Doporučený ročník	4.–5.	
Předpokládaný čas	25–30 min.	
Pomůcky	Pracovní list, pastelky	

B. Pověst a ukázka pracovního listu

Zakletý zámek

Nedaleko Bouzova se tyčí skála, nazývané Zakletý zámek. Kdysi tu prý skutečně stálo honosné sídlo. Ale časem na něm zůstala jen stařena s kočkou a psem. A i ta nakonec zámek proklela. Od té doby je skála domovem tajemných bytostí.

Před dávnými lety sem přišli tři mladíci, Mikeš, Kokeš a Jakeš. Snažili se dostat do služby pana Búze na Bouzově. Strážný je však ani nevpustil dovnitř, i když se už stmívalo. Mladíci pak hledali, kde by mohli přenocovat. Pak zahlédli neznámý zámek zářící světly. Tam je přivítal ochotný stařík, který jim představil své tři dcery.

První dívka měla oči modré, druhá hnědé a třetí zelené jako kočka. Panny si chtěly s mladíky povídat, jako by se všichni znali odjakživa. Před spaním se pak stařík mládenců vypytał: „Jestlipak se vám moje dcery zalíbily? Vy byste se mi jako ženichové líbili. Do rána si promyslete, zda byste děvčata chtěli. Mám však podmínku, že už nikdy ze zámku neodejdete.“

Mladíci se domluvili, že se brzy ráno o všem poradí, a usnuli. Brzy ráno uslyšeli klepání na dveře. „Kdo je?“ tiše se zeptal jeden z mládenců. „Pojď ven,“ ozval se líbezný dívčí hlas. „Až se kamarádi vzbudí, přijdeme,“ odpověděl. Postupně se tak ozvala druhá i druhá dívka, pak i třetí.

Pracovní list

(k pověsti Zakletý zámek)

Třída: **Jména dvojice:**

Úkol: Zvýrazni barevně v pověsti znaky, které znáš z nějaké pohádky

Zakletý zámek

Nedaleko Bouzova se tyčí skála, nazývané Zakletý zámek. Kdysi tu prý skutečně stálo honosné sídlo. Ale časem na něm zůstala jen stařena s kočkou a psem. A i ta nakonec zámek proklela. Od té doby je skála domovem tajemných bytostí.

Před dávnými lety sem přišli tři mladíci, Mikeš, Kokeš a Jakeš. Snažili se dostat do služby pana Búze na Bouzově. Strážný je však ani nevpustil dovnitř, i když se už stmívalo. Mladíci pak hledali, kde by mohli přenocovat. Pak zahlédli neznámý zámek zářící světly. Tam je přivítal ochotný stařík, který jim představil své tři dcery. První dívka měla oči modré, druhá hnědé a třetí zelené jako kočka. Panny si chtěly s mladíky povídat, jako by se všichni znali odjakživa. Před spaním se pak stařík mládenců vypytał: „Jestlipak se vám moje dcery zalíbily? Vy byste se mi jako ženichové líbili. Do rána si promyslete, zda byste děvčata chtěli. Mám však podmínku, že už nikdy ze zámku neodejdete.“

Mladíci se domluvili, že se brzy ráno o všem poradí, a usnuli. Brzy ráno uslyšeli klepání na dveře. „Kdo je?“ tiše se zeptal jeden z mládenců. „Pojď ven,“ ozval se líbezný dívčí hlas. „Až se kamarádi vzbudí, přijdeme,“ odpověděl. Postupně se tak ozvala druhá i druhá dívka, pak i třetí. Chlapci ale odolali vábení. „Kdo ví, jestli se nám budou líbit i ráno,“ usoudili.

Když se vzbudili, šli se podívat za denního světla, kdeže to vlastně skončili. Byli velmi překvapeni, že je v komnatě místo okna jen díra vytesaná ve skále, kolem všude les. Kam se poděla všechna ta nádhera? Uprostřed jeskyně seděla stará bába s modrýma očima, u nohou se jí krčil pes s hnědýma očima, na klíně jí vrněla černá kočka se zelenýma očima. Mládenci rychle vzali nohy na ramena a zastavili se až za lesem. Jaké štěstí, že těm podivným svatbám unikli...

(P. David, V. Soukup, 2012, s. 10. - 11.)

Chlapci ale odolali vábení. „Kdo ví, jestli se nám budou líbit i ráno,“ usoudili.

Když se vzbudili, šli se podívat za denního světla, kdeže to vlastně skončili. Byli velmi překvapeni, že je v komnatě místo okna jen díra vytesaná ve skále, kolem všude les. Kam se poděla všechna ta nádhera? Uprostřed jeskyně seděla stará bába s modrýma očima, u nohou se jí krčil pes s hnědýma očima, na klíně jí vrněla černá kočka se zelenýma očima. Mládenci rychle vzali nohy na ramena a zastavili se až za lesem. Jaké štěstí, že těm podivným svatbám unikli. (P. David, V. Soukup, 2012, s. 10–11)

C. Metodické doporučení

Žáci se rozdělí do dvojic. Vyučující se děti zeptá, jaké jsou znaky pohádek a jaké jsou znaky pověstí (můžou si žáci napsat na tabuli myšlenkovou mapu). Poté si žáci ve dvojicích potichu přečtou pověst a budou v ní hledat podobnosti s pohádkou. V závěru si žáci společně povědí, co našli a v jaké pohádce by se to mohlo objevit.

6.2.20. Pověst Založení Bouzova

A. Obecné informace

Název pověsti	Založení Bouzova	
Cíl práce s textem	Pozorně naslouchat čtenému projevu (ak. 1), Mít představu o tom, jak vypadá komiks (ak. 1), předělat děj z části pověsti do komiksové podoby (ak. 2), rozvíjet fantazii a kreativitu (ak. 2), prezentovat svoji práci a diskutovat o společné práci (ak. 3)	
Aktivity a organizace	1) Poslech čtené části pověsti a vysvětlení významu komiksu	společně
	2) Práce s pracovním listem	ve skupině
	3) Přečtení všech částí pověsti a představení komiksového ztvárnění	společně
Doporučený ročník	3.–4.	
Předpokládaný čas	30–40 min.	
Pomůcky	Pracovní list, pastelky/fixy/voskovky, tužky	

B. Pověst a ukázka pracovního listu

Založení Bouzova

Tam, kde dnes stojí pyšný bouzovský hrad, před několika staletími rostly pouze husté lesy. V nich bylo slyšet ptáky, troubení jelenů nebo štěkání lišek.

Jednou se v lesích ocitl mladý lovec Búz. Zalíbilo se mu tu a na pasece si postavil malou chaloupku. Živil se lovením zvěře. Ačkoli byl mladý Búz samotářem, čas od času se mu zastesklo po lidech.

Jednoho dne vyrazil lovit medvěda. Došel až na lesní cestu. „Dnes už z lovu nic nebude,“ řekl si.

V tom uviděl u cesty ležet spícího pocestného. Opatrně ho vzbudil: „Hej, vzbud' se! Brzy se setmí.“ Pocestný otevřel oči a podíval se na Búze. „Přišel jsem z daleka. Byl jsem už hodně unaven, tak jsem si na chvíli sedl a usnul. Děkuji ti, že jsi mě probudil. Teď musím jít dál,“ řekl a postavil se na nohy. „Kam bys teď v noci šel. Pojď ke mně na noc do chalupy a ráno se můžeš zase vydat na cestu,“ zavedl Búz pocestného do svého domova. V chaloupce mu nabídl k jídlu to nejlepší, co ve spíži našel. Po dobré večeři postavil na stůl dva pohárky s voňavou medovinou a oba se napili. Pocestný pochválil medovinu a začal Búzovi vypravovat příběhy ze své pouti po dalekých zemích. Venku se setmělo a Búz i jeho host šli spát.

Ráno vyprovodil Búz pocestného zpátky na lesní cestu a ukázal mu směr, kterým se má vydat. Pocestný mu poděkoval za pohostinnost, a ještě než se rozloučil, svěřil mu tajemství. „Tady u cesty jsem včera zakopal pokladnici plnou zlaťáků,“ ukázal na čerstvou hromádku hlíny. „Je tvoje. Nalož s ní, jak uznáš za vhodné.“ Potom se rozloučil a odešel. Búz ještě chvíli postál a díval se na opuštěnou cestu. Potom poklekl a z hlíny opravdu vyhrabal pokladnici. Odnesl ji do chalupy a schoval do rohu pod lavici.

Pracovní list

(k pověsti Založení Bouzova)

Třída:

Jména členů skupiny A:

Úkol: Předělejte svoji část pověsti do komiksové podoby.

Jednou se v lesích ocitl mladý lovec Búz. Zalíbilo se mu tu a na pasece si postavil malou chaloupku. Živil se lovením zvěře. Ačkoli byl mladý Búz samotářem, čas od času se mu zastesklo po lidech.

Jednoho dne vyrazil lovit medvěda. Došel až na lesní cestu. „Dnes už z lovu nic nebude,“ řekl si.

Pracovní list

(k pověsti Založení Bouzova)

Třída:

Jména členů skupiny B:

Úkol: Předělejte svoji část pověsti do komiksové podoby.

V tom uviděl u cesty ležet spícího pocestného. Opatrně ho vzbudil: „Hej, vzbud' se! Brzy se setmí.“ Pocestný otevřel oči a podíval se na Búze. „Přišel jsem z daleka. Byl jsem už hodně unaven, tak jsem si na chvíli sedl a usnul. Děkuji ti, že jsi mě probudil. Teď musím jít dál,“ řekl a postavil se na nohy. „Kam bys teď v noci šel. Pojď ke mně na noc do chalupy a ráno se můžeš zase vydat na cestu,“ zavedl Búz pocestného do svého domova.

Pracovní list

(k pověsti Založení Bouzova)

Třída:

Jména členů skupiny C:

Úkol: Předělejte svoji část pověsti do komiksové podoby.

V chaloupce mu nabídl k jídlu to nejlepší, co ve spíži našel. Po dobré večeři postavil na stůl dva pohárky s voňavou medovinou a oba se napili. Pocestný pochválil medovinu a začal Búzovi vypravovat příběhy ze své pouti po dalekých zemích. Venku se setmělo a Búz i jeho host šli spát.

Málem by na peníze zapomněl, kdyby do kraje zničehonic nevpadla nepřátelská vojska a nevypukla válka. Tehdy si na dárek od pocestného vzpomněl. Z víka pokladnice setřel prach a otevřel ji. „Co bych dělal s tolika penězi v lese, „pomyslel si. Vložil truhlici do batohu a vydal se s ní ke knížeti.

Kníže mladého Búze vlídně přivítal a peníze od něj vděčně přijal. „Za tvou štedrost a šlechtnost tě jmenuji velitelem svého vojska,“ řekl Búzovi. Ten se statečně postavil do čela armády a zvítězili nad nepřáteli.

Pak se Búz vrátil ke knížeti, který ho za chabrost pasoval na rytíře. Odměnou dostal les, kde dříve žil a lovil.

Búz si v něm postavil mohutný hrad, který pojmenoval Búzov. Z toho později vznikl název Bouzov.

(N. Moyzesová, 2018)

Pracovní list

(k pověsti Založení Bouzova)

Třída:

Jména členů skupiny D:

Úkol: Předělejte svoji část pověsti do komiksové podoby.

Ráno vyprovodil Búz pocestného zpátky na lesní cestu a ukázal mu směr, kterým se má vydat. Pocestný mu poděkoval za pohostinnost a ještě než se rozloučil, svěřil mu tajemství. „Tady u cesty jsem včera zakopal pokladnici plnou zlaťáků,“ ukázal na čerstvou hromádku hlíny. „Je tvoje. Nalož s ní, jak uznáš za vhodné.“ Potom se rozloučil a odešel. Búz ještě chvíli postál a díval se na opuštěnou cestu. Potom poklekl a z hlíny opravdu vyhrabal pokladnici. Odesl ji do chalupy a schoval do rohu pod lavici.

Pracovní list

(k pověsti Založení Bouzova)

Třída:

Jména členů skupiny E:

Úkol: Předělejte svoji část pověsti do komiksové podoby.

Málem by na peníze zapomněl, kdyby do kraje zničehonic nevpadla nepřátelská vojska a nevypukla válka. Tehdy si na dárek od pocestného vzpomněl. Z víka pokladnice setřel prach a otevřel ji. „Co bych dělal s tolika penězi v lese, „pomyslel si. Vložil truhlici do batohu a vydal se s ní ke knížeti. Kníže mladého Búze vlídně přivítal a peníze od něj vděčně přijal. „Za tvou štedrost a šlechtnost tě jmenuji velitelem svého vojska,“ řekl Búzovi. Ten se statečně postavil do čela armády a zvítězili nad nepřáteli.

C. Metodické doporučení:

Vyučující žákům přečte první část pověsti (1. odstavec), poté jsou žáci rozděleni do skupin, kdy každá skupina dostane jednu část pověsti. Vyučující žákům vysvětlí, co je to komiks a jak vypadá. Ve skupině žáci zpracují svoji část pověsti komiksovou formou. Nakonec si všechny části komiksu dají dohromady a všichni se na ně podívají. Postupně každá skupina přečte svoji část pověsti. Poté mohou všichni porovnat komiksové zpracování žáků s pověstí. Nakonec vyučující dočte žákům závěr pověsti.

6.2.21. Pověst Rašín na ohnivém býkovi

A. Obecné informace

Název pověsti	Rašín na ohnivém býkovi	
Cíl práce s textem	Rozvíjet fantazii a vědomosti o hradech (ak. 1 a 3), Rozvíjet slovní zásobu a rozvíjet schopnost vysvětlit dané slovo (ak. 2), umět formulovat svoji myšlenku (ak. 3)	
Aktivity a organizace	1) debata o strašidlech	společně
	2) čtení části pověsti a popis daného slova (pracovní list)	ve skupinách
	3) vzájemné hádanky	společně
Doporučený ročník	3.–4.	
Předpokládaný čas	20–30 min.	
Pomůcky	Pracovní list a část pověsti	

B. Pověst a ukázka pracovního listu

Rašín na ohnivém býkovi

Říká se, že hrad Svojanov je plný různých strašidel. Během různého přestavování hradu se zde nacházely kosti. Například se věřilo, že pevnost a nedobytnost hradu zajistí to, že se zazdí do hradních stěn živý člověk, dítě, nebo panna. Svojanov je toho jasným důkazem podle nalezených kostí v jeho zdích.

Vypráví se, že zde žila jedna zlá a žárlivá hradní paní. Ta prý jednou přinutila svého muže, aby dal zazdít mladou pohlednou služebnou. Duše děvčete se po smrti proměnila ve stříbrnou kachnu, která pak plavala v mramorové kašně v hradním podzemí. Když se o tom muž hradní pán dozvěděl, chtěl jí chytit, aby schoval důkaz svého zlého činu. Vztáhl po ní ruce, ale v tu chvíli na něj klenba sklepení s rachotem spadla. Kachna se dostala tajnou chodbou ven. Přidala se k hejnu obyčejných kachen na rybníku pod hradem, takže ji už nikdy nikdo nerozeznal.

Podle pověsti straší na hradě i obr. Jeho zazděná kostra se nachází ve výklenku v paláci. V první polovině 19. století ji zde objevil jeden svobodný pán, který zde nocoval.

Svojanov má prý tajnou chodbu, která vede až do blízké skály Juračky. Dokončovalo ji šest dělníků. Aby se nikdo o této tajné chodbě nedozvěděl, museli být tito dělníci zabiti. Jejich duchové jsou spjati s touto chodbou a noci vycházejí ven. Hledají někoho, kdo by je z jejich

Pracovní list

(k pověsti Rašín na ohnivém býkovi)

Třída:

Jména členů skupiny A:

Vypráví se, že zde žila jedna zlá a žárlivá hradní paní. Ta prý jednou přinutila svého muže, aby dal zazdít mladou pohlednou služebnou. Duše děvčete se po smrti proměnila ve stříbrnou kachnu, která pak plavala v mramorové kašně v hradním podzemí. Když se o tom muž hradní pán dozvěděl, chtěl jí chytit, aby schoval důkaz svého zlého činu. Vztáhl po ní ruce, ale v tu chvíli na něj klenba sklepení s rachotem spadla. Kachna se dostala tajnou chodbou ven. Přidala se k hejnu obyčejných kachen na rybníku pod hradem, takže ji už nikdy nikdo nerozeznal.

1. Přečti si část pověsti a najdi v ní zvýrazněné slovo

2. Popiš význam zvýrazněného slova

Pracovní list

(k pověsti Rašín na ohnivém býkovi)

Třída:

Jména členů skupiny B:

Podle pověsti straší na hradě i obr. Jeho zazděná kostra se nachází ve výklenku v paláci. V první polovině 19. století ji zde objevil jeden svobodný pán, který zde nocoval.

1. Přečti si část pověsti a najdi v ní zvýrazněné slovo

2. Popiš význam zvýrazněného slova

zakletí vysvobodil.

Mezi lidmi se povídalo, že na palouku pod hradbami u plané hrušně v noci sedává Bílá paní. Drží v klíně hrnec plný zlata a krásně zpívá. Pokud ji někdo zaslechne, může ji najít podle jejího hlasu. Když se však dostane k ní blíž, bílá paní zmizí.

Nejznámějším svojanovským strašidlem je přízrak jednoho z pánů Zárubů z Hustířan. Ten se jmenoval Rašín. Každou noc přesně o půlnoci se otevírá jeho hrob na hřbitově poblíž hradu. Vyjede z něj jedenáct vozů, které míří po klikaté cestě do hradu. Na konec projíždí Rašín. Sedí na ohnivém býkovi, v ruce drží jako uzdu býčí ocas a zahaluje ho černý oblek.

(P. David, V. Soukup, 2012, s. 178–179)

<p>Pracovní list (k pověsti Rašín na ohnivém býkovi)</p> <p>Třída: Jména členů skupiny C:</p> <p>Svojanov má prý tajnou chodbu, která vede až do blízké skály Juračky. Dokončovali ji šest dělníků. Aby se nikdo o této tajné chodbě nedozvěděl, museli být tito dělníci zabiti. Jejich duchové jsou spjati s touto chodbou a v noci vycházejí ven. Hledají někoho, kdo by je z jejich zakletí vysvobodil.</p> <ol style="list-style-type: none">1. Přečti si část pověsti a najdi v ní zvýrazněné slovo2. Popiš význam zvýrazněného slova <hr/> <hr/>

<p>Pracovní list (k pověsti Rašín na ohnivém býkovi)</p> <p>Třída: Jména členů skupiny D:</p> <p>Mezi lidmi se povídalo, že na palouku pod hradbami u plané hrušně v noci sedává Bílá paní. Drží v klíně hrnec plný zlata a krásně zpívá. Pokud ji někdo zaslechne, může ji najít podle jejího hlasu. Když se však dostane k ní blíž, bílá paní zmizí.</p> <ol style="list-style-type: none">1. Přečti si část pověsti a najdi v ní zvýrazněné slovo2. Popiš význam zvýrazněného slova <hr/> <hr/>

C. Metodické doporučení

Na začátku aktivity je vhodné začít debatou, jaká strašidla by se mohla vyskytovat na hradě na hradech. Žáci se pak rozdělí do 4 skupin, kdy každá skupina má jeden pracovní list. (Skupiny mohou být různě početné z hlediska obsáhlosti textu v přiděleném pracovním listě.) Vyučující přečte žákům 1. odstavec z pověsti, poté každá skupina dostane jiný pracovní list k této pověsti. Skupina si svoji část přečte. Dále vymyslí popis významu vyznačeného slova ve své části pověsti tak. Během popisování nesmí být vysloveno dané vyznačené slovo, nebo jeho kořen. To, co děti ve skupině vymyslí, si zapíšou do pracovního listu. Každá skupina pak předstoupí před ostatní a přečte jim svůj popis. Ostatní hádají, co měli asi za vyznačené slovo v části pověsti. Když zbylé skupiny slovo uhádnou/ nemohou slovo uhádnout, protože je to pro ně těžké, skupina jim přečte celý svůj odstavec z pověsti. Na závěr všem žákům čte vyučující poslední odstavec z pověsti (bez hádání).

6.2.22. Pověst Ohradním pokladu

A. Obecné informace

Název pověsti	O hradním pokladu	
Cíl práce s textem	Rozvíjet přesné srozumitelné čtení a vzájemné naslouchání se (ak. 1), vyhledat v textu alespoň 2 daná slova (ak. 3), rozvíjet fantazii a slovní zásobu (ak. 2, 3 i 4)	
Aktivity a organizace	1) čtení celé pověsti	společně
	2) literární dopisy	ve dvojicích
	3) hledání daného slova poklad v textu, vymyslet synonymum ke slovu poklad (p. list)	samostatně
	4) myšlenková mapa asociací na slovo poklad	společně
Doporučený ročník	2.–3.	
Předpokládaný čas	35–45min.	
Pomůcky	Pracovní list s pověstí, velký papír s napsaným slovem poklad (na myšlenkovou mapu)	

B. Pověst a ukázka pracovního listu

O hradním pokladu

Říká se, že hrad Svojanov jako snad skrývá ve svém sklepení obrovskou truhlici s pokladem. Mnoho lidí se snažilo poklad najít, ale nikomu se to nepodařilo. Až v 1. polovině 19. století si baron Stillfried sehnal dva muže, kteří měli poklad najít a vykopat. Po několik dní kopání narazili muži na železnou truhlici, ale nemohli s ní pohnout. Vtom na věži zazvonil zvon. Ohlašoval právě poledne. Oba muži si řekli: „Truhlici vyndáme po obědě.“ A chtěli odejít pro jídlo. Sotva se však dostali ven ze sklepení, ozvala se ohromná rána. Celý hrad se otřásl. Dělníci se otočili a zjistili, že se truhla propadla hluboko do země. Baron Stillfried se po této příhodě už nikdy poklad hledat nesnažil.

(Archiv hradu Svojanov, 2021)

Pracovní list

(k pověsti O hradním pokladu)

Třída:

Jméno:

Úkol:

Najdi ve zvýrazněné části pověsti, kolikrát se tam vyskytuje slovo poklad a zakroužkuj ho.

O hradním pokladu

Říká se, že hrad Svojanov jako snad skrývá ve svém sklepení obrovskou truhlici s pokladem. Mnoho lidí se snažilo poklad najít, ale nikomu se to nepodařilo. Až v 1. polovině 19. století si baron Stillfried sehnal dva muže, kteří měli poklad najít a vykopat. Po několik dní kopání narazili muži na železnou truhlici, ale nemohli s ní pohnout. Vtom na věži zazvonil zvon. Ohlašoval právě poledne. Oba muži si řekli: „Truhlici vyndáme po obědě.“ A chtěli odejít pro jídlo. Sotva se však dostali ven ze sklepení, ozvala se ohromná rána. Celý hrad se otřásl. Dělníci se otočili a zjistili, že se truhla propadla hluboko do země. Baron Stillfried se po této příhodě už nikdy poklad hledat nesnažil. (Archiv hradu Svojanov, 2021)

C. Metodické doporučení

Žáci si přečtou společně pověst z pracovního listu (čte celá třída, žáci se střídají po větách). Ve třídě se žáci rozdělí do dvojic a napíší si krátké psaní, co si pamatují z četby a co by o tomto čteném textu chtěli napsat svému kamarádovi. Tyto dopisy si vymění ve dvojicích a přečtou si dopis od spolužáka. Může proběhnout krátká reflexe, kdy žáci řeknou své dojmy, co se sami dozvěděli a co jim psal kamarád. Poté každý žák hledá sám ve vyznačené části pověsti, kolikrát je v ní napsané slovo poklad, toto slovo v textu zakroužkuje. Každý zkusí vymyslet synonymum (jedno slovní spojení), kterým by slovo poklad mohl nahradit. Na společný papír si v závěru žáci vytvoří myšlenkovou mapu asociací, co je napadne ke slovu poklad.

6.2.23. Pověst Půtu nikdo nevysvobodí

A. Obecné informace

Název pověsti	Pověst Půtu nikdo nevysvobodí	
Cíl práce s textem	Znát pojem vlastnost (ak. 1), přečíst pověst ve dvojici (ak. 2), správně pochopit čtený text a dle toho popsat postavy (ak. 2), rozvoj fantazie a slovní zásoby (ak. 1 a 2), umět vysvětlit svůj názor (ak. 3)	
Aktivity a organizace	1) Zamyšlení se nad svými vlastnostmi nad pojmem vlastnost	společně
	2) Čtení pověsti a vizualizace postav (pracovní list)	ve dvojicích
	3) Ukázka svých postav v pracovním listě vysvětlení, proč jsou takto popsané	společně
Doporučený ročník	3.–4.	
Předpokládaný čas	30–40 min.	
Pomůcky	Pracovní list, tužka, pastelky, pověst	

B. Ukázka pracovního listu

Půtu nikdo nevysvobodí

V dobách, kdy na Rábí vládl pan rytíř Půta, se poddaným nevedlo dobře. Rytíř své poddané trestal za každou maličkost. Dokonce Nechal zadržet tři chůvy, které se mu zprotivily. Shromážd'oval bohatství a stále toužil po větším majetku. Větší bohatství si pak domluvil se samotným ďáblem. Marně mu jeho manželka domlouvala, aby byl vlídnější. Půta zůstal krutým a zlým ke všem lidem.

Pouze nočních bouří se Půta bál. V takové noci se Půta sám schovával do sklepa. Až po jedné takové bouři nastalo ticho a pan Půta byl bez života. Jeho dvořané ho uložili do rakve a chystali pohřeb. Ale Půtovo tělo zmizelo. Dvořané se domnívali, že si ho ďábel odnesl do pekla.

Dodnes se tu prý za bouřlivých nocí zjevují přízraky ďáblů na černých kozlech, prasatech a kohoutech. A pan Půta? Jeho duch se toulá se po hradu i okolním kraji. Dnes už je Půta mírnější. Kdo ho náhodou potká a slušně pozdraví, toho nechá jít. Za vyučenou dá tomu, kdo se jeho přízraku vyleká a zkusí utéct.

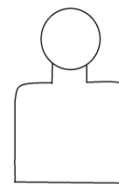
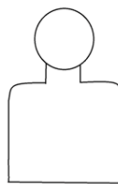
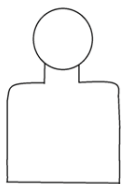
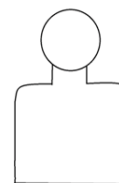
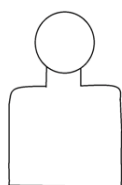
(P. David, V. Soukup, 2012, s. 154–155)

Pracovní list

(Pověst Půtu nikdo nevysvobodí)

Třída: _____ Jména dvojice: _____

Úkol: Přečtete si pověst a na hlavy postav napište jména osob z pověsti a na tělo postav pište jejich vlastnosti.

C. Metodické doporučení

Před začátkem aktivity je vhodné, aby žáci věděli, co je to vlastnost a zkusili říci, jakou má každý jednu vlastnost, nebo jaký je. Poté si žáci ve dvojicích přečtou pověst. Vyučující vysvětlí žákům, jak mají vypracovat pracovní list. Na pracovním listě jsou postavy. Žáci zkusí napsat alespoň ke třem postavám, kdo to je (do hlavy postavy) a do těla její vlastnosti. Mohou postavu obtáhnout barvou (pastelkou) dle toho, jakou barvu by k ní přiřadili dle chování postavy.

6.2.24. Pověst Přízrak Blanky z Valois

A. Obecné informace

Název pověsti	Přízrak Blanky z Valois	
Cíl práce s textem	Rozvíjet orientaci v čteném textu (ak. 1), Rozvíjet vyhledání informací v textu (ak. 2), Rozvíjet fantazii a slovní zásobu (ak. 3)	
Aktivity a organizace	1) Řízené čtení	společně
	2) Vyhledávání nadpřirozených bytostí a jevů	ve dvojicích
	3) Vymýšlení příběhů o původu nadpřirozených bytostí a jevů	ve dvojicích
Doporučený ročník	2.–3.	
Předpokládaný čas	35–45 min.	
Pomůcky	Pověst, pracovní list, tužka	

B. Pověst a ukázka pracovního listu

Přízrak Blanky z Valois

Mezi lidmi se povídalo, že i tento a pohádkový hrad má svá strašidla. Například se vypráví, že již při stavění tohoto sídla se čerti snažili o to, aby se dílo nepovedlo. Král Karel IV. proto povolal vyhlášené rytíře, aby se s ďábly utkali. Jak se však ukázalo, ani ti nejjudatnější s pekelníky nic nezmohli. Ty nakonec vypudil až prostý, ale chytrý ovčák.

Ovčák se zde také občas zjevuje. Můžete ho potkat za měsíční noci. Bývá oblečený do kožichu a vede na provaze podivného berana. Přitom hlídá karlštejnský poklad.

Občas můžete vidět u purkrabství zvláštní jevy. Mohou za to nejspíš vojáci. Ti ve zdejším sklepení kdysi objevili víno. Než ho stačili ochutnat, sudy se samy začaly kutálet. S velkým rámusem se vyvalily na nádvoří

a zmizely ve tmě. Ještě dnes se tu prý někdy objeví v zemi díra, z které se vyvalí a koulí se směrem k hradní studni. Šlehají z nich plameny a obruče jsou rozžhavené do běla.

Na Karlštejně se také objevuje Bílá paní. Několikrát byla její průzračná postava viděna, jak sedí u studny a pláče. Říká se, že je to prý duch první Karlovy ženy Blanky z Valois.

Někdy prohází podhradním městečkem. Klepe na dveře jednotlivých domů a ptá se, jestli jsou všichni doma. Když lidé řeknou ano, Bílá paní jim prozradí budoucnost. Pová, kdo z nemocných se uzdraví a kdo naopak zemře. Lidé se jí pak báli. V noci nikomu neotvírali. Dokonce si zakrývali okna, aby Bílou paní nezahlédli. (P. David, V. Soukup, 2012, s. 98. – 99.)

Pracovní list

(k pověsti Přízrak Blanky z Valois)

Třída: **Jména dvojice:**

Mezi lidmi se povídalo, že i tento a pohádkový hrad má svá strašidla. Například se vypráví, že již při stavění tohoto sídla se čerti snažili o to, aby se dílo nepovedlo. Král Karel IV. proto povolal vyhlášené rytíře, aby se s ďábly utkali. Jak se však ukázalo, ani ti nejjudatnější s pekelníky nic nezmohli. Ty nakonec vypudil až prostý, ale chytrý ovčák.

O co se čerti snažili?

Ovčák se zde také občas zjevuje. Můžete ho potkat za měsíční noci. Bývá oblečený do kožichu a vede na provaze podivného berana. Přitom hlídá karlštejnský poklad.

Jak bývá oblečený ovčák?

Občas můžete vidět u purkrabství zvláštní jevy. Mohou za to nejspíš vojáci. Ti ve zdejším sklepení kdysi objevili víno. Než ho stačili ochutnat, sudy se samy začaly kutálet. S velkým rámusem se vyvalily na nádvoří a zmizely ve tmě. Ještě dnes se tu prý někdy objeví v zemi díra, z které se vyvalí a koulí se směrem k hradní studni. Šlehají z nich plameny a obruče jsou rozžhavené do běla.

Kde zmizely sudy vojákům?

Na Karlštejně se také objevuje Bílá paní. Několikrát byla její průzračná postava viděna, jak sedí u studny a pláče. Říká se, že je to prý duch první Karlovy ženy Blanky z Valois. Někdy prohází podhradním městečkem. Klepe na dveře jednotlivých domů a ptá se, jestli jsou všichni doma. Když lidé řeknou ano, Bílá paní jim prozradí budoucnost. Pová, kdo z nemocných se uzdraví a kdo naopak zemře. Lidé se jí pak báli. V noci nikomu neotvírali. Dokonce si zakrývali okna, aby Bílou paní nezahlédli. (P. David, V. Soukup, 2012, s. 98. – 99.)

Co dokáže Bílá paní předpovědět?

Úkol: přečtěte si pověst. Zakroužkujte v ní nadpřirozené bytosti a jevy.

C. Metodické doporučení

Vyučující s žáky začne debatu, co si myslí, že je přízrak a jak vypadá? Poté následuje společné řízené čtení pověsti z pracovního listu, které je prokládané otázkami k textu. Pak se žáci rozdělí do dvojic a v textu vyhledávají kouzelné bytosti a nadpřirozené jevy. K jednotlivým bytostem a předmětům zkusí sami vymyslet, jaký by mohl být důvod, že se vyskytují dle pověsti na zámku. Svůj nápad si mohou napsat z druhé strany pracovního listu. V závěru si povědí vzájemně své nápady.

6.2.25. Pověst Černý rytíř na zámku Děčín

A. Obecné informace

Název pověsti	Pověst Černý rytíř na zámku Děčín	
Cíl práce s textem	Přesně číst a naslouchat (ak. 1), Přepsat pověst s úpravou a znát význam slova opak (ak. 2), Rozvoj slovní zásoby a fantazie (ak. 2), Rozvoj hodnocení své práce a schopnosti představit svoji práci druhým (ak. 3)	
Aktivity a organizace	1) čtení pověsti ve dvojicích	ve dvojicích
	2) tvoření upravené pověsti dle zadání v pracovním listu	ve dvojicích
	3) představení své práce	společně
Doporučený ročník	4.–5.	
Předpokládaný čas	30–40 min.	
Pomůcky	Pracovní list, tužka	

B. Ukázka pracovního listu:

Černý rytíř na zámku Děčín

Pověst vypráví o zámku Děčín. Tyčí se na skále nad řekou Labem. Kdysi zde vládl pán Zikmund. Lidé ho nazývali Černý rytíř.

Byl zlý a vypočítavý. Během husitských válek si převlékal svůj plášť. Na jedné straně byl kříž a na druhé kalich. Jak jistě víte, husité měli symbol kalichu a křižáci měli symbol kříže. Černý rytíř si převlékal plášť dle toho, kdo zrovna vyhrával. Přátelil se s tím, kdo mu dal více peněz!

Během života nashromáždil mnoho bohatství! Nikdo si nemohl být jistý rytířovým přátelstvím. Jeho duch se však na zámku prochází do dnes.

Až Vás Černý rytíř bude lákat na svůj děčínský zámek na hostinu, dávejte pozor. Bude se na Vás usmívat, ale jídlo, které Vám podá, může být otrávené. (De Rojas, L., 2021)

Pracovní list	
(Pověst Černý rytíř na zámku Děčín)	
Třída:	Jména dvojice:
Úkol: Přečtěte si pověst a přepište ji tak, aby měl Černý rytíř opačné vlastnosti a chování než má v původní pověsti.	
Původní pověst:	Přepsaná pověst:
Pověst vypráví o zámku Děčín. Tyčí se na skále nad řekou Labem. Kdysi zde vládl pán Zikmund. Lidé ho nazývali Černý rytíř. Byl zlý a vypočítavý. Během husitských válek si převlékal svůj plášť. Na jedné straně byl kříž a na druhé kalich. Jak jistě víte, husité měli symbol kalichu a křižáci měli symbol kříže. Černý rytíř si převlékal plášť dle toho, kdo zrovna vyhrával. Přátelil se s tím, kdo mu dal více peněz! Během života nashromáždil mnoho bohatství! Nikdo si nemohl být jistý rytířovým přátelstvím. Jeho duch se však na zámku prochází do dnes. Až Vás Černý rytíř bude lákat na svůj děčínský zámek na hostinu, dávejte pozor. Bude se na Vás usmívat, ale jídlo, které Vám podá, může být otrávené... (De Rojas, L., 2021)	

C. Metodické doporučení

Rozdělení žáků do skupin, kde si společně přečtou pověst. Poté zkusí napsat vlastními slovy významy slovních spojení/vět vypsanych z dané pověsti. (Důležitá slova ve větách jsou zvýrazněna.) Pak si žáci zkusí vymyslet osobu/postavu, která by tato slovní spojení/věty mohla používat ve své mluvě a proč. V závěru si společně zkontrolují své poznámky v pracovních listech a poté si povědí o tom, co vymysleli za postavu, která by slovní spojení z pověsti využívala ve své mluvě.

6.2.26. Pověst Proč se odstěhovali skřítkové

A. Obecné informace

Název pověsti	Proč se odstěhovali skřítkové	
Cíl práce s textem	Porozumět čtenému a slyšenému textu (ak. 1 a 2), přesně opsat slova z textu (ak. 2), rozvíjet fantazii a slovní zásobu (ak. 3 a 4)	
Aktivity a organizace	1. poslech celé pověsti	společně
	2. správné přepsání vyznačených slov	individuálně
	3. vymyšlení k nim opozit	ve dvojicích
	4. společné tvoření pokračování pověsti	společně
Doporučený ročník	2.–3.	
Předpokládaný čas	30–40 min.	
Pomůcky	Pracovní list, tužka	

B. Pověst a ukázka pracovního listu

Proč se odstěhovali skřítkové

Říká se, že pod děčínským zámekem žil starý rybář. Rybář byl skromný člověk. K životu mu stačilo pouze to, co ulovil.

Nikomu neubližoval, nikoho nepomlouval. A snad i proto si ho trpaslíci vybrali a přišli za ním. Jednou v noci zakleпали na jeho okno. Měli na ramenou batůžky. „Odcházíme,“ řekl mu jeden z nich. „Lidé jsou čím dál horší. Srdce mají zkažená, ztvrdlá. Místo lásky je ovládá chamtivost. A všude kopou, lámou skály, aby našli naše poklady. Naše skály, náš domov, pak používají ze skal kameny na své stavby. Včera nám ukradli i naši stříbrnou lucernu. To, co je naše, jsme si vzali a odcházíme pryč.“ Ještě trpaslík dodal, že lidé v kraji bez nich už nikdy nebudou šťastní.

Pak ještě rybáře požádali, aby je převezl na druhou břeh řeky. Trpaslíků bylo plno, a tak musel jet několikrát. Když odcházel z loďky

poslední trpaslík, nechal na dně loďky hromádku listů. Rybář si myslel, že je to smetá a vyházel ho do řeky Labe. Když pak uvazoval zpátky loďku u své chatky, všiml si třpytící věci na dně loďky. Byl to kousek zlata, ve které se proměnil jeden z listů, kterého si rybář nevšiml. Rybář ale žil dál skromně. Kousek zlata si nechal na památku. Říká se, že když rybář zemřel, zmizelo i jeho zlato. Ale jestli zlato skutečně zmizelo jen tak nebo někomu v kapse, to si domyslete sami. (J. Ksandrová, 2020)

Pracovní list

(Proč se odstěhovali skřítkové)

Třída: _____ Jméno: _____

... „Lidé jsou čím dál horší. Srdce mají zkažená, ztvrdlá. Místo lásky je ovládá chamtivost. A všude kopou, lámou skály, aby našli naše poklady. Naše skály, náš domov, pak používají ze skal kameny na své stavby. Včera nám ukradli i naši stříbrnou lucernu. To, co je naše, jsme si vzali a odcházíme pryč.“ Ještě trpaslík dodal, že lidé v kraji bez nich už nikdy nebudou šťastní ... (J. Ksandrová, 2020)

Opsaná slova z části pověsti:	Jejich opozita:

C. Metodické doporučení

Žáci si vyslechnou od vyučujícího čtenou pověst. Poté se rozdělí do dvojic a dostanou pracovní list s částí pověsti se zvýrazněnými slovy a tabulkou. Přečtou si část pověsti a opíší zvýrazněná slova do tabulky. K těmto slovům vymyslí jejich opozita a zapíší je také do tabulky. Vzájemně si pak dvojice představí, co vymyslely za opozita. Žáci společně vymyslí pokračování, kam skřítkové odešli, co tam dělají a případné další nápady. Každý se do příběhu zapojí tak, že řekne jednu větu/myšlenku v návaznosti na předchozí myšlenku svého spolužáka.

D Poznámky k realizaci v praxi

Tato pověst byla ověřena v 2. ročníku (16 žáků) na ZŠ. Ukázalo se, že časová dotace 1 vyučovací hodiny je přiměřená. Bylo zjištěno, že je velmi vhodné dopředu počítat s větší časovou dotací na psaní pro žáky 2. ročníku ZŠ. Na začátku byl žákům představen pojem pověst, aby věděli, co znamená. Před vyplňováním pracovního listu si žáci společně ujasnili, co jsou to opozita, a uvedlo se pár příkladů, aby se pak žákům lépe pracovalo s pracovním listem. Celkově žáky nejvíce zaujalo společné tvoření příběhu. Také paní učitelka po vyučovací hodině ohodnotila kladně všechny aktivity k pověsti.

... „Lidé jsou čím dál horší. Srdce mají zkažená, ztvrdlá. Místo lásky je ovládá chamtivost. A všude kopou, lámou skály, aby našli naše poklady. Naše skály, náš domov, pak používají ze skal kameny na své stavby. Včera nám ukradli i naši stříbrnou lucernu. To, co je naše, jsme si vzali a odcházíme pryč.“ Ještě trpaslík dodal, že lidé v kraji bez nich už nikdy nebudou šťastní ... (J. Ksandrová, 2020)

Opsaná slova z části pověsti:	Jejich opozita:
HORŠÍ	LEPŠÍ
LÁSKY	NEŠKASIM
ZTVRDLÁ	
CHAMTIVOST	SKROMNOST
UKRADLI	DAVALI
NEBUDOU ŠTĚSTNÍ	SMUTNÍ

Opsaná slova z části pověsti:	Jejich opozita: SLOVA OPRÁVĚNO VÝZNAMU
HORŠÍ	lepší
ZTVRDLÁ	měkčí
LÁSKY	chamtivost
CHAMTIVOST	lásky
UKRADLI	dali
NEBUDOU ŠTĚSTNÍ	budou šťastní

Obrázek 6: Ukázka práce žáků 2. ročníku

6.2.27. Pověst Konec vodníků v Kroměříži

A. Obecné informace

Název pověsti	Konec vodníků v Kroměříži	
Cíl práce s textem	Vědět, kdo je vodník (ak. 1), rozvíjet slovní zásobu (ak. 1 a 3), Rozvíjet fantazii (ak. 1, 2 a 3), Porovnat informace z pověsti se svými nápady (ak. 3), Rozvíjet správné vyjadřování svých myšlenek (ak. 3)	
Aktivity a organizace	1) Povídání si o Vodníkovi a čtení prvního odstavce pověsti	společně
	2) Psaní, co by se ve vodnické škole mohlo učit (pracovní list)	individuálně
	3) Dočtení pověsti a představení nápadů z pracovního listu	společně
Doporučený ročník	2.–3.	
Předpokládaný čas	30–40 min.	
Pomůcky	Pracovní list, tužka	

B. Pověst a ukázka pracovního listu

Konec vodníků v Kroměříži

Je známo, že v Kroměříži a v okolních rybnících žilo plno vodníků. U Dlouhého mlýna v Podzámecké zahradě dokonce existovala škola vodníků wassermannů a hasrmanů. Byla to vyhlášená škola, která nikde jinde nebyla. Sjížděli se sem mladí vodníci z celého světa. Učili se zde hlavně praxi, tedy tomu, co by každý vodník měl umět.

Takový správný vodník dokáže prolézat i těmi nejtenčími trubkami, maličkými škvírami a samozřejmě také čarovat a topit lidi. Jejich dušičky je pak potřeba chytit a správně nastrkat do hrnečků. Měl by zvládnout ochočit svého kapra, zpívat žabkám písničky na dobrou noc. A pak by měl umět tu nejdůležitější věc, a to je se dobře starat o svůj rybník, potůček, či řeku.

Nic netrvá na věky, a i tato škola jednou skončila. Stalo se to tak, že jednoho dne začal hořet mlýn. Bylo z toho takové vedro, že snad kolo, které se otáčí, hořelo i ve vodě.

Přežil to jenom jeden vodník. A i ten si sbalil pár svých věcí a odstěhoval se někam do bezpečnějších krajin. (J. Žáček, 2019)

Pracovní list
(Konec vodníků v Kroměříži)

Třída: _____ **Jméno:** _____

Napiš do řádků v domečku, co všechno by se mělo učit ve škole vodníků.

ŠKOLA VODNÍKŮ

C. Metodické doporučení

Vyučující si s žáky poví, kdo je to vodník a jak vypadá. Žáci společně přečtou první odstavec pověsti. Vyučující pak rozdá pracovní listy a každý žák zkusí vymyslet, co by se ve škole vodníků mohlo učit (mohou si o tom předem s vyučujícím popovídat). Až bude mít každý napsané své nápady, tak si společně dočtou pověst. Žáci si pak společně porovnají své nápady s informacemi, které se dozvěděli z pověsti. Pak si společně představí to, co napsali do pracovních listů.

6.3.Závěrečné shrnutí

Pro zpřehlednění a zjednodušení informací týkajících se zpracovaných pověstí a aktivit jsem vytvořila tabulku 8 se základními didaktickými údaji. V tabulce je materiál z hlediska cílů a aktivit, které jsou podrobně rozepsány v předchozím textu (viz podkapitoly 6.2.1.–6.2.27.).

Tabulka 8:Obecné informace o aktivitách k pověstem

	Pověst (ročník)	Cíl práce s textem	Aktivity
1	Vodník (2.–3.)	Rozvíjet dovednost předvídat (ak. 1), porozumět textu (ak. 2), rozvíjet fantazii a slovní zásobu (ak. 3)	Klíčová slova: Praha, vodník, hrad, pozdrav, zeď (ústně) Doplňování sloves (pracovní list) Návrh vyprávění o vodníkovi (ústně)
2	Zvon Zikmund (2.–3.)	Rozvíjet dovednost číst s porozuměním (ak. 1), rozvíjet vyhledávání informací v textu a logické myšlení a propojování (ak. 2), rozvíjet představivost (ak. 3), rozvíjet jemnou motoriku (ak.4)	Ukázka malého zvonku Čtení pověsti Otázky 1 a 2 z pracovního listu Návrh o vzniku jména zvonu Pletení provázku
3	Hrad pražský (4.–5.)	Upevnit již známé informace o Praze a zapamatovat si alespoň 2 nové informace o Praze (ak.1), rozvíjet čtení s porozuměním (ak. 2), seznámit se s psaní římských čísel (ak. 3 a 4)	Informace o Praze Čtení pověsti a práce s textem Panovníci s římskými čísly Hádanky s římskými číslicemi
4	Čertova brázda (3.–4.)	Správně usuzovat o části textu, předvídat (ak.1), pochopit poselství textu a přemýšlet o souvislostech s textem (ak. 2), umět formulovat názory (ak. 3)	Skládkové čtení Vyvozování odpovědí k otázkám (pracovní list) Debata (dnešní doba – dřívější doba)
5	Samaritánka (3.–4.)	Rozvoj fantazie (ak. 1), spolupracovat ve dvojici při čtení (ak. 2), rozvíjet vyhledávání významů neznámých slov (ak. 3), rozvíjet vyhledávání na mapě a práci s mapou (ak. 4)	Brainstorming (Dobrá voda) Čtení pověsti Hledání významu Samaritánka, vymyšlení příčiny léčivé vody (pracovní list) Hledání lázní na mapě a zámku Hluboká (ústně)
6	Ohnivý myslivec (3.–4.)	Rozvíjet paměť (ak. 1), rozvíjet práci s textem a s etymologickým slovníkem (ak. 2), rozvíjet fantazii a umět vysvětlit svoji myšlenku (ak. 3)	Hledání slov po třídě Práce s textem a s etymologickým slovníkem (pracovní list) Brainstorming (poslední otázka z pracovního listu)
7	Pověst Černý rytíř u Lednice a pověst Kostlivec na	Vzájemně se naslouchat při čtení ve skupině a domluvit se, kdo co bude číst (ak. 1), rozvíjet porozumění textu a převyprávět čtený text (ak. 2), hledání	Čtení pověsti Převyprávění pověsti vlastními slovy druhé skupině Porovnávání pověstí

	třínohém vraníkovi (4.–5.)	rozdílů a podobností mezi pověstmi (ak. 3)	
8	Kdo je Štrakakal? (2.–3)	Rozvíjet fantazii a slovní zásobu (ak. 1), naslouchat čtenému textu a sledovat text při čtení (ak. 2), vyjádřit své myšlenky a nápady a poté je prezentovat ostatním (ak. 3 a 4), rozvoj slovní zásoby, dovednosti vysvětlení svých názorů (ak. 5)	Brainstorming (téma skřítek) Čtení pověsti Kreslení skřítky s popiskem (pracovní list) Představování skřítků Brainstorming (témata jednání skřítky a hygiena s upravováním vlasů)
9	O loketském zvonu (4.–5.)	Naslouchat čtenému textu a sledovat text při čtení (ak. 1), porozumět významu obou pověstí (ak. 2), přemýšlet nad informacemi z textu, rozvoj fantazie, připomenout možnosti způsobů sdělení (ak. 3 a 4)	Poslech pověsti O blanických rytířích a čtení pověsti O loketském zvonu Hledání podobnosti mezi pověstmi Vymýšlení sdělení, jak pomoci duchům a lidem Představení nápadů
10	Jak vrchní Ulrich po smrti jezdil (3.–5.)	Snažit se porozumět pověsti v nářečí (ak. 1), Číst s porozuměním a hledat souvislosti slov nářečních se slovy běžnými (ak. 2 a 3), procvičit paměť (ak. 4)	Poslech pověsti v nářečí Přemýšlení nad významem slov z nářečí Doplňování slov do textu Hádky s nářečnickými slovy
11	Jak vrchní Ulrich strašil (4.–5.)	Snažit se porozumět pověsti v nářečí (ak. 1), rozvíjet orientaci v textu (ak. 2), rozvíjet práci se slovníkem (ak. 2), rozvíjet fantazii a vhodné zařazení přímé řeči do vyprávění (ak. 3)	Poslech originální pověsti v nářečí Čtení upravené pověsti a práce s pracovním listem Vlastní příběh se zakomponovanou přímou řečí
12	Skály ze slz (3.–4.)	rozvíjet vyhledávání v textu (ak. 1), rozvíjet fantazii a tvoření rýmů (ak. 2), pokusit se recitovat (ak. 3)	Přečtení pověsti a hledání slov se začínajícím písmenem P Tvoření básničky Recitování básničky
13	Pověst o hradu Kostí (2.–3.)	Rozvíjet čtení s porozuměním a hledání v textu (ak. 1), přesně přepsat a vymyslet význam přirovnání (ak. 2), rozvoj dlouhodobé paměti, fantazie (ak. 3)	Přečtení pověsti a hledání přirovnání Přepsání přirovnání a napsání jeho významu Přemýšlení nad dalšími přirovnáními
14	O Panně a Babě (3.–4.)	Rozvíjet čtení a porozumění textu (ak. 1), přemýšlet nad významy zvýrazněných slov a slovních spojení (ak. 1), rozvíjet fantazii a slovní zásobu (ak. 2), rozvíjet vyjádření svých nápadů (ak. 3)	Přečtení pověsti a práce s pracovním listem Tvoření příběhů Vyprávění příběhů
15	Stařena Jalna (4.–5.)	Rozvíjet fantazii a vyjadřování svých názorů (ak. 1), správně seřadit části textu (ak. 2), sdělit ostatním svůj postup práce s textem (ak. 3), říct vlastními slovy podstatu děje (ak. 3)	Usuzování podle názvu pověsti Plnění pracovního listu Debata
16	Poklad na Troskách (3.–4.)	Rozvíjet fantazii a slovní zásobu (ak. 1 a 3), rozvíjet práci s textem, vyhledávání informací v textu (ak. 2), podporovat kladné vztahy ve třídě (ak. 2 a 3)	Myšlenková mapa na téma poklad Čtení pověsti a práce s pracovním listem Dramatická hra Živý obraz
17	Nelítostná Grula (4.–5.)	Rozvíjet slovní zásobu a vyjadřování svých myšlenek (ak. 1 a 2), Rozvíjet porozumění textu a fantazii (ak. 2)	Povídání asociací na téma čarodějnice Plnění úkolů v pracovním listu Představování pokračování příběhů a poté strašidel
18	O sovím králi a soví princezně (2.–3.)	Rozvíjet čtení textu, přičemž dbát na přesnost čtení (ak. 1), hledat daná slova v textu (ak. 2), rozvíjet fantazii (ak. 3)	Čtení textu Hledání daných slov v textu Rozšiřování pověsti

19	Zakletý zámek (4.–5.)	Znát znaky pohádky a pověsti (ak. 1), rozvíjet práci s textem (ak. 2), rozvíjet používání svých dosavadních poznatků (ak. 2 a 3)	Myšlenková mapa (rozdíly mezi pověstí a pohádkou) Pracovní list (čtení pověsti a hledání rozdílů) Diskuze o slovních spojeních z pověsti, které se mohou objevit i v pohádkách
20	Založení Bouzova (3.–4.)	Pozorně naslouchat čtenému projevu (ak. 1), Mít představu o tom, jak vypadá komiks (ak. 1), předělat děj z části pověsti do komiksové podoby (ak. 2), rozvíjet fantazii a kreativitu (ak. 2), prezentovat svoji práci a diskutovat o společné práci (ak. 3)	Poslech čtené části pověsti a vysvětlení významu komiksu Práce s pracovním listem Přečtení všech částí pověsti a představení komiksového ztvárnění
21	Rašín na ohnivém býkovi (3.–4.)	Rozvíjet fantazii a vědomosti o hradech (ak. 1 a 3), Rozvíjet slovní zásobu a rozvíjet schopnost vysvětlit dané slovo (ak. 2), umět formulovat svoji myšlenku (ak. 3)	Debata o strašidlech Čtení části pověsti a popis daného slova (pracovní list) Vzájemné hádanky
22	O hradním pokladu (2.–3.)	Rozvíjet přesné srozumitelné čtení a vzájemné naslouchání se (ak. 1), vyhledat v textu alespoň 2 daná slova (ak. 3), rozvíjet fantazii a slovní zásobu (ak. 2, 3 i 4)	Čtení celé pověsti Literární dopisy Hledání daného slova poklad v textu, vymyslet synonymum ke slovu poklad (pracovní list) Myšlenková mapa asociací na slovo poklad
23	Půtu nikdo nevysvobodí (3.–4.)	Znát pojem vlastnost (ak. 1), přečíst pověst ve dvojici (ak. 2), správně pochopit čtený text a dle toho popsat postavy (ak. 2), rozvoj fantazie a slovní zásoby (ak. 1 a 2), umět vysvětlit svůj názor (ak. 3)	Zamyšlení se nad svými vlastnostmi nad pojmem vlastnost Čtení pověsti a vizualizace postav (pracovní list) Ukázka svých postav v pracovním listu vysvětlení, proč jsou takto popsané
24	Přízrak Blanky z Valois (2.–3.)	Rozvíjet orientaci v čteném textu (ak. 1), Rozvíjet vyhledání informací v textu (ak. 2), Rozvíjet fantazii a slovní zásobu (ak. 3)	Řízené čtení Vyhledávání nadpřirozených bytostí a jevů Vymýšlení příběhů o původu nadpřirozených bytostí a jevů
25	Černý rytíř na zámku Děčín (4.–5.)	Přesně číst a naslouchat (ak. 1), Přepsat pověst s úpravou a znát význam slova opak (ak. 2), Rozvoj slovní zásoby a fantazie (ak. 2), Rozvoj hodnocení své práce a schopnosti představit svoji práci druhým (ak. 3)	Čtení pověsti ve dvojicích Tvoření upravené pověsti dle zadání v pracovním listu Představení své práce
26	Proč se odstěhovali skřítkové (2.–3.)	Porozumět čtenému a slyšenému textu (ak. 1 a 2), přesně opsat slova z textu (ak. 2), rozvíjet fantazii a slovní zásobu (ak. 3 a 4)	Poslech celé pověsti Správné přepsání vyznačených slov Vymýšlení k nim opozit Společné tvoření pokračování pověsti
27	Konec vodníků v Kroměříži (2.–3.)	Vědět, kdo je vodník (ak. 1), rozvíjet slovní zásobu (ak. 1 a 3), Rozvíjet fantazii (ak. 1, 2 a 3), Porovnat informace z pověsti se svými nápady (ak. 3), Rozvíjet správné vyjadřování svých myšlenek (ak. 3)	Povídání si o Vodníkovi a čtení prvního odstavce pověsti Psaní, co by se ve vodnické škole mohlo učít (pracovní list) Dočtení pověsti a představení nápadů z pracovního listu

7. PLNĚNÍ CÍLŮ, DISKUSE A NÁMĚTY DO PRAXE

7.1. Splnění cílů

Tato podkapitola se zaměřuje na plnění cílů této práce. Splnění hlavního cíle bylo podmíněno naplněním tří dílčích cílů.

Hlavní cíl: Vytvořit celistvý projekt s tématem pověstí českých hradů a zámků pro žáky 1. stupně ZŠ rozvíjející dovednosti práce s textem.

Ze získaných, následovně pak zpracovaných a částečně ověřených pověstí vybraných českých hradů a zámků byl utvořen didaktický materiál pro žáky na 1. stupni ZŠ. Tento materiál lze použít jako celistvý projekt. Vytvořená mapa s vyznačenými hrady a zámky poslouží jako spojovací článek jednotlivých pověstí patřících k těmto sídlům. Během tvoření jednotlivých aktivit vztahujících se k pověstem bylo dbáno na vhodnou motivaci a rozvíjení čtenářských dovedností. Na základě postupného plnění dílčích cílů byl splněn hlavní cíl této práce.

Dílčí cíl 1: Vytvořit textový materiál obsahující vybrané pověsti upravené pro využití v praxi na 1. stupni základní školy.

Na začátku celé práce jsem shromažďovala textové materiály k jednotlivým vybraným reáliím. Ty jsem získala z publikací, internetových zdrojů a z elektronické komunikace s kastelány hradů a zámků. Získané vybrané pověsti jsem upravovala tak, aby byly lépe srozumitelné pro žáky 1. stupně ZŠ, tj. bylo respektováno hledisko věkové zvláštnosti, které umožňovalo porozumění. Ke každé jednotlivé pověsti zde uvádím z důvodu větší přehlednosti obecné informace (část A), samotné znění pověsti a příslušný pracovní list (část B), metodická doporučení (část C) a u ověřených pověstí Poznámky k realizaci v praxi (část D). Na základě výše zmíněné evaluace lze konstatovat, že dílčí cíl 1 byl splněn.

Dílčí cíl 2: K jednotlivým textům pověstí přiřadit vhodné aktivity rozvíjející práci s textem i další dovednosti a některé z nich ověřit v praxi, zdůraznit motivační faktor.

Ke každé jednotlivé pověsti jsem vytvořila soubor aktivit a pracovní listy pro žáky. Dbala jsem na různorodost aktivit, netradičnost úkolů, přičemž jsem se snažila vybírat takové činnosti, které rozvíjí čtenářskou gramotnost, podněcují žákův zájem o text a propojují získané informace z pověsti. Z celkového souboru aktivit jsem ověřila v praxi čtyři pověsti v různých ročnících. Pokud byl předpoklad, že žáci (zejména nižších ročníků) se předem s pověstí nesetkali, zařadila jsem před samotnou aktivitou malé představení tohoto literárního

prozaického žánru. Konkrétně byly ověřené pověsti: Vodník, Hrad pražský, Proč se odstěhovali skřítkové, Jak vrchní Ulrich po smrti jezdil. Tyto pověsti byly vybrány z toho důvodu, že v dobu ověření byly kompatibilní s tématem výuky. Zároveň jsem zjišťovala, zda předpokládaná časová dotace odpovídá reálné situaci a zda je vhodně zvolena obtížnost aktivit pro daný ročník. Na základě výše zmíněné evaluace lze konstatovat, že dílčí cíl 2 byl splněn.

Dílčí cíl 3: Formulovat doporučení, jak s pověstmi jako textovým materiálem pracovat v praxi.

Na základě realizace či studia metod jsem napsala metodická doporučení pro pedagogy. Díky vstřícnosti školních pedagogů jsem na praxi získala další nápady a doporučení, jak by šlo pracovat s didaktickým materiálem pověstí. Kromě vlastního doporučení práce s jednou třídou v průběhu let, mi paní učitelky doporučily tento materiál využít i v čtenářských dílnách, kulturních kroužcích i příležitostně vybrat některou aktivitu z didaktického materiálu jako ozvláštnění probírané látky. Toto doporučení práce s pověstmi je více rozepsané v podkapitole 6.1.1., která předchází didaktickému materiálu. Na základě výše zmíněné evaluace lze konstatovat, že dílčí cíl 3 byl splněn.

7.2. Diskuse

Původně jsem chtěla z každého kraje vybrat jeden hrad/zámek s největší návštěvností, nebo ten, který by byl nejznámějším v daném kraji. Bohužel tyto informace jsem nedokázala dohledat ke každému hradu/ zámku, tedy jsem se řídila podle svých zkušeností.

Pověsti do didaktického materiálu jsem získala nejen z publikací a internetových zdrojů, ale i od některých kastelánů a kastelánek, kteří byli velmi nadšeni z mého nápadu na zpracování didaktického materiálu pro diplomovou práci. Někteří z nich mi poskytli dokonce i soubory různých pověstí a informací o dané kulturních památce. Tedy jsem si z nich mohla vybrat tu, která mi přišla nejzajímavější, nebo něčím ojedinělá.

Tuto práci jsem po skončení ověřování některých pověstí konzultovala s pedagogickými pracovníky a s paními učitelkami z prvního stupně ze dvou odlišných základních škol. Paní učitelka A mi sdělila, že jí některé pověsti připadají málo dějové a dle ní je možné, že žáky nezaujmou. Paní učitelka A však tento názor pozměnila po ověření jedné z pověstí s jejími žáky. Je velmi důležité, jak se s žáky pracuje a jakým způsobem se jim daná pověst a aktivita

představí. Když pedagog dokáže správně žáky motivovat, zaujme je i pověst, které není tolik dějová.

Od 4 pedagogů jsem dostala doporučení, že by pro ně bylo více příjemné pracovat pouze se samostatným didaktickým materiálem z časového hlediska.

Po prověření aktivit k pověstem jsem zjistila, že časová dotace je velmi orientační, protože když určitá aktivita žáky velmi zaujme, může spotřebovat větší časovou dotaci. Žáci během práce s pověstí byli zapálení do činnosti. Žáci, kteří obdrželi aktivity s pověstí Vodník, chtěli i o přestávce pokračovat v tvoření vyprávění o vodníkovi.

Dále jsou zde uvedeny postřehy, jak by se ještě dalo s didaktickým materiálem pracovat:

Od paní učitelky B jsem se dozvěděla, že tuto práci by nečetla z časových důvodů, ale líbily se jí aktivity a práce s pověstí, kterou jsem si u ní mohla ve třídě s žáky ověřit. Doporučovala mi vybrat tři aktivity k pověstem i s metodickými poznámkami a nabídnout je danému vyučujícímu. Pokud by ho to zaujalo, mohl by mít pak případně zájem o celou práci.

Tato práce by se mohla využít nejen ve vyučovacích jednotkách, ale i v mimoškolních hodinách, například v některých klubech čtenářů, kulturních kroužcích, projektových dnech, či na pobytových akcích zaměřených na kulturu a čtení.

Na základě zpětných vazeb pedagogů byly pověsti seskupeny do tabulky 7, kde jsou rozděleny dle jednotlivých ročníků. Zde si případně pedagog zjistí, které pověsti se mu hodí do daného ročníku vzhledem k probíranému učivu a poté si je může buď hned vyhledat v didaktickém materiálu, popř. získat přehled v tabulce 8, která představuje obecné informace o aktivitách k daným pověstem. Tímto způsobem by mohlo být dohledávání konkrétní pověsti pro daný ročník pro pedagogy jednodušší a časově úspornější. Dále také mi bylo pedagogy z praxe doporučeno námět zařazovat práci s pověstmi do výuky pouze občas (například jednou za 14 dní, za měsíc). Občasným zařazením by byla zachována nevšednost a ozvláštnění výuky tímto didaktickým materiálem. Pověsti by tak mohly žáky provázet průběžně během výuky na celém prvním stupni základní školy.

Závěr

Cílem této práce bylo vytvořit didaktický materiál pověstí z vybraných hradů a zámků České republiky a některé z pověstí ověřit v praxi. Za důležité jsem považovala, aby každé vybrané sídlo bylo z jiného kraje České republiky a žáci tak měli možnost poznat z tohoto hlediska celou Českou republiku. Pedagog tak zároveň může pracovat s celým komplexním materiálem, seznámit žáky i s mapou České republiky a jednotlivými kraji. Celkem vzniklo 27 aktivit k 28 upraveným pověstem, z toho 4 pověsti byly vyzkoušené v praxi.

Časově nejnáročnější bylo dohledání všech pověstí k vybraným hradům a zámkům. Mým záměrem bylo nalézt ke každému sídlu minimálně 1 pověst, maximálně však 3 pověsti. Pověsti jsem získávala z různých publikací, internetových zdrojů a také jsem oslovila s kastelány a kastelánky z vybraných hradů a zámků.

Všechny pověsti jsem se snažila upravit tím způsobem, aby byly lépe srozumitelné pro děti a vytvořit k nim aktivity, jež by mohly děti zaujmout. Hlavním kritériem byla pestrost pověstí a potenciál rozvíjet čtenářskou gramotnost. V praxi jsem ověřila v různých ročnících (2. až 5. ročník) čtyři pověsti s aktivitami. Celkově všichni žáci velmi dobře pracovali, někteří na konci aktivity měli potřebu dál sdílet své dojmy a nápady a chtěli v činnosti pokračovat i během přestávky. Také podpora pedagogů byla velmi vysoká.

Díky tvorbě této práce jsem získala mnoho informací o vybraných hradech a zámcích. Následovně jsem se seznámila s mnoha pověstmi týkajícími se těchto sídel. Zpracování vybraných pověstí s pracovními listy a metodickými doporučeními pro didaktický materiál, kreslení mapy České republiky s danými hrady a zámky a v neposlední řadě částečné ověření v praxi mi zabralo mnoho času, ale zároveň mě velmi profesně obohatilo. Současně takto mohl vzniknout ucelený didaktický materiál, který bych ráda využila během své profese učitelky na 1. stupni základní školy a také představila dalším pedagogům.

Celkově lze shrnout, že myšlenka propojit rozvoj čtenářské gramotnosti s materiálem útvaru pověstí a zároveň s poznáváním reálných míst České republiky se ukázala jako velmi vhodným didaktickým řešením. České pověsti, hrady a zámky patří do našeho kulturního dědictví. Aby nebyly opomíjené, je vhodné s nimi žáky seznamovat už v dětství, a i tím u nich přispět k rozvoji národního a kulturního povědomí.

Zdroje a citace

Anon., 2019. *Čtete si i společně: sborník čtenářských lekcí školních čtenářských klubů na 2. stupni základní školy*. Praha: Nová škola. ISBN 978-80-907624-1-1.

BRASSEUR, P., 2021. *1001 her s knížkou: jak udělat z dítěte skutečného čtenáře*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1754-1.

BONĚK, J., BONĚK, T., 2007. *Esoterické Čechy*. Praha: Eminent. ISBN 978-80-7281-315-5.

COPELAND, T., et al., 2016. *Edukace jako cesta ke zkvalitňování péče o kulturní dědictví pohledem zahraničních odborníků*. Praha: Národní památkový ústav, metodické centrum pro vzdělávání v Telči. ISBN 978-80-906167-5-2.

ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE., 2010. *Čtenářská gramotnost jako vzdělávací cíl pro každého žáka* [online]. [vid. 14. 11. 2021]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/artefact/file/download.php?file=78120>

ČERNÁ, O., 2014. *Čtení není žádná nuda: náměty k rozvíjení čtenářské gramotnosti a radosti ze čtení*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0720-7.

ČORNEJ, P., 1993. *Praha: sídelní město a metropole*. Praha: V ráji. ISBN 80-901548-3-2.

DAVID, P., SOUKUP, V., 2007. *Za strašidly na hrady a zámky 2*. Praha: Ikar. ISBN 978-80-249-0908-0.

DAVID, P., SOUKUP, V., 2012. *Za strašidly na hrady a zámky: 50 rodinných výletů*. 2. vyd. Praha: Ikar. ISBN 978-80-249-1961-4.

DAVID, P., SOUKUP, V., 2003. *Velká cestovní kniha*. 2. vyd. Praha: Soukup & David. ISBN 80-239-2208-4.

De Rojas, L., *Děčínské pověsti: Černý rytíř na zámku Děčín*. [online]. [vid. 25. 7. 2021]. Dostupné z: http://decinskopovesti.donquidesigns.com/Cerny_rytir_na_zamku_decin.html

DVOŘÁČEK, P., 2000. *Putování po hradech a zámcích: Čechy, Morava, Slezsko*. Olomouc: Fontána. ISBN 8086179486.

DVOŘÁČEK, P., 2020. *Neobjevené památky*. Olomouc: Rubico (Naše země). ISBN 978-80-7346-267-3.

FLASSIG VRABLOVÁ, V., 2021. *Sedm divů Česka: Zámek Hluboká obýval ohnivý myslivec i Samaritánka*. [online]. [vid. 22. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.cestovinky.cz/clanek/sedm-divu-ceska-zamek-hluboka-obyval-ohnivy-myslivec-i-samaritanka>

GLET, J., 2019. *Jak k názvu přišel hrad Kost? Napoví pověst o husitském obléhání: Pověst o hradu Kost*. [online]. [vid. 23. 7. 2021]. Dostupné z: <https://www.i-senior.cz/jak-k-nazvu-prisel-hrad-kost-napovi-povest-o-husitskem-oblehani/>

HAVLŮJOVÁ, H., at al., 2015. *Památky nás baví*. Praha: Národní památkový ústav. ISBN 978-80-905631-6-2.

HRONÍK, A., *Dějiny národa Českého – BLANIČTÍ RYTÍŘI A STAROČESKÁ LEGENDA*. [online]. [vid. 28. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.inadhled.cz/zajimavosti/dejiny-naroda-ceskeho-blanicti-rytiri-a-staroceska-legenda/>

inkluzivniskola.cz., 2020. *Grafická vizualizace obsahu*. [online]. [vid. 17. 11. 2022]. Dostupné z: <https://inkluzivniskola.cz/graficka-vizualizace-obsahu>

JUSTOŇ, Z., NAKONEČNÝ, M., 2017. *Mýtus. Sociologická encyklopedie*. [online]. [vid. 23. 10. 2022]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/M%C3%BDtus>

KSANDROVÁ, J., 2020. *Pověst druhá z Děčína: Proč se odstěhovali skřítkové*. [online]. [vid. 25. 7. 2021]. Dostupné z: <https://sever.rozhlas.cz/povest-druha-z-decina-proc-se-odstehovali-skritkove-8131394>

KČJL PdF UHK., *Metodický list Pověst*. [online]. [vid. 17. 8. 2022]. Dostupné z: https://littera.uhk.cz/wp-content/uploads/2012/04/Metodicky-list_povest.pdf

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., 2006. *Vývojová psychologie*. 2. aktual. vyd. Praha: Grada Publishing, Psyché. ISBN 80-247-1284-9.

METELKOVÁ SVOBODOVÁ, R., ŠVRČKOVÁ, M., 2010. *Čtenářská gramotnost na 1. stupni ZŠ z pohledu vzdělávacího oboru Český jazyk a literatura*. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě. ISBN 978-80-7368-878-3.

MEZINÁRODNÍ ČESKÝ KLUB, 2012. *Zikmundovi puklo srdce*. [online]. [vid. 25. 7. 2021]. Dostupné také z: <https://www.cesky-dialog.net/clanek/539-zikmundovi-puklo-srdce/>

MOCNÁ, D., PETERKA, J., 2004. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka. ISBN 80-7185-669-X.

MOYZESOVÁ, N., 2018. *Pověsti moravských hradů a zámků*. Praha: Albatros Media a.s. ISBN 978-80-7597-238-5.

SCHEINPFLUGOVÁ, S., 2001. *Hrady a zámky v Čechách, na Moravě, ve Slezsku*. 4. vyd. Praha: Olympia. ISBN 80-7033-700-1.

PAVEL, J., 2000. *Pověsti českých hradů a zámků*. Praha: Levné knihy KMa. ISBN 80-86425-27-4.

PAVERA, L., VŠETIČKA, F., 2002. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc. ISBN 80-7182-124-1.

Pepikov.cz., *Pražské legendy, pověsti a strašidla*. [online]. [vid. 22. 6. 2021]. Dostupné z: <http://pepikov.cz/?p=514>

PETTY, G., 2013. *Moderní vyučování*. 6. rozš. a aktual. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0367-4.

Piaget, J., Inhelder, B., 1970. *Psychologie dítěte*. Praha: SPN (Knihnice psychologické literatury).

PRŮCHA, J., et al., 2009. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-546-2.

PRŮCHA, J., et al., 2013. *Pedagogický slovník*. 7. rozš. a aktual. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0403-9.

VÁGNEROVÁ, M., 2008, *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-0956-8.

VLAŠÍN, Š., et al., 1977. *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel.

VYKOUKALOVÁ, V., WILDOVÁ, R., 2013. *Čtenářská gramotnost žáků I. Stupně a možnosti jejího rozvoje*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7290-642-0.

ZAJÍCOVÁ, J., 2016. *Šest užitečných rad při prezentaci*. [online]. [vid. 22. 11. 2022]. Dostupné z: https://kritickemysleni.cz/wp-content/uploads/2020/05/Kriticke_listky_6.pdf

ŽÁČEK, J., 2019. *Po stopách neznámých pověstí: Kroměřížské zahrady a vodníci: Konec vodníků v Kroměříži*. [online]. [vid. 25. 7. 2021]. Dostupné z: <https://www.prozeny.cz/clanek/pamatky-a-povesti-kromerize-57578>

Materiály z jednotlivých hradů

Archiv hradu Svojanov. 2021. *Pověsti a legendy hradu Svojanov: O hradním pokladu*. (Příručka pro turisty).

Archiv zámek Lednice. 2021. *Černý rytíř u Lednice*. (Příručka pro turisty).

Archiv zámku Loket., 2021. *O loketském zvonu*. (Příručka pro turisty).

ŠACHA, V., 1990. *U vyhaslých milířů: báje a pověsti ze Žďárska*. 3. vyd. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost (Plevova Vysočina). ISBN 80-85048-04-3.

TOMÁŠ, L., 2001. *Hrad TROSKY: průvodce hradem, jeho dějinami, pověstmi až pohádkami*. (Příručka pro turisty).

1. PŘÍLOHA – Článek k pověsti Zvon Zikmund

„Zikmundovi puklo srdce“

Stalo se tak třetí sobotu v červnu na svátek svatého Víta. Největší ze zvonů ve svatovítské katedrále, král našich zvonů Zikmund byl rozhoupán deset minut před šestou. Po dvou minutách se však srdce zvonu zlomilo a padalo dolů. Jen šťastnou náhodou neupadlo při opačném kmitu, kdy by prorazilo veškeré bariéry a spadlo na nádvoří plné turistů.

Známý zvonář Petr Manoušek tvrdí, že šlo o skrytou výrobní vadu, že ještě v roce 1549, kdy byl zvon odlit, nebyly rentgeny, které by takovou vadu odkryly. Jeho autorem je brněnský rodák, později dvorní dělolijec Tomáš Jaroš. Zikmund má průměr zvonu 256 cm, výšku 203 cm a váží 16,5 tuny. Tento obr byl odlit přímo na Hradě, poblíž Vikárky.

Srdce, kterého ho zradilo, váží 344 kilogramů, z nichž se 273 utrhl a padalo dolů. Zajímavé je, že uvnitř zvonu srdce drží pouhých šest pásků z hovězí kůže.

Legendy tvrdí, že puklé srdce zvonu nevěstí nic dobrého. V roce 1670, když puklo Zikmundovi srdce poprvé, umřel Jan Ámos Komenský. Rok 1734, kdy se tak stalo podruhé, byl prostředním rokem tříleté války o takzvané dědictví polské a ve střetnutí rakouských a francouzských vojsk ta císařská utrpěla porážku v Itálii a habsburské mocnářství tak přišlo mimo jiné o Sicílii.

A letos? Nejstrašnější povodně v českých zemích za více než sto let?

Co si o tom myslíte?“ (Podle reportáže Petra Sedláčka v časopise Květy.)⁹

⁹<https://www.cesky-dialog.net/clanek/539-zikmundovi-puklo-srdce/>

2. PŘÍLOHA – Původní pověsti

Vodník

„Na pražském hradě prý dodnes žije jeden ze dvou pražských vodníků, kteří nežijí ve vodě. Jmenuje se Paklt a střeží vodu na Pražském hradě. Má něco kolem 60 centimetrů a chodí hradem s podivným úsměvem. Na pozdravy neodpovídá, a když ho chtěl někdo sledovat, zmizel mu některé z vlhkých zdí hradu.“ (Pražské legendy, pověsti a strašidla, 2021) 10

Zvon Zikmund

„Když hrozí velké nebezpečí, pukne srdce zvonu jménem Zikmund v chrámu sv. Víta. Stalo se tak i před povodní v roce 2002. O jeho věšení z let 1549 máme legendu, že se nikomu ho nepodařilo zavěsit a každý provaz praskl. Nakonec se to podařilo až dceři krále Ferdinanda I. Habsburského, která spolu s dalšími děvčaty upletla provaz z vlastních vlasů.“ (Pražské legendy, pověsti a strašidla, 2021) 11

Hrad pražský

„Nebyli to jenom slavní stavitelé Karla IV., Matyáš z Arrasu a Petr Parléř, kteří stavěli hrad pražský. Byly to celé věky, počínaje úsvitem dějin, které budovaly tuto chloubu Prahy i celé země. Její zdi a věže, pomníky, sály a chrámy jsou výraznými, do kamene vtesanými slovy, jimiž jsou stručně vypsány.

Vepsala se do nich kněžna Libuše, která založila hrad na ostrohu, zvaném Opyš, i kníže Vratislav, její potomek, od něhož má původ románský kostel svatého Jiří, zvláště pak Karla IV., Otec vlasti, jenž položil základ k velkolepé stavbě gotické, k chrámu svatého Víta.

Starobylé věže nad Jelením příkopem – Bílá věž, Mihulka, Černá věž – připomínají nám chrabrého krále Přemysla Otakara II., z Daliborky hledí k nám století patnácté. A stejně ukazují nám umění minulých věků sochy, portály, římsy, kašny, síně a sály hradní.

Vladislav II. jako vzácnou, trvalou památku zůstavil po sobě rozsáhlý sál vladislavský, jehož sláva v našich dobách znovu ožila, Ferdinand I. Letohrádek Belvedere, Rudolf II. Sál „německý“ zvaný, určený pro sbírky umělecké.

Hrad jako královské sídlo býval srdcem země České. Až za posledních Habsburků srdce to ochořelo. Praha byla odstrčena jako ta Popelka v pohádce, hrobový klid plnil chodby prázdného hradu, jeho sály a síně, jako by to byl hrad zakletý.

Teprve den vzkříšení naší národní samostatnosti a svobody dotkl se čarovným proutkem i pražského hradu a probudil jej k novému, rušnému životu. Do jeho síní vstoupil prezident svobodné vlasti T. G. Masaryk, aby tu zahájil novou šťastnější dobu českých dějin, v níž, bohdá, dočká se Praha slávy, kterou jí věštila prorocká kněžna!“ (J. Pavel, 2000., s. 7–8)

Čertova brázda

„V době, kdy zámku spravoval de Bossi, se poddaným nežilo vůbec dobře. Neustálé útisky a utlačování tady byly na denním pořádku. Protože byl de Bossi tak krutý a zlý, začalo se o něm povídat, že se údajně spojil s ďáblem. Po jeho smrti ho prý ďábel zapřáhl do spřežení a vyoral s ním hlubokou strouhu a ve Staré oboře jí dlouho nazývali „Čertova brázda.““ (F. Vrablová, 2021) 12

Samaritánka

„Další pověst říká, že zde vyvěral pramen, kterému se přezdívalo „Dobrá voda“. Během častých povodní se voda ve studních naplnila špinavou vodou a zapříčinila řadu chorob. Pramen ale zůstal i nadále nezakalený. Majitel zámku Ondřej Ungnad ze Suneku, zde nechal vybudovat kapličku Samaritánku. Až mnohem později se rozmohlo tvrzení, že kdo se napil ze Samaritánky, zázračně se uzdravil.“ (F. Vrablová, 2021) 13

Ohnivý myslivec

„Další z pověstí vypráví o hajném, který se s pytláky nijak nepáral. Naháněl strach ale také obyčejným lidem, kteří kvůli němu nechodili do lesa ani na hříbky nebo lesní plody. Myslivce jednoho dne zabil blesk. Pověst dále vypráví, že myslivec se lidem zjevoval v lese i o své smrti. Byl ověnčen plameny a strašil ostatní. Jednoho dne se do lesa vydal starý výměnkář, který vykřikl: „Spas, Bože, mne i jeho!“ Vzápětí plameny uhasly, myslivec se proměnil v bílou holubičku a letěl k nebi. Od této doby ho již nikdo neviděl.“ (F. Vrablová, 2021) 14

Černý rytíř u Lednice

„Mladý myslivec se zdržel v sousední vesnici na návštěvě a vrátil se o půl noci domů. Na kraji Lednice u vchodu do zámeckého parku za sebou uslyšel cválání koně. Otočil se a uviděl jezdce, jehož tvář byla zakryta širokým černým kloboukem tak, že nebyl k poznání. Kůň však měl jen tři nohy. Chlapce se zmocnil veliký strach a dal se na útěk, ale jezdec se hnal za ním. Cesta vedla kolem rybářského domku se zahrádkou, myslivec tedy rychle otevřel branku a vběhl do zahrady v domnění, že jezdec bude pokračovat rovně. Ten ale obrátil koně a chystal se branku rovněž přeskočit. Myslivce v hrůze strhl pušku a na strašidelné zjevení vystřelil. V tom pocítil prudký závan ledového vzduchu a uslyšel, jako by do zámeckého rybníka spadl veliký balvan. Jezdec ale zmizel. Toto zjevení viděli v Lednici i mlynář a lovci. Postavu muže v černém plášti s tvář zakrytou širokým kloboukem potkáváme na zámku a v okolí dodnes.“ (Archiv zámek Lednice. 2021)

¹⁰<http://pepikov.cz/?p=514>

¹¹<http://pepikov.cz/?p=514>

¹²<https://www.cestovinky.cz/clanek/sedm-divu-ceska-zamek-hluboka-obyval-ohnivy-myslivec-i-samaritanka>

¹³<https://www.cestovinky.cz/clanek/sedm-divu-ceska-zamek-hluboka-obyval-ohnivy-myslivec-i-samaritanka>

¹⁴<https://www.cestovinky.cz/clanek/sedm-divu-ceska-zamek-hluboka-obyval-ohnivy-myslivec-i-samaritanka>

Kostlivec na třínohém vraníkovi

„Na lednickém zámeckém parku je řada pozoruhodných staveb s poněkud exotickým až tajemným kouzlem. Minaret, připomínající atmosféru islámských zemí, Maurská vodárna ve stylu středověkého Španělska či romantická zřícenina antického akvaduktu. V době, kdy se park zahálí do tmy, k nim přibývá ještě jedna zvláštnost – strašidlo budící hrůzu a děs. Přesně o půlnoci se tu totiž zjevuje přízrak černého rytíře. Nejprve je z dálky slyšet dusot koně, který se neustále přibližuje, pak se ze tmy vynoří postava jezdce v širokém černém plášti, z něhož svítí jen umrlčí lebka. Vraník, na kterém sedí, má pouze tři nohy. Kostlivec se chvíli rozhlíží kolem, pak se rozjede k blízkému Zámeckému rybníku, zahalenému v lehkém mlžném oparu, a vstoupí do vody. Jde stále dál od břehu, noří se hlouběji, až nakonec zmizí i s koněm pod hladinou. Lidé jej nejčastěji považují za ducha některého z pánů zdejšího již zaniklého hradu, který tak musí i po smrti pykat za své hříchy.“ (P. David, V. Soukup, 2012, s. 127)

Kdo to je Štrakakal?

„Z německého „einschrecklicher Kerl“ (hrůzný chlapík) vzniklo pojmenování Štrakakal – tak se totiž říká skřítkovi, který se občas objevuje pod hradem v ulicích Lokte. Štrakakal sám je rozčuchaný v jedné ruce drží kartáč, v druhé knihu. Jak spatří nějaké neučesané děcko, začne je pronásledovat – knihou pak takové dítě bije do zad a kartáčem se je pokouší učesat.“ (P. David, V. Soukup, 2012, s. 135)

Pověst O loketském zvonu

„Záhadni muži (duchové) v černém po odbijení půlnoci odvázejí každou noc v černém kočáru do řeky Ohře stříbrný zvon. Přestanou strašit, až se Lokeťané přestanou hádat a budou na sebe navzájem hodní!“ (Archiv zámku Loket., 2021.)

Jak vrchní Udlich po smrti jezdil

„Tak jsme pařili v jednom lesi – v Březině – plátno. Jel kočár vot Kláštera s párem koňma. Přijel g dědině a vobrátil se k lesu a zas ke Klášteru. Vot Kláštera po silnici zasejc spátky. Zas vokolo lesa. Zasejc pryč ke Klášteru. Po třetí dyž jel, zas přijel g dědině a zas k lesu. Jako chlapec sem povídal: „Tatínku, dyť von má fšady rovno.“ A tatínek povídal: „Doví, kady ho čert nosí.“ Přijel ke splavu. Jako dyž ten můj barák veme a do vody zink! „To ti vylil hlubáň! Ráno pudeš na ryby.“ Tam votad přišel vítr do toho lesa, dříví se vohejbalo až g zemi, suky padaly vedle vohna, museli sme se zebrať a utíkat dom. Ráno sme přišli; bylo jako dyž vymete, nebylo nic poškozino. F tem kočáře jezdil vrchní Udlich.“ (V. Šacha, 1990, s. 81)

Jak vrchní Ulrich strašil

„Neboška má tetka Matulová vypravovala, dyž její nebožčík muž formanil, tak jezdíval tadyhle vokolo Starýho dvora. Tenkrát silnica nebyla. A von sebou vozil dycky srp ve vozi a večír si užal panský jateliny nebo viky na krmení. A jedenkrát jel celej den a dyž dojížděl Starej dvůr a vedle cesty byla panská jatelina, slez z voza a začal žít. Najednou se vohlíd a koně byly nepokojný. A podíval se, co se to děje, že ty koně nestojí, a viděl vot kláštera, že jede světlo. Von nechal jatelinu bejt a sotva že doskočil na vůz, koně se začaly spínat, tak že je sotva udržel, a přijížděl proti němu kočár a ten byl z vohnivejma koňma. A jak přijížděl k jeho koňom, koně frkaly a chtěly utíkat. Koně vodešly s cesty a kočár jel vedle něj. Ale koně se mu splašily a utíkaly ke Klášteru a kočár vohnivej jel pryč. A von přijel celej rozděšenej vot Kláštera domů a sotva skočil z voza, křičel na mě. „Ženo, pojď ven! Je se mnou zle!“ Já sem vyběhla a koně byly celý zděšený, tak že jsem je sotva uchlácholila a dala do maštale, a du hledat mýho muža. Von ležel na posteli už a já ho budila a povídala sem, co se mu přihodilo? Celej byl přestrašenej, že sem ho sotva k sobě přivedla. Von mně povídal, že dyž jel k Starýmu dvoru, že si chtěl usect kousek panský jateliny a že viděl proti sobě světlo po cestě, přijíždělo k jeho koňom. A viděl, že vohnivej kočár jede proti němu z vohnivejma koňma.

Tenkrát umřel vrchní Ulrich f Klášteře. A povídalo se, že straší a že jezdí f kočáře s vohnivejma koňma v noční dobu. A pozdějc ho víc lidí vidělo f kočáře z vohnivejma koňma.

Pozdějc chodili písaři, anebo takovej menší pán do dvora šafářovi prohlížet a přijímat mlíko vot kraf při dojení. Muselo se chodit přez most a na kraji u toho mostu stál nebožčík vrchní právě f pravý poledne. A dyž ten písař šel vokolo vrchního – byl už nebožčíkem – tak se dal do pohlafčení toho písaře, at šel, kerej šel.

Potom nechťel žádněj ze zámku do dvora chodit. Tak ho viděli, jak byl žij, tak stál právě na tem mostě. A jináč se nedal vohnehat. Tak dyž nemohli přez most chodit, museli si udělat, jak je rymík, přez rymík dřevěný lafky, aby nemuseli chodit po mostě. A po lafkách mohli přecházet do dvora.

Ešče můj otec ho pamatoval, dyž byl vrchním f Klášteře. Vokazoval se i ve dne, jezdil vokolo Zelený Hory s kočárem. Von temto lidem neškodil, jen panskej. Ty trestal, ani f kancelářich jim nedal pokoj, v noci rozhazoval jim fšechny spise. Starší lidi povídali, co to pamatovali, že mu mněl kat z Jihlavy zřít hlavu a potom byl pokoj. Kat z Jihlavy zde byl.

Vot starejch lidí ve Strčanově a i f Klášteře sem slejchával, že ho vočitě viděli, jak ve dne jezdil vokolo Zelený Hory a v noci jezdil cestama, to byl vohnivej a ve dne nebyl vohnivej. Ešče sem se jim smával, že já sem mladej a že tomu nevěřím, a voni že sou tak starý a že tomu věří. A voni se pečtili, že ho viděli vočitě. Fšecí ho viděli vočitě na tem mostě. Muselo bejt něco takovýho, proč by byli ty lafkydali, dyby byli mohli chodit po mostě? A dyž vrchní přestal strašit, přestaly taky lafky; zbourali je a vottejch dob lafky nejsou. Zas chodí po mostě, jak chodívali dříf. (Vypravuje mýtný Jan Ambrož, 60 let starý [r. 1900] ze Stržanova.)“ (V. Šacha, 1990, s. 80–82)

Skály ze slz

„Přicházíme-li ke Kosti údolím Plakánku, můžeme potkat ducha nešťastně zamilovaného mladíka – právě z jeho slz prý vyrostly všechny ty nádherné skály kolem nás, takový to byl nářek. Za všechno mohl přísný majitel z nedaleké tvrze Střehomí. O jeho dceru se ucházeli urození mužové zblízka i zdaleka, leč srdce dívky získal chudý neurozený mladík. Otec od té doby krasavici střezil (odtud prý pochází i název tvrze Střehom) tak, že se mladí lidé již nikdy nesetkali. Mládenec se žalem utrápil. Plakánek má spoustu příběhů a jedno prosté vysvětlení svého názvu. Bydlela tu totiž rodina, živící se pálením dřevěného uhlí v milířích. Měli neustále od kouře usazené oči, a tak se jim říkalo Plakánkové.“ (P. David, V. Soukup, 2012, s. 110–111)

Pověst o hradu Kosti

„Když hrad obléhal slavný husitský vojevůdce Jan Žižka z Trocnova, hradní posádce již pomalu docházely potraviny a hodlala se vzdát husitským vojskům. Jeden žoldněř měl však dobrý nápad. Na hradě jeho obránci naoko vystrojili hostinu a pak poslední kus masa spolu se soudkem vína nechali shodit z hradeb, aby husité taky hodovali. Na husity toho už bylo dost, a tak se sbalili a od hradu odtáhli. Jan Žižka pouze poznamenal, „že hrad je tvrdý jako kost a kost patří psu.“ (J. Glet, 2019)

15

O Panně a Babě

„V době, kdy Trosky patřily pánům z Bergova, sídlili na hradě dvě příbuzné. Stará paní Markéta pobývala ve věži zvané Baba, její vnučka Barbora měla komnaty na Panně. I když byly příbuzné, bytostně se nesnášely. Ostatně, byly i rozdílného vyznání – stará Bergovna se dala na učení Husovo, vnučka byla katolička. Neuplynul den, aby si neudělaly nějakou schválnost. Celé dlouhé dny vysedávala mladá Barbora u okna ve věži, vyhlížela svého milého, který vojančil v daleké cizině. Jednou dorazil posel se zlou zprávou. Ženich poslal své nevěstě poslední list a pak byl v bitvě zabit. Zoufalá dívka se s tím nedokázala smířit a vrhla se z okna do hloubky pod sebou. Paní Markéta jen bezmocně sledovala smrtelný pád své vnučky. Až po skonu své jediné příbuzné si stará Bergovna uvědomila, jak jí Barbora chybí. „To neměla dělat, na věčnost jsem přece měla jít já,“ bědovala. V osamění žít nedokázala – a brzy se také vypravila za svojí vnučkou na onen svět.“ (P. David, V. Soukup, 2012, s. 195)

Stařena Jalna

„Od nepaměti sloužila u všech majitelů hradu stařena Jalna. Pečovala vždy o děti pánů hradu, ale často i o drobotinu služebnictva, když některému zemřela matka, nebo rodiče byli zaneprázdněni službou. Uměla používat rostliny k veškerému hojení ran i chorob těla. Příhoda se stala za doby Oty z Bergova, kdy jeho dceři Barboře byly tři roky. Při nedělní bohoslužbě, která se konala v kapli ve věži, na té nejvyšší skále, se tříletá Barbora ztratila. Služebnictvo prohledávalo celý prostor paláce, všechna schodiště, až sloužící Martin objevil v podsebití věže otevřený otvor mezi trámy, který jinak sloužil při případné obraně hradu. Martin zburcoval celý hrad. Všichni si uvědomili, že Barborka asi propadla k úpatí osmdesáti metrové skály za branou hradu. Sám otec Barborky jako první doběhl k zavěšené bráně, po jejím rychlém otevření se celý zástup sloužících rozběhl k jižní stěně skály. Ke svému úžasu našli u úpatí nezraněnou Barborku, chvějící se v náruči stařeny Jalny. Nikdo si nedovedl vysvětlit přítomnost stařeny, neboť strážníci, kteří doběhli těsně za svým pánem, přísahali, že od časného rána nebyla ještě brána otevřena. Ani samotná stařena nemohla, možná ani nechtěla, vysvětlit, co se stalo.

Od té doby lidé tvrdili, že stařena je nejen vědma a čarodějnice, ale že umí také létat, a proto zachránila padající dítě.

Tuto příhodu si mnoho lidí vysvětlovalo jako osudové varování pro Otu z Bergova, který byl znám tvrdou výchovou své dcerky a hrubým jednáním se svými poddanými. Jediná Jalna našla odvahu otevřeně odsuzovat jednání svého pána, když přepadl a vyloupil Opatovický klášter.

Ota se ale nezměnil, a tak se po dvaceti letech od této události osud naplnil. Velká a nenaplněná láska, která skončila smrtí milého na bojišti, přivedla Barboru opět nad vysokou hlubinu osmdesáti metrové skály. Při pohledu do modravých dálek na vzdáleném obzoru nedokázala překonat touhu po setkání se svým milým a vrhla se do propasti. Jalna těžce nesla, že nezabránila naplnění osudu. Když viděla, jak Ota se obtížně vyrovnává se smrtí své dcery, pokusila se mu pomoci. Podala mu kouzelný nápoj, po kterém Ota začal vše vidět jinými očima. Smířil se s tragickým osudem svého dítěte, uvědomoval si bídu svých poddaných a snažil se zlepšit jejich život. Snižoval daně, poplatky a ty nejchudší obdarovával. Jalna přežila smrt svého pána a dokázala ještě pomáhat novému majiteli hradu, kterým byl Otův syn Jan. I tomuto dítěti Oty z Bergova zachránila život, když jej vyléčila z těžkých zranění, která utrpěl v prohrané bitvě u Lipan, kdy bojoval na straně Husitů. Po několika letech Jan prodal hrad Janu Zající z Hasenburka, pánu na Kosti. Nový majitel se již na Troskách nezdržoval, ale Jalna jim zůstala věrná. Dnes již nevíme, kdy a kde se přetrhla nit jejího života.“ (L. Tomáš, 2001, s. 25)

Poklad na Troskách

„Ale ještě jednou je ve starých kronikách zmínka o minulé slávě. V r. 1680 se dozvěděli mniši z kláštera v Kartouzích od umírajícího, kterému poskytovali poslední pomazání, že se v jeho rodině od nepaměti předává tvrzení, že za druhou branou na Troskách je ukrytý bohatý poklad. Proto se mniši vyzbrojeni nejnnutnějším vybavením za deštivého podvečera vydali na hrad. Bratr Petr, který dokázal v podzemí nalézt vodu, určil místo, kde ve zdivu odkryli metrový otvor a vybrali bohatý poklad. Do dnešní doby ale mniši udrželi v tajemství, jestli to byl poklad z kláštera nebo kořist švédských vojáků z třicetileté války, kdy se z hradu několikrát vytlačovali císařští se Švédy.“ (L. Tomáš, 2001, s. 33)

¹⁵<https://www.i-senior.cz/jak-k-nazvu-prisel-hrad-kost-napovi-povest-o-husitskem-oblehani/>

Nelítostná Grola

„O hradu Sovinci vypráví řada strašidelných historek, v okolí se to přímo hemží rusalkami, divými muži, trpaslíky a dalšími nadpřirozenými bytostmi. Přimo na hradě, častěji však v podhradí, je prý občas možné zahlédnout starou shrbenou ženu v plachtetce se žhnoucíma očima a sukovicí v ruce. Zjevuje se znenadání a stejně rychle i mizí. Je to přízrak Gruly, za života považované za čarodějnicí. Znala lecjaká kouzla a čáry. Když se jí zachtělo, dovedla člověka přimrazit, že se nedokázal pohnout z místa, věděla, jak uhranout krávy a páchala i další zlo. V době, kdy žila, vládl na Sovinci Jan Kobylka z Kobylího, luterán, člověk spravedlivý a k poddaným milostivý. Vedl spořádaný a bohobojný život, plně se věnoval rodině a podnikání. V jednom ze svých hamrů zaměstnával syna staré Gruly, lenocha, povaleče a opilce, který trávil víc času v hospodě než v práci. Proto mu jednou odmítl vyplatit mzdu, pro kterou si přišla Grola. Ta ho za to proklela: až prý zase pojede lovit na kopec Slunečnou, přejede bludný kořen, zapomene na rodinu a zcela propadne své touze. Jak řekla, tak se i stalo. Když pán o pár dní později vyrazil na lov na Slunečnou, zabloudil a dostal se až do vsi Tylov. Tady se v jednom stavení, kde požádal o hrnek mléka, seznámil s půvabnou selskou dívkou Rózou a rázem se do ní zamiloval. Pak ji často navštěvoval, zahrnoval ji přízní i bohatými dary. Po čase se ale o všem dozvěděla jeho manželka. Využila situace, kdy pan Jan odjel na zemský sněm, vydala se do Tylova a před rychtářem obvinila Rózu a její matku za čarodějnictví. Sílou svého vlivu dosáhla toho, že obě ženy byly odsouzeny k smrti a pak s velkým kamenem, přivázaným ke krku, utopeny v rybníce. Druhý den se prý hladina rybníka začala vzdouvat a vařit, přestože panovalo bezvětří, pak se voda vylila z břehů a zaplavila celé okolí. Lidé to brali jako znamení, že v ní zahynuly dvě nevinné duše...

Když se Jan o všem dozvěděl, na manželku zanevřel – a už s ní nepromluvil ani slovo. Ta se trápila, chřadla a brzy zemřela. Pán pak do smrti litoval, že čarodějnicí Grule tehdy těch pár grošů pro syna nedal. A nepřestal si vyčítat, že jeho láska připravila zbytečně o život dvě ženy.“ (P. David, V. Soukup, 2007, s. 138–139)

O sovím králi a soví princezně

„Byl jednou jeden mládenec, který byl zakletý do soviho krále. Vždycky se musel proměňovat v noci v sovu a přes den se stal člověkem. V nedaleké vesnici žila dívka, která se do tohoto mladíka zamilovala, tím se stala soví princeznou a zůstala s ním žít. Mezi lidmi se povídalo, že se často spolu procházeli po okolních lesích a do dnes jsou v těch lesích jejich duše.“ 16

Zakletý zámek

„Nedaleko Bouzova se tyčí skalisko, nazývané Zakletý zámek. Kdysi tu prý skutečně stálo honosné sídlo, ale majitelé zemřeli a úřednictvo se raději rozprchlo do světa. Zůstala jen stařena s kočkou a psem, která nakonec zámek proklela. Od té doby je skála domovem tajemných bytostí.

Před dávnými lety sem přišli tři tovaryši, Mikeš, Kokeš a Jakeš. Zkoušeli se dostat do služeb pana Búze na Bouzově, ale zle pochozíli – strážný je ani nevpuštěl dovnitř. Mladíci klopýtali od hradní brány temnou nocí, až narazili na neznámý zámek zářící světly. Uvnitř se jich ujal ochotný stařík, který jim představil své tři dcery. Jedna dívka měla oči modré, druhá hnědé a třetí zelené jako kočka. Panny se daly s mláďenci do řeči, jako by se všichni znali odjakživa. Veselá společnost popíjela dlouho do noci. „Jestlipak se vám moje dcery zalíbily?“ vyzvídal stařík, než se šlo na kutě. „Vy byste se mi jako ženichové také líbili. Nechte si do rána projít hlavou, zda byste děvčata chtěli. Mám ale podmínku – už nikdy ze zámku neodejdete.“

Tovaryši si slíbili, že se brzy ráno o všem poradí, a usnuli. Sotva se do okna prodral první sluneční paprsek, ozvalo se zaťukání na dveře, „Kdo je?“ tiše se zeptal jeden z mláďenců. „Pojd ven,“ ozval se líbezný dívčí hlas. „Až se kamarádi vzbudí, přijdeme všichni společně,“ odpověděl hoch. Postupně se tak ozvala druhá z dívek, i třetí, ale tovaryši odolali vábení. „Kdo ví, jestli se nám budou líbit stejně jako večer,“ usoudili.

Ráno otevřeli okenici, aby se podívali za denního světla, kdeže to vlastně skončili. Jaké však bylo jejich překvapení, když místo okna zela jen díra vytesaná ve skále, kolem se kroutily kmeny starých stromů a neproniknutelné houštiny. Kam se poděla všechna ta nádhera? Místo zámecké chodby je čekala skalní terasa a dole klenutá jeskyně nahrazovala bohatě zdobenou komnatu ze včerejšího večera. Uprostřed seděla stará bába s modrýma očima, u nohou se jí krčil pes s očima hnědýma a na klíně jí seděla černá kočka se zelenýma očima. Tovaryši nejprve zůstali jako přikovaní, pak rychle vzali nohy na ramena a zastavili se až za lesem. Jaké štěstí, že těm podivným svatbám unikli...“ (P. David, V. Soukup, 2012, s. 10–11)

Založení Bouzova

„Tam, kde dnes stojí pyšný bouzovský hrad, se před několika staletími rozkládaly husté lesy, v nichž se ke slovu dostal jeden ptačí zpěv, troubení jelenů či štěkání lišek. Lidský hlas byl pro lesní zvěř velkou neznámou.

Jednou se v panenských lesích usadil mladý lovec Búz. Na pasece si postavil malou dřevěnici a o obživu se mu postaral les, plný rozmanité zvěře. Ačkoli byl mladý Búz samotářem a sám si samotu vybral za svou věrnou družku, čas od času se mu po lidském slově zastesklo.

Jednoho dne opět vyrazil na lov. Chtěl si počíhat na medvěda, jehož stopy včerejšího dne zahlédl u potoka. Zdatně stopoval huňáče, ale ničehonic stopu ztratil. Bloumal v kruhu kolem poslední šlápoty, až došel na lesní cestu. „Dnes už z lovu nic nebude,“ řekl si a chtěl se vrátit do své dřevěnice. V tom uviděl u cesty ležet spícího pocestného. Přišel k němu a opatrně ho vzbudil: „Hej, vzbud se, jestli se nechceš stát večeří některé divé zvěře. Noc je na spadnutí.“ Pocestný si protřel ospalé oči a pohlédl na Búze. „Jdu z daleka. Po cestě mě přepadla únava, tak jsem si na chvilku sedl a usnul jsem. Děkuji ti, že jsi mě probudil. Teď musím dál,“ řekl a postavil se na nohy. „Kampak bys teď na noc chodil. Kousek odtud mám chaloupku, rád tě v ní uvítám a ráno se můžeš zase vydat na cestu,“ vzal Búz pocestného kolem ramen a zavedl ho do své dřevěnice. V chaloupce ho pohostil tím nejlepším, co ve spíži našel – kančí pečení s divokým jalovcem a křupavým chlebem. Po dobré večeři postavil na stůl džbánek s voňavou medovinou a oběma nalil. Pocestný si hřbetem ruky otřel masťná ústa a zhluboka

¹⁶ústní zdroj

si zavdal. „Dobrá. Barva jako jantar,“ pochválil medovinu a počal Búzovi vypravovat příběhy ze své pouti po dalekých zemích. Hvězdy na obloze už začaly blednout a Búz i jeho host se teprve odebrali na lože.

Když vstali, vyprovodil Búz pocestného zpátky na lesní cestu a ukázal mu směr, kterým se má vydat. Pocestný mu poděkoval za pohostinnost, a ještě než se nadobro rozloučil, svěřil mu tajemství. „Tady u cesty jsem včera zakopal pokladnici plnou zlatáků,“ ukázal na čerstvou hromádku hlíny. „Je tvoje. Nalož s ní, jak uznáš za vhodné.“ Potom se rozloučil a odešel. Búz ještě chvíli postál a díval se na opuštěnou cestu. Potom poklekl a z hlíny opravdu vyhrabal pokladnici. Odnal ji do dřevěnice a uložil do rohu pod lavici.

Málem by byl na peníze zapomněl, kdyby do kraje zničehonic nevpadla nepřátelská vojska a nevypukla válka. Tehdy si na dárek od pocestného vzpomněl. Z víka pokladnice setřel prach, jenž se tam za dlouhý čas usadil, a otevřel ji. „Co já s tolika penězi v lese,“ pomyslel si. Vložil truhlici do torny a vydal se s ní ke knížeti.

Kníže mladého Búze vlídně přivítal a peníze od něj vděčně přijal. „Za tvou štědrost a šlechtnost tě jmenuji velitelem svého vojska,“ řekl Búzovi. Ten se statečně postavil do čela armády a rychle ji přivedl k vítězství.

Když Búz ze země vyhnal nepřátele, vrátil se ke knížeti, který ho za chrabrost pasoval na rytíře. Odměnou dostal hvozd, kde dříve žil a lovil. Búz si v něm postavil mohutný hrad, který pojmenoval Búzov. Z toho později vznikl název Bouzov.“ (N. Moyzesová, 2018, s. 29–30)

Rašín na ohnivém býkovi

„Málokterý hrad je tak živým rejdištěm strašidel jako právě Svojanov. Jeho tajuplnost zvyšovalo neobvyklé množství lidských kostí, na které se tu na různých místech narazilo při stavebních úpravách. Středověk býval živnou půdou pro zvláštní pověry, které dnes působí až fantasticky a hrůzostrašně. Věřilo se například, že pevnost a nedostatek hradu zajistí, zazdí-li se do jeho stěn živý člověk, nejčastěji dítě, nebo panna. Svojanov je toho zjevně jasným důkazem. Jístá zlá a žárlivá hradní paní tu prý jednou přinutila svého muže, aby dal takto zazdít mladou pohlednou služebnou. Duše děvčete se po smrti proměnila ve stříbrnou kachnu, která pak plavala v mramorové kašně v hradním podzemí. Když se o tom rytíř dozvěděl, chtěl se jí zmocnit a zbavit se tak důkazu svého zlého činu. Když po ní již vztahoval ruce, klenba sklepení se s rachotem prolomila a pohřbila ho pod hromadou sutin. Kachna se dostala tajnou chodbou ven a přidala se k hejnu obyčejných kachen na rybníku pod hradem, takže ji už nikdy nikdo nerozeznal. Podle pověsti straší na hradě i obr, jehož kostru zazděnou ve výklenku v paláci objevil v první polovině 19. století svobodný pán Rüdiger ze Stiefriedu. Svojanov má prý tajnou chodbu, vyraženou až do blízké skály Juračky. Po dokončení bylo šest dělníků, kteří na ni pracovali, zabito, aby o její existenci nemohli nikomu nic říct. Jejich duchové v noci vycházejí ven a žalostně volají o pomoc; hledají někoho, kdo by je z jejich zakletí vysvobodil. Na palouku pod hradbami u plané hrušně zase v noci sedává Bílá paní, držící v klíně hrncem plný zlata, a krásně zpívá. Pokud ji někdo zaslechne a vydá se po hlasu, nechá ho dojít až k sobě a pak zmizí. Nejznámějším Svojanovským strašidlem je však přízrak jednoho z pánů Zárubů z Hustiřan, zvaného Rašín, který držel Svojanov ve druhé polovině 17. století. Každou noc přesně o půlnoci se otevírá jeho hrob na blízkém hřbitově, vyjede z něj jedenáct vozů, které míří po klikaté cestě do hradu. Jako dvanáctý projíždí Rašín, celý v černém, sedící obráceně na ohnivém býkovi, a v ruce drží jako uzdu býčí ocas.“ (P. David, V. Soukup, 2012, s. 178–179)

O hradním pokladu

„Hrad Svojanov jako snad každý královský hrad skrývá ve svém sklepení obrovskou truhlici s pokladem. Mnoho lidí se snažilo poklad najít a obohatit se jím, ale marně. Nikomu nebylo po dlouhá léta dopřáno jej spatřit. Až v 1. polovině 19. století najal baron Stillfried dva muže, kteří měli poklad najít a vykopat. Muži kopali několik dní, až narazili na železnou truhlici, ale nemohli s ní pohnout. Vtom zvonilo poledne a oba muži, předpokládající, že po obědě bude dost času poklad vyzvednout, měli se k odchodu. Sotva se však dostali ven ze sklepení, ozvala se ohromná rána, která otřásla základy celého hradu. Dělníci se provlékli zpět a zjistili, že se truhla propadla tak hluboko do země, že nebylo ani pomyšlení jej vydobýt zpět. Baron Stillfried po této příhodě prý zanechal své horlivosti a více poklad nehledal.“ (Archiv hradu Svojanov, 2021)

Půtu nikdo nevysvobodí

V dobách, kdy na Rábí panoval pan Půta, se prostým lidem nevedlo dobře. Rytíř své poddané nešetřil ani v nejmenším, trestal za každou maličkost, nikdo ho nedokázal obměkčit. Tři chůvy, které naváděly jeho ženu proti Půtovým bratrům, nechal dokonce zaživa zazdít. Shromažďoval bohatství a ve své touze po majetku a moci neváhal a spojil se samotným ďáblem. Marně mu jeho choť domlouvala, zbytečně prosila, aby byl vlídnější. Půta dobře věděl, že pro něho je místo jenom v pekle – a byl o to krutější.

Pouze jednoho se Půta bál – nočních bouří, času, kdy oblohu křižoval jeden blesk za druhým. V takové noci se Půta docela sám uzavíral do sklepa. Až přišel jeho čas. Bouře již dávno utichla, pán ale nevycházel. Rozpačití dvořané chvíli jen tak postávali, až se osmělili a vylomili těžké dubové dveře. Ve sklepech na zemi ležel pan Půta, zalitý krví, bez života. A tak ho uložili do rakve a připravili na pohřeb. Rakev byla nápadně lehká, zřejmě prázdná, Půtu si ďábel odnesl do pekla.

Pekelným mocnostem se od té doby na hradě zalíbilo. Dodnes se tu prý za bouřlivých nocí zjevují přízraky ďáblů na černých kozlech, prasatech a kohoutech. A pan Půta? Toulá se po hradu i okolním kraji. Nikdo ho nemůže vysvobodit, krutosti, které spáchal ve svém životě, nejsou žádným dobrým skutkem vyvážit. Dnes už je Půta mírnější. Kdo ho náhodou potká a slušně pozdraví, toho nechá jít. Za vyučenou dá tomu, kdo se přízraku vyleká a zkusí utéct.“ (P. David, V. Soukup, 2012, s. 154–155)

Přízrak Blanky z Valois

„Není divu, že tak starobylý a pohádkový hrad má svá strašidla. A není jich právě málo. Vypráví se například, že již samotné stavbě nepřály pekelné mocnosti a snažily se dílo mařit. Karel IV. proto povolal vyhlášené rytíře, aby se s ďábly utkali. Jak se však ukázalo, ani ti nejudatnější s pekelníky nic nezmožili, ty nakonec vypudil až prostý, ale chytrý ovčák. Ten se tu také občas zjevuje. Potkáme ho nejspíš za měsíční noci, oblečeného do kožichu, jak vede na provaze berana podivného vzhledu.“

Neprochází se tady pro nic za nic – hlídá karlštejnský poklad. Velmi zvláštní strašidelné jevy je možné čas od času spatřit u purkrabství. Mohou za to vojáci, kteří ve zdejších sklepení kdysi objevili mešní víno. Než jej stačili ochutnat, daly se sudy samy do pohybu, s velkým hřmotem se vyvalily na nádvoří a zmizely ve tmě. Ještě dnes se tu prý někdy rozestoupí země, sudy z ní vypadnou a koulí se směrem k hradní studni. Šlehají z nich plameny a obruče jsou rozžhavené do běla... Karlštejn má také svou Bílou paní, mížnou přízračnou postavu, která se dává na roubení studny a pláče. Je to prý duch první Karlovy ženy Blanky z Valois. Někdy se vydává i na cestu do podhradního městečka, klepe na dveře jednotlivých stavení a ptá se, zda jsou všichni doma. Když lidé přisvědčí, prozradí jim, kdo z nemocných se uzdraví a kdo naopak zemře. Proto se jí Budňanští báli, v noci nikomu neotvírali, a dokonce i zakrývali okna, jen aby Bílou paní ani koutkem oka nezahlédli.“ (P. David, V. Soukup, 2012, s. 98–99)

Černý rytíř na zámku Děčín

„Jen pár kilometrů před místem, kde tok Labe na své věčné cestě k severním mořím opouští českou zemi, se na skále hned nad řekou a stejnojmenným městem vypíná zámek Děčín, místo s pohnutou minulostí. Bílá fasáda ostře kontrastuje s pláštěm toho pána, jenž zámek svým pozemským působením navždy poznamenal: Jmenoval se Zikmund, přídomkem z Vartenberka, ale lidé mu tu dnes neřeknou jinak než Černý rytíř. Tak vypočítavého pána svět snad nikdy neviděl! V časech ukrutných husitských válek dokázal umně převlékat svůj plášť, na jehož jedné straně byl kříž a na druhé kalich, jak známo dva symboly dvou nepřátelených stran. Černý rytíř neváhal přidávat se ze zbraní v ruce střídavě k té či oné, podle toho, která zrovna měla navrch. Hlavně když z toho něco kápl! A že dokázal nashromáždit pořádné jmění! Do jeho družiny se přidávalo hodně směhlých mužů, kteří slyšeli předem cinkat zlatáky. Jenže ten, kdo byl včera přítelem, se díky neustálému lavírování Černého rytíře mohl stát už nazítří jeho nepřítelem.

Až Vás Černý rytíř zláká na svůj děčínský zámek na hostinu, mějte se na pozoru. Sice se na Vás bude téměř s určitostí smát, ale jídlo, které Vám podá, může být otrávené...“ (DE ROJAS, L., 2021) 17

Proč se odstěhovali skřítkové

„Jak praví pověst, zašli trpaslíci předtím za rybářem, který žil pod děčínským zámekem. Byl to skromný člověk, kterému k životu stačilo, co ulovil. Nikomu neubližoval, nikoho nepomlouval. A snad i proto si ho trpaslíci vybrali. Jednu noc zaklepali na okno jeho chatrče. Na ramenou batůžky. „Odcházíme,“ řekl mu jeden z nich. „Lidé jsou čím dál horší. Srdce mají zkažená, ztvrdlá. Místo lásky je ovládá chamtivost. A všude kopou, lámou skály, aby našli naše poklady. Naše skály, náš domov, pak používají coby kameny na stavby. Včera nám ukradli i naši stříbrnou lucernu. Co je naše, jsme pobrali a jdeme pryč.“ A dodal, že lidé v kraji bez nich už nikdy nebudou šťastní. Pak ještě rybáře požádali, aby je převezl na druhý břeh ve své loďce. Musel jet několikrát, aby se mu tam všechny podařilo dopravit. Když odcházel poslední, nechal na dně loďky hromádku listů. Rybář si toho všiml a vyházel ho coby smetí do Labe. Když pak uvazoval zpátky loďku u své chatrče, všiml si, že se na dně něco zatřpytilo. Byl to kousek zlata, ve které se proměnil jeden z listů, který zapomněl hodit do Labe. Rybář ale žil dál skromně, kousek zlata si nechal na památku, jako by chtěl potvrdit, že ne všichni pod děčínským zámekem lační po bohatství. Podle pověsti údajně nikomu nic neřekl, chtěl to udělat na smrtelné posteli a poslal proto pro kněze. Než ten prý ale došel, vydechl naposledy a v tu chvíli zmizelo i zlato. Kdyby to tak ale bylo, nikdy bychom se o odchodu skřítků z Děčína nedozvěděli. A tak rybář přece jen musel někomu něco prozradit. A jestli zlato skutečně zmizelo jen tak nebo někomu v kapse, to si domyslete sami...“ (J. Ksandrová, 2020) 18

Konec vodníků v Kroměříži

„To je velice dobře známé, že v Kroměříži a v okolních rybnících žila spousta vodníků. U Dlouhého mlýna v Podzámecké zahradě dokonce existovalo něco, co nikde jinde ne. Sjížděli se sem mladí vodníci z celého světa. Totiž, byla zde založena škola vodníků, wassermannů a hastrmanů. Provozovala se tady hlavně praxe. Takový vodník se musí naučit prolézat i těmi nejtenčími trubkami, maličkými škvírami a – to dá rozum – také čarovat a topit lidi a jejich dušičky strkat do hrnečků. Nicméně všechno má svůj konec a tohle vzalo konec nehezký. 21. července roku 1897 vzplál mlýn a bylo z toho takové vedro, že otáčející se kolo hořelo snad i ve vodě. Přežil to jenom jeden vodník, a i ten si pak zapakoval a odstěhoval se někam do bezpečnějších krajin. Prý snad až do Spokojených států amerických.“ (J. Žáček, 2019) 19

¹⁷http://decinskopovesti.donquidesigns.com/Cerny_rytir_na_zamku_decin.html

¹⁸<https://sever.rozhlas.cz/povest-druha-z-decina-proc-se-odstehovali-skritkove-8131394>

¹⁹<https://www.prozeny.cz/clanek/pamatky-a-povesti-kromerize-57578>